T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

ANTİKAPİTALİST HAREKET VE YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Can Irmak ÖZİNANIR

Ankara, 2009

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

GAZETECİLİK ANABİLİM DALI

ANTİKAPİTALİST HAREKET VE YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Can Irmak ÖZİNANIR

Tez Danışmanı

Doç.Dr. Funda Başaran ÖZDEMİR

Ankara, 2009

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ…….1

BİRİNCİ BÖLÜM

YENİ İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ VE TOPLUMSAL HAREKETLER……..……9

1.1 Yeni İletişim Teknolojileri ve Enformasyon Toplumu Kuramları……..10

1.1.1 Yeni İletişim Teknolojilerinin Temel Özellikleri……11

1.1.2 Kapitalizmin Krizi ve Neoliberalizm…….15

1.1.3 Egemen Paradigma Olarak Enformasyon Toplumu Düşüncesi.....,,,

2.3 Antikapitalist Hareket ve Yeni İletişim Teknolojileri……97

2.4 Değerlendirme……..105

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE KÜRESEL BAK……..107

3.1 Türkiye'de Neoliberal Politikalar……107

3.2 Türkiye'de Irak ve Afganistan Savaşlarına Karşı Gelişen Hareket ve Küresel BAK'ın Doğuşu……..114

3.3 Küresel BAK ve Yeni İletişim Teknolojileri……127

3.4 Küresel BAK Aktivistlerinin Deneyimleri…….130

3.4.1 Küresel Antikapitalist Hareket……..133

3.4.2 Hareketin Unsurları……...135

3.4.3 Politik İlgi Alanları……137

3.4.4 "Eski" Toplumsal Hareketlerle Bağlantıları……..138

3.4.5 Yeni İletişim Teknolojilerinin Kullanımı ve Sokak Aktivizmi.....141

3.5 Değerlendirme……147

SONUÇ…….154

KAYNAKÇA……....160

ÖZET……..173

ABSTRACT…….....175

GİRİŞ

Kapitalizmin krizlerini görece aşabildiği ya da ideolojik hegemonyasını tesis edebilmeye başladığı pek çok dönemde tarihin ya da ideolojilerin sonunun geldiğini anlatan teoriler ortaya çıkmış ve bu teoriler genellikle işçi sınıfının toplumsal olarak muhalefet edebilme ve toplumu dönüştürebilme yeteneğinin sona erdiğini anlatmışlardır (Wood, 2001). Ancak yine her dönemde kapitalizmin ideolojik hegemonyası çeşitli düzeylerde çatırdamaya başlamış ve doğrudan kapitalizme ya da onun çeşitli dolayımlarına karşı mücadele eden toplumsal hareketler tarih sahnesinde yerini almıştır.

1980'lerde yükselmeye başlayan neoliberal dalga da böyle bir etki yaratmıştır. Özellikle 1980'lerin sonu ve 1990'ların başında kendisine sosyalist adı veren rejimlerin önce çatırdamaya başlaması arkasından da çökmesi ile neoliberalizm bir süreliğine hegemonyasını sağlamlaştırmayı başarmıştır. Bu en açık biçimde Francis Fukuyama'nın "tarihin sonu" tezinde kendisini göstermiştir. Bu teze göre geri kalan bütün ideolojiler yenilmiş ve kapitalizm tartışmasız biçimde galip gelmiştir. Liberal kapitalizmin ilerici bir sistematik alternatifi olamaz. (Fukuyama, 1992) Ancak kısa bir süre sonra, 1994'te Meksika'nın Chiapas eyaletinde baş gösteren Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu (EZLN) öncülüğündeki silahlı ayaklanma ve 1995'te Fransa'da baş gösteren büyük grev hareketi başta olmak üzere büyük toplumsal hareketler ortaya çıkmaya başlamıştır. 1999'da ise ABD'nin Seattle kentinde küresel çapta bütünleşmeye başlayan bir toplumsal hareket ortaya çıkmıştır. Bu hareketler Fukuyama ve benzeri neoliberal ideologların tezlerinin önemini yitirmeye başlamasına yol açmıştır (Callinicos, 2004: 1-6).

Bu çalışma, 1999'da ABD'nin Seattle kentinde Dünya Ticaret Örgütü toplantılarının bloke edilmesi ile adından söz ettirmeye başlayan ve kısa süre içinde dünyanın büyük bir kısmına yayılan küresel toplumsal hareket ile yeni iletişim teknolojileri arasındaki ilişkiyi irdelemek amacı taşımaktadır.

Çalışmada diyalektik materyalist bir perspektif benimsenmektedir. Bu anlayışın benimsenmesinin sebebi, toplumu bütüncül olarak anlayan bir perspektif ortaya koyması, ekonomik olan ile üstyapısal olan arasındaki bağlantıyı mekanik olmayan bir biçimde kurabiliyor olması ve en önemlisi teori ve pratiğin birliğini yani praksisi analizinin merkezine koyuyor olmasıdır. Çalışmada, bir düşünme yöntemi olarak diyalektik materyalizmin neden seçildiğini anlamak için bu yöntemin belli başlı bazı özelliklerine değinmekte fayda vardır.

Diyalektik materyalizm bir düşünce yöntemi olarak yapı ile özne ilişkisini anlamaya yardımcı olmakla beraber, kapitalizmin tarihsel ve organik hareketi arasındaki ayrımı görmeyi de sağlamaktadır:

> Diyalektik, "şeye" dair ortak-duyusal nosyonu (şeyin bir tarihe ve diğer şeylerle bağlantıya sahip olduğu nosyonunu), "süreç" nosyonları (şeyin kendi tarihini ve gelecekteki olası görünümlerini içeren bir şey olarak alan nosyonları) ve ilişki nosyonları(şeyin diğer şeylerle bağlarını o şeyin ne olduğunun bir parçası olarak ele alan nosyonlar) ile ikame etmek bizim gerçeklik hakkındaki düşüncemizi yeniden yapılandırır (Ollman, 2003 :31).

Ollman buradan yola çıkarak, diyalektiğin en önemli noktası olarak gördüğü "içsel ilişkiler felsefesi"nin üç temel özelliğini ortaya koyar:

1. Bütünlük
2. Özdeşlik

3. Çelişki (Ollman, 2003: 68).

Bu her tür sistem içinde, çelişkinin ve bütünlüğün aynı anda var olduklarını gösterir. Buna göre kapitalizm içinde de ikili bir hareket tarzı vardır: kapitalizmin tarihsel hareketi ve organik hareketi. Bu farkın anlaşılabilmesi, kapitalizmin aşıldığı ya da yeni bir toplumsal formasyona geçildiği yönündeki tezlerin irdelenebilmesi açısından uygun bir zemin oluşturmaktadır.

Temelleri Karl Marx tarafından atılan diyalektik materyalizm aynı zamanda içinde yaşadığımız toplumu anlama ve dönüştürme çabasında, yukarıda bahsedilen bütünlükten yola çıkan çok temel kavramları da analizin içine sokmayı sağlamaktadır. Bu kavramların en önemlilerinden bir tanesi, sınıf mücadelesidir. Marx'a göre tarih – o güne kadar yaşanmış olan toplum tarihi- sınıf mücadeleleri tarihidir (Marx ve Engels, 2006: 29). Marx'ın diyalektik yönteminin tarihi sınıflar arasındaki çatışmaların tarihi olarak anlamasının kökeni tam da Marx'ın insanın ilk tarihsel faaliyetini ne olarak gördüğünde yatmaktadır. Marx, tarihi insanların –fakat Feuerbach'ta olduğu gibi praksisten soyutlanmış değil verili koşulların içindeki insanların- yaşamlarını sürdürebilmek için üretim yapmalarıyla, maddi yaşamın üretimiyle başlatır (Marx ve Engels, 2004: 53). Tarih bu üretimin ve bu üretimin ortaya çıkardığı ilişkilerin tarihidir. Marx'a göre: "Hayatlarının toplumsal üretimi sırasında insanlar, belirli, zorunlu iradelerinden bağımsız ilişkiler, maddi üretim güçlerinin belirli bir gelişme derecesinin karşılığı olan üretim ilişkileri kurarlar." (Marx, 1968: 78). Bilinci belirleyen bu üretim ilişkileri üzerinde yükselen toplumsal ve siyasi üstyapıdır.

Maddi yaşamın üretimi belirli bir noktaya geldiğinde işbölümü ortaya çıkar,

üretici güçler bu işbölümü ile birlikte gelişmeye başlar bu noktada maddi ve zihinsel işbölümü aynı anda var olurlar ve birbirleriyle çelişirler, işbölümünün ortaya çıkması zorunlu olarak sınıfları ortaya çıkartır. Bu sebeple üretici güçler, toplumsal durum ve bilinç birbirleriyle çelişirler ve çelişmek zorundadırlar, bunun ortadan kaldırılabilmesinin tek yolu işbölümünün yani özel mülkiyetin ortadan kaldırılmasıdır (Marx ve Engels, 2004: 57). Bu üç uğrağın çelişmesi, toplumsal altüst oluşun koşuludur.

Kapitalizmde üretici güçlerin gelişimi, sınıf antagonizmasını basitleştirmiş, iki temel sınıf ortaya çıkartmıştır: burjuvazi ile proletarya. Bu sınıf çelişkisinin çözülebileceği bir komünist devrim olasılığını ortaya çıkartmaktadır. Sınıflı toplumların tarihi boyunca ilk defa bu çelişkinin çözülmesi mümkün hale gelmiştir. Üretici güçlerin gelişimi, mülksüz olan ve kapitalizmde değerin üreticisi olan sınıfın –proletaryanın- kendisini egemen sınıf olarak örgütleyebileceği bir düzeye ulaşmıştır. Yani komünizm, karşıtı olarak kapitalist toplumun içinde gömülüdür. Bu sebeple komünizm, kapitalizmin tarihsel hareketinin bir sonucu olarak ortaya çıkacaktır. Marx'a göre komünizm bugünkü koşullara son verecek gerçek hareketin adıdır, bir ideal değildir. Bu hareketin koşulları bugünün ampirik öncüllerinden doğar (Marx ve Engels, 2004: 62).

Bu noktada, içinde yaşanılan toplumu açıklayabilmek için bir belirlenim ilişkisi ve bu belirlenim ilişkisinden yola çıkılarak bir maddi temel ortaya konulmuş olur. Sınıf mücadelesini dışta bırakan bir analiz, kapitalizmin hatta herhangi bir sınıflı toplumun yapısını ve bu yapı içindeki özneleri tanımlamakta yetersiz kalacaktır. Çalışmada, temel toplumsal sınıfların; yani kapitalizm altında burjuvazi

ve proletaryanın arasındaki mücadelelerin de izi sürülmeye çalışılmış, bu mücadelenin gerek toplumsal hareketler gerekse de kapitalizmin organik hareketi içinde nasıl bir yer tuttuğu anlaşılmaya çalışılmıştır.

Çalışmada, yukarıda bahsedilen diyalektik materyalist temelden yola çıkarak antikapitalist hareket olarak adlandırılan bu hareket ile iletişim teknolojileri arasındaki ilişkileri, üretim ilişkileri ve bu ilişkiler temelinde yükselen toplumsal ilişkilerden ayrı tutulmadan ele alınmaya çalışılmaktadır. Çalışma, yine diyalektik materyalist anlayışa bağlı olarak anlama ve anlamlandırma çabasının yanı sıra eleştirel baktığı konuların ve toplumun dönüşümüne ufak da olsa bir katkı sunmak amacı da gütmektedir. Bu bağlamda "tarafsız" değildir her ne kadar inceleme konusu olan antikapitalist harekete dair eleştirel bir bakış içerse de bu hareketin değiştirmek istediği amaçlara dönük olarak ne şekilde örgütlenebileceği üzerine fikir yürütmeyi amaçlamaktadır. Araştırmada iletişim teknolojilerinin temel alınmasının sebebi iletişim teknolojilerine özel bir önem atfedilmesinden değil, iletişim teknolojilerine göre konumlanışın toplumun açıklanması ile yakından ilgili olması ve toplumsal hareketler ile ilgili çıkarımlarda ve bu hareketlere önerilen stratejilerde kilit bir noktada duruyor oluşudur.

Bu amaç doğrultusunda öncelikle toplumsal hareketler ve yeni iletişim teknolojilerinin ilişkisi irdelenmeye çalışılmıştır. Bunun için öncelikle yeni iletişim teknolojilerinin temel özellikleri gösterilmeye çalışılmış, ardından bu teknolojilerin ortaya çıkışı ile kapitalizm arasındaki bağ irdelenmiştir. Kapitalizmin krizlere mahkûm doğası, neoliberalizmin gelişimi ve bunun ideolojik düzeydeki yansımaları da çalışmanın birinci bölümünün konuları arasında yer almıştır. Daha sonra bu

ideolojik düzeyden yola çıkılarak enformasyon toplumu tezleri ele alınmış ve bu tezlerin 1980'lerde kendisine yeşermek için uygun bir zemin bulan neoliberalizmle bağları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu tartışmanın temel noktalarından bir tanesi yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesi ile birlikte popüler hâle gelen enformasyon toplumu yaklaşımları ve bu yaklaşımların eleştirisidir. Çalışmada enformasyon toplumu tezleri üzerinde ısrarla durulmasının sebebi bu tezlerin iletişim teknolojilerinin toplumsal rolünü açıklamak için sıkça kullanılırken aynı tezlerin yeni toplumsal hareketler üzerine yapılan çalışmalarda da etkili olması, enformasyon toplumu tezleri ile paralellikler içeren birçok söylemin bizzat toplumsal hareketlerin içinde yer alanlar tarafından da kullanılıyor oluşudur.

Bu bağlamda toplumsal hareketler literatürü üzerinde durulmuş, özellikle yeni toplumsal hareketleri önceki toplumsal hareketlerden ayıran noktalar ve bu hareketlerin ortak noktaları tartışılmıştır. Bu tartışma asıl olarak yeni toplumsal hareketlerin, önceki toplumsal hareketlerden bütünüyle farklı olduğunu savlayan kopuş teorisyenleri ile yeni toplumsal hareketlerin, eski toplumsal hareketlerle ciddi bağlantıları olduğunu savlayan süreklilik teorisyenlerinin görüşleri etrafında yürütülmüştür. Süreklilik ve kopuş teorisyenleri arasındaki farklar tartışıldıktan sonra bu iki yaklaşımın yeni iletişim teknolojileri ile toplumsal hareketler arasındaki bağlantıyı ne şekilde ele aldıkları gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, yeni toplumsal hareketler konusunda süreklilik tezlerinin bir kanıtı olarak antikapitalist hareket, aşağıdan küreselleşme hareketi ya da küreselleşme karşıtı hareket olarak anılan küresel toplumsal hareket ele alınmış, bu hareketin ortaya çıkışı ve temel dinamikleri açıklanmaya çalışılmıştır. Bu

hareketin talepleri, eylem tarzları ve temel dinamiklerinin önceki dönemdeki hareketlerle ne gibi benzerlikler ve farklılıklar taşıdığı tartışılmış bunun yanı sıra hareketin Alex Callinicos, Michael Hardt, Antonio Negri, Naomi Klein gibi önde duran ideologlarının düşüncelerine yer verilerek, bu düşünceler süreklilik ve kopuş ekseninde tartışılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde antikapitalist hareketin Türkiye'deki toplumsal hareket örgütlerinden Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu ele alınmıştır. Bu hareketi açıklamak amacı ile öncelikle dünyaya paralel olarak Türkiye'de gelişen neoliberal uygulamaların kısa bir tarihi sunulmaya çalışılmış ardından Türkiye'de, Irak ve Afganistan savaşlarına karşı gelişen muhalefet ele alınmaya çalışılmıştır. Bundan sonra Küresel BAK'ın yapısı ve yeni iletişim teknolojilerini kullandığı alanlar incelenmiş bu bağlamda Küresel BAK web sitesi ve elektronik posta grubu hakkında bazı bilgiler verilmiştir.

Küresel BAK'ın, küresel antikapitalist hareket ve yeni iletişim teknolojileri ile ilişkisini anlamak amacıyla başvurulan temel veri toplama yöntemi ise aktivistlerle yapılan düzenlenmemiş derinlemesine görüşmeler olmuştur. Bu düzenlenmemiş derinlemesine görüşmelerde hareket hakkında bilgi sahibi olan ve aktif bir biçimde kampanyalar içinde yer alan aktivistlerle daha önceden planlanmadan bir araya gelinmiş ve hareket hakkında bir dizi bilgi alınmıştır. Görüşmelerin yapılandırılmamış olması, aktivistlerin resmi bir görüşme dışında kendilerini samimi bir ortamda hissetmelerini sağlamış ve cinsiyet, yaş gibi farklılıklardan kaynaklanabilecek olan handikapları büyük oranda engellemiştir. Bu görüşmelerde, koalisyonun yeni iletişim teknolojileri, süreklilik ve kopuş tezleri

bağlamında çözümlemesi yapılmıştır. Hareketin mobilizasyonlarda yeni iletişim teknolojilerinden ne oranda ve nasıl faydalandığı çeşitli örnekler üzerinden anlatılırken, sokak aktivizmine dayalı eski mobilizasyon yöntemlerinin geride bırakılıp bırakılmadığı ya da ne ölçüde geride bırakıldığı gösterilmeye çalışılmıştır.

Sonuç bölümünde ise yukarıda anlatılanlar ekseninde antikapitalist hareketin yeni iletişim teknolojileri ile olan bağlarından yola çıkılarak bu hareketin iletişim teknolojilerinden ne ölçüde yararlanabileceği hakkında sonuçlara varılmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda enformasyon toplumu yaklaşımları ve kopuş teorileri ile süreklilik teorilerinin antikapitalist hareketin pratikleri ve amaçları ile ne derece uyumlu olduğu tartışılmış, hareketin bazı temel dinamikleri ve mücadele yöntemleri ile bu tezlerin harekete nasıl bir etkide bulunabileceği saptanmaya çalışılmıştır. Antikapitalist hareketin, yeni iletişim teknolojilerine sağlayabileceği olanak ve sınırlılıklar çerçevesinde hareketin kendisine nasıl bir yön çizebileceği de sonuç bölümünün sorunsallarından bir tanesidir.

1. Yeni İletişim Teknolojileri ve Toplumsal Hareketler

Toplumsal hareketler üzerine yapılan çalışmalarda yeni iletişim teknolojileri genellikle odak noktasına oturtulmaktadır. Bazı yazarlar toplumsal hareketlerin dönüşümünde, yeni iletişim teknolojilerinin gelişiminin temel bir noktaya oturduğunu düşünmekte ve buradan yola çıkarak yeni toplumsal hareketlerin kendisinden önceki hareketlerden tamamen farklı olduğu yönünde görüşler öne sürmektedirler. Bu görüşler genellikle enformasyon toplumu teorileri ile beraber ele alınmakta yani sadece toplumsal hareketlerin değil bir bütün olarak toplumun ve sistemin değişimi de iletişim teknolojileri etrafında ele alınmaktadır. Buradan yola çıkarak toplumsal hareketlerin dönüşümü, artık sınıf mücadelesinin hesaba katılmaması etrafında değerlendirilmektedir, çünkü teknolojik gelişim sınıflar arasındaki çelişkileri ortadan kaldırmış ve yeni çatışmalar yaratmıştır.

Bu teknolojik determinizme karşı çıkan anlayışlar da mevcuttur. Marksist yaklaşımlar içinden gelişen karşı çıkışlar, teknolojik gelişmenin kapitalist üretim ilişkileri içinde gelişen toplumsal formasyonu dışlamadan ele alınması gerektiğini savunmaktadırlar. Buna göre kapitalist üretim ve bu üretim sisteminin çelişik doğasından kaynaklı olarak mecburen girdiği krizler çeşitli toplumsal dönüşümlerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu dönüşümler sistemin temel mantığında bir değişime yol açmamakta, üretim biçimleri değişebilmekle beraber üretim tarzı aynı kalmaktadır. Bu kapitalizmin organik hareketi içinde gerçekleşmektedir. Bu sebeple toplumsal hareketlerin de temel dönüştüreni iletişim teknolojileri değil, kapitalizmin kendi içinde geçirmiş olduğu dönüşümdür.

Bu bölümde bu anlayışlardan yola çıkarak öncelikle yeni iletişim

teknolojilerinin temel özellikleri anlatılacak ve bu özelliklerden yola çıkan enformasyon toplumu yaklaşımları ele alınacak ardından iletişim teknolojileri kapitalist üretim tarzı temelindeki toplumsal bütünlüğün içerisinde bir konuma yerleştirilmeye çalışılacak, kapitalizmin krizleri ve teknolojik gelişim arasında bir bağlantı kurulmaya çalışılacaktır.

1.1 *Yeni İletişim Teknolojileri ve Enformasyon Toplumu Kuramları*

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi ile enformasyon toplumu kuramlarının ortaya çıkması arasında ilişki vardır. Enformasyon toplumu yaklaşımları genellikle yeni iletişim teknolojilerini, toplumsal dönüşümün temeli olarak tanımlama eğilimindedirler. Bu sebeple öncelikle yeni iletişim teknolojilerinin ne tür teknolojileri tanımlamakta kullanıldığına ve bu teknolojilerin temel özelliklerine odaklanmak gerekmektedir.

Nicholas Garnham'a göre medya ekonomisi ve politikası hakkındaki tartışmalar ya da medyanın toplumsal ve kültürel etkileri hakkındaki tartışmalar aslında çoğunlukla teknoloji hakkında olmaktadır. Bu tartışmalar daha çok medya endüstrilerinin ve düzenlemelerin geleceğindeki sözde yakınsama ya da teknolojilerin nasıl var olduğu ve negatif ya da pozitif etkileri üzerinde genellikle mutlak tavırlara sahip olan sözde enformasyon toplumuna ait tartışmalarsa da hepsinin altında teknolojik determinizm hakkında bir tartışma yatmaktadır: "Teknoloji, sosyal dönüşümün temel hareket ettireni, sonuçlarını olumlu ya da olumsuz olarak değerlendirsek bile kabul etmemiz ve uyum sağlamamız gereken bir kader midir?"(Garnham, 2000: 66).

Bu bölümde yeni iletişim teknolojileri zemininde, Garnham'ın bahsettiği gibi bir tartışma yürütülecektir.

1.1.1 Yeni İletişim Teknolojilerinin Temel Özellikleri

Yeni iletişim teknolojileri, yeni medya gibi kavramlar genellikle uydu, internet gibi geleneksel iletişim teknolojilerinden farklı olan kitle iletişim araçlarını tanımlamak için kullanılır. Törenli, bu teknolojileri yeni medya olarak adlandırmakta; bu medyayı bir bölümü bilgisayarlara özgü işlemleri (bilgi-işlem), bir bölümü ise iletişim araçlarına özgü yapıları (haberleşme, telekomünikasyon ve yayıncılık) barındıran iki yönlü "melez" bir medya olarak tanımlamaktadır (Törenli, 2005: 87).

Rogers, yeni medyanın üç tür özelliği olduğunu savunur:

1. Etkileşim
2. Kitlesizleştirme (demassification)
3. Eşzamansız (asenkron) olabilme (Rogers, 1995'ten aktaran Geray, 2003: 18-19).

Yeni iletişim teknolojilerinin, geleneksel kitle iletişim araçlarıyla karşılaştırılmasında geleneksel kitle iletişim araçlarının tek yönlü olduğu varsayılmaktadır. Oysa bu bütünüyle doğru bir yaklaşım değildir, geleneksel kitle iletişim araçları da birçok geri besleme kanalıyla alıcı ile vericinin etkileşim içinde olmasını sağlamaktadır. Aslında bu hata, etkileşim kavramının alıcının aynı zamanda verici de olabildiği durumla özdeşleştirilerek dar bir şekilde değerlendirilmesinden

kaynaklanmaktadır (Geray, 2003: 18).

Yeni iletişim teknolojilerinde etkileşim yukarıda tanımlandığı şekli ile geleneksel iletişim araçlarından farklıdır. Elbette bu mutlak bir farklılık değildir. Aslında yeni iletişim teknolojileri geleneksel iletişim araçlarından tam bir kopuşu getirmemiş aksine geleneksel medyanın da yeni medya ortamına entegre olduğu çoklu bir ortam yaratmıştır. Buna yöndeşme adı verilmektedir. Yöndeşmenin temel motivasyonu bu alanın ekonomik getirisi olması beklentisidir (Aydoğan, 2005: 260). van Dijk da yeni medyaya etki eden en önemli yapısal değişikliğin telekomünikasyon, veri iletişimi ve yeni ile eski medyanın bütünleşmesi olduğunu savunmuştur (van Dijk, 1999).

Kitlesizleştirme kavramı, büyük bir kullanıcı grubu içinde her bireyle mesaj değişimi yapılabilmesi durumunu anlatmaktadır. Kullanıcı isterse milyonlarca kişiye, isterse bu milyonlarca kişi içinden sadece bir kişiye mesaj gönderebilir (Geray, 2003: 18-19).

Eşzamansızlık, aynı andalık gereğini ortadan kaldıran bir özelliktir. Yeni iletişim teknolojilerinde alıcının kendisine gönderilen mesaja ulaşabilmesi için o anda mesajın gönderildiği ya da mesajın ulaştığı yerde olmasına gerek yoktur. Alıcı, kendisi seçtiği bir zamanda mesaja ulaşabilir. Örneğin bir elektronik posta kullanıcısı başka bir kullanıcıya mesaj gönderdiğinde, bu mesaj ikisinin bilgisayarları dışında üçüncü bir merkez bilgisayarda depolanır ve alıcı istediği zaman bu merkez bilgisayara bağlanarak kendisine gönderilmiş olan mesaja ulaşabilir (Geray, 2003: 19).

Bu özellikler kullanıcılara yeni olanaklar sunmaktadır. Törenli'ye göre

teknolojik gelişme süreci gelinen noktada bir dizi yönelimi ortaya çıkartmıştır. Buna göre:

1. Maliyetler düşerken, perfomans hızla yükselmektedir.
2. Teknolojik bütünleşme-yöndeşme hız kazanmaktadır.
3. Taşınabilirlik yaygınlaşmaktadır.
4. Kullanım kolaylaşmaktadır.
5. Sistemlerin şebekeleşme ve ağ yetenekleri (networking) artmaktadır.
6. Hedefleme yeteneği artmaktadır (Törenli, 2005: 94-96).

Geray'ın dediği gibi özetlemek gerekirse: "Yeni medya, kitle izleyicisini bireysel kullanıcı olarak da kapsayabilen, kullanıcıların içeriğe veya uygulamalara farklı zaman dilimlerinde ve etkileşim içinde erişebildikleri sistemler olarak tanımlanabilir"(2003, 20).

Ancak yeni iletişim teknolojilerinin temel özellikleri ve bu özelliklerin oluşturduğu söylenilen yönelimler tek başına herhangi bir toplumsal bağlam içine oturtulmadan okunursa bazı abartılı sonuçlara varmak kaçınılmaz olacaktır. Her ne kadar taşınabilirliğin yaygınlaşması, teknolojik yöndeşmenin hız kazanması gibi olgular küresel düzeyde yaygın olarak ortaya çıkan eğilimlerse de dünyanın büyük bir bölümü hâlen yeni iletişim teknolojilerine ulaşamamakta ya da eşitsiz ulaşmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerine ulaşabilme olanakları, gelişmiş kapitalist ülkelerden, az gelişmiş ülkelere doğru azalan bir eğilim göstermektedir. Bunun yanı sıra yeni iletişim teknolojileri ile birlikte kullanımın kolaylaştığını söylemek de çok

doğru değildir. Bütün bu özellikler, pek çok farklı etken tarafından dolayımlanmaktadır. Yeni geliştirilen bir işletim sistemini ele alacak olursak, iletişim teknolojilerine ulaşabilen bir kimse için bile çeşitli maliyetler dolayısıyla da çeşitli zorluklar oluşturduğu kolaylıkla görülebilir.

Kullanıcıların belirli işletim sistemleri kullanmayı öğrenmeleri zaman alır. Bu sebeple kullanıcılar genellikle öğrendikleri bir işletim sistemini değiştirmek istemezler. Örneğin Linux'u öğrenmiş bir kullanıcı Windows'a, Windows öğrenmiş bir kullanıcı ise Linux'a geçmekte isteksiz davranabilir. Yani kullanıcılar sisteme bağımlı hâle gelirler. Bu bağımlılık mutlak değildir. Bağımlılığın derecesi, yeni bir teknolojinin kabullenilmesi ya da başka bir hizmete geçmenin maliyeti hesaplanarak bulunabilir. Bunlara değiştirme maliyetleri adı verilir. Bu maliyetler belirli bir teknoloji içinde kullanıcıların bağımlılık derecesini gösterir (Shy, 2001: 4).

Her teknolojik yenilik gibi yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkışı da ekonomik ve politik gelişmelerle doğrudan bağlantılıdır. Yeni iletişim teknolojileri ile ilgili tartışmalarda genellikle ağ ekonomisi, bilgi ekonomisi gibi bu piyasaya dönük tanımlamalar etrafında yapılmaktadır. Bu yaklaşımlar çoğunlukla kapitalizm ve iletişim teknolojileri arasındaki bağlantıyı teknolojik gelişimi ve bu teknolojilerin yapısını temel alan determinist bir noktadan toplumu açıklamaktadırlar. Yeni iletişim teknolojilerinin yukarıda sıralanan özelliklerinin rolleri bu yaklaşımlarda abartılmakta, sistemin ya da sistemin dönüşümünün temel dinamikleriymiş gibi gösterilmektedir. Bu noktada enformasyon toplumu tezleri, 1980'li yıllarda egemen olan neoliberal paradigma ile uyum göstermeye başlamaktadır. Bu sebeple enformasyon toplumu tezleri ele alınmadan önce kapitalizmin krizleri ve neoliberalizm hakkında bir tartışma yürütmek ve buradan yola çıkarak yeni iletişim

teknolojilerinin ortaya çıkışının sistemi bir bütün olarak dönüştürüp dönüştürmediği, yeni iletişim teknolojilerinin mevcut sistemin sebeplerinden mi, yoksa sonuçlarından mı olduğu sorularına yanıt aranmalıdır.

1.1.2 Kapitalizmin Krizi ve Neoliberalizm

Enformasyon toplumu ve teknolojik determinizm ile ilgili tartışmalar küreselleşme üzerine yapılan tartışmalar ile özdeş biçimde karşımıza çıkmaktadır. Küresel kapitalizmin en net yansıması olarak görebileceğimiz piyasayı –başta kamu müdahalesi olmak üzere- her türlü müdahaleden özgürleştirmek ideolojisi olarak tanımlayabileceğimiz neoliberalizmle, teknolojik determinist enformasyon toplumu yaklaşımı bir çok düzeyde iç içe geçmiş durumdadır. Bu açıdan enformasyon toplumu yaklaşımını, serbest piyasanın zaferini müjdeleyen bir ideoloji olarak tanımlamak yanlış olmayacaktır. İdeolojik boyutunun yanı sıra yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi kapitalizmin kendi içinde geçirdiği ekonomik dönüşümün sonucu olarak ortaya çıkmıştır ve ancak bu noktadan tekrar altyapıya etkide bulunabilmiştir. Bu sebeple hem kapitalizmin geçirdiği dönüşümü hem de küreselleşme tezlerini tartışmak gerekmektedir.

Kapitalizm, kendi organik hareketi içinde yapısal olarak bir takım krizler yaşar. Bu krizlere çözüm olarak çeşitli dönemlerde çeşitli önemli değişimler geçirir. Kapitalizmin neden krizlere gebe olduğu diyalektik materyalist bakış açısından yola çıkarak Karl Marx tarafından açıklanmıştır. Marx'ın çalışmalarına göre kapitalist sistemde bir nesne iki tür değer içermektedir. Bunlardan birincisi kullanım değeridir. En basit hâliyle söylenecek olursa bir nesnenin, insanların şu ya da bu ihtiyacını gidermesini sağlayan özellikler nesnelere bir kullanım değeri yükler. Bir nesnenin

mübadele edilebilmesi yani meta olabilmesi için mutlaka kullanım değeri olması gerekmektedir. Ancak kullanım değeri tek başına bir nesneyi meta haline getirmez, bir şeyin meta olabilmesi için satılmak üzere tasarımlanmış olması gerekmektedir. Yani kullanım değerinin yanı sıra bir de değişim değerine sahip olmalıdır. Kullanım değerlerine değişim değeri yükleyen yani onları mübadele esnasında karşılaştırılabilir kılan tek özellik bütün metaların emek ürünü olmasıdır (Mandel ve Freeman, 2008: 14-15).

Basite indirgendiğinde mübadele değerini yaratan şeyin o malın üretimi sırasında harcanan emek olduğu söylenebilir. Tek tek kapitalistler, işçilerin ürettiği emeğin bir bölümünü ücret olarak işçiye geri öderken, emeğin bir bölümüne de el koyar. Böylece kapitalist işçinin ürettiği artık-değeri gasp eder. Kâr adı verilen şeyin temelinde bu gasp olgusu yer almaktadır. Ancak kapitalistler üretilen bu artık-değeri olduğu gibi kendi yaşamlarını daha iyi yaşamak için kullanmazlar, başka bir deyişle bu para kapitalistin cebine gitmez. Bunun sebebi kapitalizmde tek tek kapitalistlerin birbirleriyle sürekli rekabet hâlinde olmalarıdır. Kapitalistler birbirleri ile rekabet edebilmek için sermaye birikimini sürekli olarak arttırmak, yeni yatırımlar yapmak zorundadırlar. Artık değerin gördüğü işlev bu rekabetin devamlılığını sağlamaktır.

Ancak kapitalizm kendi içinde çelişik bir sistemdir. Kapitalist rekabetin sonucu olarak her kapitalist kendi kârını en yüksek düzeye çıkarmaya, en yüksek sermaye birikimine ulaşmaya çalışır. Bunun tek yolu artık değer sömürüsünü arttırmasıdır. Kapitalistler bu artışı iki yolla yapabilirler. Bunlardan birincisi çalışma süresini arttırmaktır, böylece emek zamanında gerekli emek zamanını sabit tutarak, artık emek harcanan zamanı arttırır. Buna mutlak artık değer adı verilir. Kârı

arttırmanın bir diğer yolu ise iş saatini arttırmadan artık emek zamanını arttırmaktır. Buna ise nispi artık değer adı verilir. Kapitalistin bunu yapabilmesinin ve rekabette rakipleri ile yarışabilmesinin gerekli koşullarından biri üretilmiş olan üretim araçlarına yani yeni teknolojilere yatırım yapmasıdır. Bu yolla geçici bir süre için rakipleri karşısında rekabet edebilir hâle gelir, ellerindeki sermaye birikimini arttırırlar. Ancak üretim sürecinde kârın temelini sağlayan etmen değişir sermaye yani emek olduğu için kâr oranları bir süre sonra düşmeye başlar. İşten çıkartılan ya da düşük ücretle çalıştırılan işçi sınıfı kendi ürettiklerinin aynı zamanda tüketicisi de olduğu için kapitalistler ellerindeki metaları satamazlar, bu kapitalizmin bir aşırı üretim krizine girmesine yol açar.

Bu süreç farklı şekillerde, farklı uğraklarda sürekli olarak tekrarlanır. Kapitalizmin tarihi boyunca girdiği krizlerin temel sebebi üretici güçlerin gelişimi ile artık değerin üreticisi olan işçi sınıfı arasındaki bu çelişkiden doğan kâr oranlarının düşme eğilimidir. Bolluk yüzünden krize giren yegâne sistem kapitalizmdir.

Kapitalizmin ekonomik ve politik bu dönüşümleri teknoloji üzerinde de etkilerde bulunur. Bu krizlerin temeli toplumsal üretim tarzının kendi doğasında olsa da bu krizler kendilerini hem tüketim hem de dağıtım alanında gösterir. Beniger, bu krizlerin tümünü kontrol krizleri adı altında sınıflandırmaktadır (Beniger, 1986).

Kapitalizmin 1929'da yaşadığı büyük kriz, II. Dünya Savaşı'na yol açmış ve 1875'ten beri sürmekte olan klasik sömürgecilik döneminin sonunu getirmiştir. Bu dönemde dünya iki büyük gücün (ABD ve SSCB) başını çektiği iki büyük blok arasındaki soğuk savaşla karakterize olmuştur (Callinicos, 2009). Bu dönemde birikim rejimi olarak ise klasik sömürgeci dönemden farklı olarak "refah toplumu"

olarak da adlandırılan Keynesci ekonomi politikaları uygulamaya konulmuştur. Keynesci ekonomi politikaları, 1930'larda neoklasik düşünceleri talebin kuvvetlendirilmesi yönünde bir tür revizyondan geçiren John Maynard Keynes'in düşüncelerine dayanır (Harman, 2008: 93).

Keynes'in makro ekonomik araçları, devletin ekonomiyi soğutmak ya da canlandırmak için para politikasını kullanması aynı amaçlar doğrultusunda harcamaların arttırılıp azaltılması ve asgari ücret/işgücü seviyelerinin sağlanmasıydı (Lipietz, 1987: 38'den aktaran Munck, 2003: 41). Meszaros'a göre bu dönemde kapitalistler açısından tüketimi arttırmanın iki yolu vardır:

> Tüketim genişler ve böylece büyük ve gelişen emek gücü artan üretkenlikle birlikte, var olan ürünleri zorluk çekmeden emer veya
> Sınırlı ve durgun bir emek gücü –pratikte "gelişmiş" merkez ülkelerde- tüketimin hızını ve çeşitliliğini arttıracak bir talep (satın alma gücü) yaratır.. (Meszaros, 1999: 574'ten aktaran Geray, 2003: 36)

Gerçekten Keynesci uygulamalarda talebi arttırmak için –en azından gelişmiş kapitalist ülkelerde- işçi sınıfına bir takım haklar tanınmış, işçilerin örgütlülük düzeyi yükselmiş, ücretlerinde artışlar yaşanmıştı. Ancak Chris Harman'ın da belirttiği gibi hükümetler ve büyük şirketlerin Keynesci ideolojiyi kabul etmesinin sebebi, işçi sınıfı mücadelesinin bunu onlara dayatması değildi. Bunun asıl sebebi, ABD ve önde gelen Avrupa devletlerinde devletin ekonomik etkinliğinin savaş öncesi ekonomik liberalizm ideolojisinden çok daha fazla kârlılık sağlamasıydı. Harman'a göre Keynescilik, II. Dünya Savaşı sonrası kapitalizmin gerçekliğini yansıtan bir ideolojiydi. Bu dönemde: "Ulusal ekonomiler büyük oranda, diğer ulusal ekonomilere dayanan diğer yarı-tekellere karşı küresel egemenlik kurmak için devletle birlikte çalışan yarı-tekellere dayanıyordu" (Harman, 2008: 93).

Bu dönemde kapitalizm yaşadığı büyük kriz ardından gerçek bir toparlanma ve genişleme sürecine girmişti. Bazı yazarlar bu genişleme dönemini, işçi sınıfı ve sermaye sınıfı arasında bir tür uzlaşmanın sağlanmış olmasına bağlıyordu. II. Dünya Savaşı'ndan işçi sınıfının büyüyerek çıkmış olması, daha güçlü işçi sendikalarının oluşması ve toplu pazarlık sisteminin uygulanması bu tezlerin dayandığı temel noktalardı. Ancak bir sınıf uzlaşmasından bahsedilmesi aslında "refah toplumu"nun ideolojik olan altyapısı idi, asıl olan kapitalistlerin kâr oranlarının düşmesi için yeni bir birikim politikasının öne sürülmesiydi. Buna 1933 yılında yürürlüğe giren ve işçilere yüksek ücretler verilmesini öngören anlaşmanın isminden yola çıkılarak "Yeni Anlaşma"(New Deal) adı veriliyordu.

Robert Brenner (1998), Japonya ve Almanya örneklerini göstererek bu ülkelerde, sermaye-emek uzlaşmasından çok, emeğin baskı altına alınmasının ve bu yolla düşük ücretleri kabul etmesinin hızlı bir büyümeye yol açtığını söylemektedir. Brenner'e göre genel kanıya karşın ABD'de bile hiçbir dönemde sermaye ve emek arasında uzlaşma sayılabilecek bir durum yaşanmamıştır (42,60).

Meszaros (1999) da bu genişlemeyi mümkün kılanın "Yeni Anlaşma" değil, askeri-endüstriyel ittifak olduğunu söylemektedir. Meszaros'a göre yeni askeri ittifakların kurulması sürecinde eski barış anlaşmalarının sınırları ortadan kaldırılmış, Japonya ve Almanya'nın da kendi askeri-endüstriyel yapılarını kurmaları sağlanmıştır. Bu Japonya ve Almanya'da birçok sektörde dolaylı ya da doğrudan üretim yapılmasını mümkün kılmıştır. ABD ekonomisi ise savaş sonrası dönemde, devasa savunma bütçeleri ile ayakta kalmış, böylece diğer merkez ülkelerin de üretim yapması mümkün olmuş, tüketim çevrimi genişletilebilmiştir (588'den

aktaran Geray, 2003: 43).

Michael Kidron (2009) da Meszaros gibi kapitalizmin özellikle 50'li ve 60'lı yıllarda yaşadığı genişlemeyi sürekli silahlanma ekonomisi adını verdiği ekonomik düzene bağlamaktadır. Kidron'a göre kapitalizmin kendisini istikrara kavuşturarak bir büyüme dönemine girmesinin temel sebebi işçi sınıfından elde edilen artık değerin büyük bir kısmının silahlanma harcamalarına aktarılmasıydı. Bu dönemde silahlanma harcamaları dünyadaki brüt sermaye yatırımının yarısına denk düşüyordu. Kidron, 1967 yılında International Socialism Journal dergisinde yayınlanan "Sürekli Silahlanma Ekonomisi" başlıklı makalesinde, kapitalizmin sürekli silahlanma ekonomisi sayesinde kâr oranlarının düşme eğilimini frenleyebildiğini ancak sürekli silahlanma ekonomisi bir kez başladığında bütün dünyaya yayılma eğilimi gösterdiği için aynı blok içindeki ülkeler arasında bile bir rekabet yarattığını anlatıyordu. Kidron'a göre tek tek ülkeler içinde kâr oranlarının düşme eğilimi frenlenmesine rağmen bu uluslar arası rekabet, Marx'ın "üretim anarşisi" adını verdiği şeyin dünya çapında geçerli olduğunu gösteriyordu. Yani tek tek ulusal ekonomiler bakımından istikrar sağlayan sürekli silahlanma ekonomisi, uluslararası çapta bir istikrarsızlık yaratıyor, silah sanayinde sanayi yoğunlaşmasına yol açıyor ve sonuç olarak silahlanmanın merkez ülkelerde yoğunlaşmasına sebep oluyordu. Gelişmiş ülkelerdeki genişleme çevrelerinde bir bağımlı yoksullar kitlesi yaratıyordu:

> Gelişmiş kapitalist ülkelerin yükselen milli gelirleri, sürekli çeşitlenen, gelişen ve oldukça da yüksek fiyatlı olan ürettikleri metalar için giderek genişleyen pazarlar sağlıyordu. Bu, yatırımlardaki kâr oranlarının yüksek olmasını sağlıyor ve giderek artan oranlarda verimli yatırımlara yöneltilerek emiliyordu. Sermaye ve işgücü geri ülkelerden gelişmiş ekonomilerin hizmetine doğru çekiliyordu. Gelişmiş ülkeler arasındaki ticaret; 1948 sonrası dünya ticaret ve gelirinin daha önce hiç görülemeyecek oranda büyümesine ve sermayenin zengin ülkelerin elinde daha da yoğunlaşmasında bir dinamo işlevi

> görüyordu. Emperyalistlerin bakış açısından, daha önce sanayileşerek gelişmiş ülkeler ile hammadde ihraç eden ülkeler arasında olan uluslar arası işbölümü şimdi göreli olarak kendine yeterli gelişmiş merkezlerle onları çevreleye bağımlı yoksullar kitlesi arasındaydı (Harris, 1974: 171).

Aynı zamanda sürekli silahlanmanın yarattığı tam istihdam bu rekabet koşullarında süremezdi, çünkü rekabet tek tek ulusal ekonomileri otomasyona zorluyordu. Bu çelişki, sürekli silahlanma ekonomisinin teknolojik gelişim üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önemli bir noktada durmaktadır.

Sürekli silahlanma ekonomisinin teknolojik gelişim ve büyüme üzerinde doğrudan bir etkisi vardı. Özellikle merkezde yer alan ülkeler bu dönemde özellikle askeri alanda Araştırma ve Geliştirme (Ar-Ge) faaliyetleri ön plana çıktı. Toplam Ar-Ge harcamalarının ABD'de %52'si (1962-63), İngiltere'de %39'u (1961-62), Fransa'da %30'u (1962) ve Almanya'da yaklaşık olarak %15'i (1964) askeri Ar-Ge harcamalarına tekabül etmekteydi (Kidron, 2009: 8). Kidron şöyle diyordu:

> Hava seyrüsefer sistemleri, nakliye uçakları, bilgisayarlar, ilaçlar, dizel lokomotifler (denizaltı dizel motorlarından geliştirilmişlerdir), güçlendirilmiş cam ürünler gibi çok sayıda sivil ticari ürün varlıklarını askeri Ar-Ge faaliyetlerine borçludurlar. Askeri amaçlı üretim güneş pilleri ve kızılötesi detektörü gibi ürünleri de maliyetlerini düşürerek ticari ürünlere dönüştürmüştür. Yine genel kullanımlı gaz türbinleri, hidrolik transmisyon, ultra-sonik kaynak makineleri de askeri alanda mükemmelleştirilmişlerdir (Kidron, 2009: 8).

İletişim teknolojilerinin gelişiminde de sürekli silahlanma ekonomisinin ve bu ekonomi ile iç içe geçmiş olan soğuk savaşın etkisinin çok yüksek düzeyde olduğu görülebilir. Günümüzde yeni iletişim teknolojileri kavramına en net biçimde denk düşen internet de ilk olarak askeri alanda ortaya çıkmış bir araçtır. İlk bilgisayar ağlarının ortaya çıkışına kısaca bir göz atmak, bunu göstermeye yeterli olacaktır.

1957'de SSCB uzaya ilk insanlı aracı göndermiştir, bu olaydan bir yıl sonra

ABD Başkanı Eisenhower, SSCB ile rekabette geri kalmamak için İleri Araştırma Projeleri Ajansı (ARPA)'nın kurulmasına karar vermiş daha sonra bu ajans güdümlü füzelere karşılık verebilmek amacı ile sistemler geliştirilmesi için İleri Savunma Projeleri Ajansı (DARPA) olarak yeniden yapılandırılmıştır. 1963- 1983 yılları arasında ABD Savunma Bakanlığı Pentagon'un sadece bilgisayar araştırmaları için yaptığı harcamalar 500 milyon dolardır. Bu harcamaların ilk ürünü olarak ilk bilgisayar ağı ARPANET ortaya çıkmıştır. ARPANET, birinci kuşak paket anahtarlamalı bilgisayar ağı yani bir anlamda internetin ilk örneğidir (Geray, 2005: 180). ARPANET sayesinde Pentagon'un askeri amaçlarla para desteğinde bulunduğu araştırma ortamları birbirlerine bağlanmıştır. İnternetin en çok kullanılan hizmetlerinden elektronik posta da ilk olarak DARPA tarafından geliştirilmiştir, 1990'lı yıllara gelinene kadar da çoğunlukla askeri amaçlar için kullanılmıştır. İnternetin sivil alana devredilerek dolaşıma sokulması ancak 1990 yılında World Wide Web (WWW) uygulamasının hayata geçmesi ile mümkün olmuştur.

Geray'ın da söylediği gibi tarihsel olarak iletişim teknolojilerini ilk kullananlar her zaman askerler olmuştur, askerler yeni sistemler buldukları zaman önceki sistemler sivillere devredilmiştir (2005: 180).

Kapitalizmin büyüme dönemine denk düşen "refah devleti", 1960'ların sonlarında kâr oranlarının düşmeye başlaması ve 1970'lerin ortalarında kapitalizmin krize girmesi ile sorgulanmaya başlanmıştır. Kapitalistler, durgunluk ve stagflasyon adı verilen fiyat yükselişi ile yüz yüze gelmişlerdir (Harman, 2008: 94). Bu kriz üç-dört yıl içinde geçmiş dönemlerin fikirlerinin özellikle de Keynesciliğin, Milton Friedman ve Friedrich von Hayek gibi muhaliflerinin fikirleri etrafında yeni bir

ekonomik ortodoksinin yani neoliberalizmin ortaya çıkışına yol açmıştır. Aşağıdaki satırlar bu konu için oldukça açıklayıcı:

> Ortada kapitalizmin yapısal bir krizi vardı. Refah kapitalizminin sermaye birikimi amacına iyi bir şekilde hizmet eden politikalar, pratikler ve kurumlar artık işe yaramamaya başladı. Daha dar olarak, kapitalizm neoliberalizmin kârını ve birikim performansını arttırabileceği inancı ile Keynesci uzlaşmadan vazgeçti (Campbell, 2005: 189).

Milton Friedman'ın monetarizm anlayışı serbest pazarın karşılaştığı her sorunun, hükümetlerin para arzı üzerindeki gereksiz kontrolünden kaynaklandığını öne sürüyordu. Friedman'ınkine benzer iddialar bir anda kapitalizm savunucuları arasında popüler hâle gelmeye başladı. Harman'a göre bu fikirlerin popüler hâle gelmesinin geçerli bazı sebepleri vardı.

İlk olarak 1960 ve 1970'lerin popüler mücadeleleri kapitalizmin meşruiyetini sorgularken, ana akım kapitalizm savunucuları Keynesci devlet müdahalesinin insanların ihtiyaçlarını karşılayabildiğini anlatıyorlardı. Ancak ekonomik kriz ile beraber ana akımın bu iddiası çöpe gitti, devlet müdahalesi artık bir çözümden çok sorunun kendisi olarak görünmeye başladı. İşte bu ortamda neoliberalizm asıl olarak devletin ekonomiye her türlü müdahalesinin reddini öngören bir ideoloji olarak ortaya çıktı (Harman, 2008: 94). Bu ideoloji ise en açık biçimde küreselleşme tezlerinde vücut buldu. Chris Harman'a göre:

> Neoliberalizm ve küreselleşme teorileri, yalnızca dünya nüfusunun ezici çoğunluğunun yüz yüze bulunduğu sorunlara sonuçları yıkıcı olan çareler önermekle kalmıyor. Yanı sıra bu teoriler, kendilerini dünya sisteminin tamamen yüzeysel bir kavranışı üzerine inşa ediyorlar (Harman, 2001: 38).

Bu tezlerin temel iddiaları, şirketlerin "küresel rekabet" karşısında yurtdışında satış yapma yeteneğine her zamankinden daha fazla bağımlı olduğu ve bunu

başarmanın, ulusal devletler ve işçi hareketlerinin denetiminden kurtulmaya yani sermayeyi, emeğin en ucuz olduğu yerlere taşıyarak, kendilerini çokuluslu şirketler olarak örgütlemelerine bağlı olduğu yönündedir (Harman, 2001: 107). İddialara göre bu ekonomik gereklilik, kapitalizm açısından ulus devletin erimesini gerekli kılmaktadır. Adaklı (2006)'ya göre; "küresel kapitalizmi tanımlayan ayırt edici özellikler… esas olarak ulus devletin fiili olarak erimesi ve ortadan kalkma eğilimi değil, dünya ölçeğinde gelişen yeni üretme biçimleri ve bununla ilişkili olarak açığa çıkan yeni iş bölümü şemasıdır"(48). Ulus devletin ortadan kalkmadığını tam tersine bugün başlangıç tasarımına uygun hale geldiğine işaret eden yazarlardan birisi de Ellen Meiskins Wood'dur:

> Kuşkusuz küresel ekonomi bir hayli bütünleşmiştir ve elbette sermayenin özellikle mali spekülasyon biçiminde ulusal sınırları aşan yoğun ve hızlı hareketi, dünya ekonomisinin hakim bir özelliğidir. Ama her ulus üstü süreç, sadece özgül olarak yerel koşullarca şekillenmekle kalmıyor, devlet de bu sürecin vazgeçilmez bir aracı oluyor (Wood, 1999'dan aktaran Adaklı, 2006: 48).

Ulus devletin, günümüzde kapitalizmin başlangıç tasarımına uygun hale geldiği yönündeki saptama tamamen doğrudur. Sermayenin küreselleşme güdüsü ulus-devletleri ortaya çıkarttığı dönemde de vardır. Wood'un bu saptamasından yaklaşık 150 yıl önce, 1847'de, Marx ve Engels'in kapitalizmin yayılmasını anlatırken kullandıkları cümleler buna kanıt oluşturur niteliktedir:

> Burjuvazi, dünya pazarını sömürerek, tüm ülkelerin üretim ve tüketimini kozmopolitleştirdi. Gericileri üzüntü içinde bırakarak, ulusal zemini sanayinin ayağının altından çekiverdi. En eski ulusal sanayiler yok edildi ve hâlâ yok ediliyor… Ulusların kendi kendine yeterliliği ve kapalılığı da yerini her yönde hareketliliğe ve birbirine bağımlığa bırakıyor (Marx ve Engels, 2006: 34).

Sermayenin var oluşu birikime dayalı olduğu için zaten sermaye her zaman kendisine yeni alanlar açmak zorundadır. Bu gelişmiş ülkelerin görece dışa kapalı bir

ekonomik çizgi izledikleri yıllarda bile geçerlidir. Bunun yeni bir olguymuş gibi anlatılması ancak neoliberalizmin hegemonyasının tesisinin bir aracı olabilir.

Çokuluslu şirketlerin çok ulusluluğunun abartılması da küreselleşme tezlerinin dikkat çeken bir noktası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bugün birçok "çokuluslu" şirket yönetici personel bakımından çoğunlukla ulusal bir nitelik göstermektedir, bunun yanında, bir kaç istisna dışında, bu şirketlerin üretimlerinin büyük bölümü halen bir ya da iki ülkede gerçekleşmektedir (Harman, 2001: 39).

Küreselleşme tezleri ile enformasyon toplumu tezlerinin en çok iç içe geçtiği nokta ise hizmet sektöründeki –özellikle de enformasyon sektöründeki- genişlemeyi değerlendirme biçimlerinde görülebilir. Neoliberalizm ile birlikte kapitalizm önceki dönemin ekonomik rejiminde pek lafı edilmeyen hizmetler sektörüne doğru genişlemeye başlamıştır. Bunun sebebi kapitalizmin kâr oranlarının düşüşünü sermayeye yeni alanlar açarak engellemeye çalışmasıdır. Bu sayede merkez ülkelerin elinde kalan muazzam sermaye stokunu değerlendirebilecekleri yeni alanlar açılmıştır (Geray, 2003: 63).

Küreselleşme tezlerini savunan yazarların birçoğuna göre hizmet sektörünün genişlemesi emek ve sermaye arasındaki çelişkiyi geçersiz kılmakta, orta sınıfın genişlemesini sağlayarak işçi sınıfının giderek küçülmesine yol açmaktadır.

Bu değerlendirmeler temelde fiziksel (ya da kola dayalı) emek (üretken emek) ile kafa emeği(üretken olmayan emek) arasında bir ayrıma dayanmaktadır. Ancak hizmet sektöründeki genişleme, iddia edildiği gibi temeldeki emek-sermaye çelişkisini geçersiz kılmamakta, hizmet sektörünün çok geniş bir alanındaki işler, 'sanayi' sektöründeki işlerin sahip olduğu koşullar açısından hemen hiçbir farklılık

göstermemektedir (Harman, 2001: 49). Bu tartışma ileriki bölümlerde yeni toplumsal hareketler ve sınıf çelişkileri bağlamında ayrıntılandırılacaktır. Ancak şimdilik enformasyon teknolojilerinin gelişiminin işçi sınıfını yok ettiği tezinin bizzat Marx'ın değer kuramında otomasyona biçtiği rol ile çürüdüğünü vurgulamak yerinde olacaktır çünkü yukarıda anlatıldığı gibi otomasyon kapitalistler arası rekabetin kaçınılmaz bir sonucu olduğu gibi, aynı zamanda kapitalizmi krize sürükleyen sebeplerin de başında gelmektedir.

Yukarıdaki tartışmalardan anlaşılacağı gibi kapitalizmin küreselleşmesi yeni bir toplumsal sisteme, örgütlü kapitalizmden örgütsüz kapitalizme ya da bir enformasyon toplumuna geçişi göstermemektedir. Kapitalizm başlangıcından bu yana doğası gereği küreseldir. Neoliberal politikaların hayata geçtiği ve hizmet sektörünün genişlediği günümüz ekonomisi sadece kapitalizmin organik hareketi içindeki bir uğrak olarak ortaya çıkmaktadır. Bunun sebebi ise devlet müdahalesinin hâkim olduğu "refah devleti" politikalarının yarattığı hızlı ekonomik gelişmenin, 1970'lerin ortasında hızla kesilmesi ve bu sebeple kapitalizmin bir yapısal krize girmesi olmuştur. Bu sebeple dünyanın en büyük şirketleri, işçi çıkartarak, yeterli randımanda çalışmayan fabrikaları kapatarak "rasyonalizasyon"a yönelerek kendilerini yeniden yapılandırmak ve faaliyetlerini sınır ötesine genişletmek zorunda kalmışlardır (Harman, 2001: 64-65). Küresel bir sistem olarak kapitalizmin yaşadığı yapısal krizin aşılma çabası sırasında neoliberal ideoloji ve politikalar devreye sokulmuştur. Bu süreç "emek tasarrufu" politikalarını gerekli kılmıştır.

Üstelik ekonominin bu yeniden yapılanma süreci kapitalizm açısından yeni bir büyüme dönemini ortaya çıkartmamıştır, 1970'lerden günümüze kadar kâr

oranları düşmeye devam etmektedir. Kapitalizm, bu süre boyunca 1990'ların sonundaki Asya krizi, 2001'de Arjantin'de işsizlerin ayaklanmasına yol açan kriz ve 2001'de Türkiye'de yaşanan ekonomik kriz gibi gibi bir dizi bölgesel kriz yaşamıştır. Bu dönemde finans sektörü ön plana çıkarılarak çeşitli karmaşık finansal işlemlerle (spekülasyonlar vs. gibi) bir tür illüzyon yaratılarak krizlerin önü kesilmeye çalışılmıştır. Kapitalizm tarafından finans piyasaları neredeyse özerk ve doğal bir fenomenmiş gibi gösterilmektedir. Ancak Callinicos'un da söylediği gibi finans piyasaları şeyler değil toplumsal ilişkilerdir bu sebeple finans piyasaları sorunun temel kaynağından çok semptomlarıdırlar (Callinicos, 2003: 32). Yani ekonominin temel dinamikleri hâlen üretim dünyası içinde yer almaktadır. Bu sebeple finans sektöründe yaratılan "balonlar" kapitalizmin kâr oranlarının düşüşünü ancak kısmi olarak geciktirmekte ancak bunu yaparken sorunu derinleştirmektedir gene de finansal spekülasyonların aşırı üretim ve kârlılık krizlerine doğrudan yol açan sebep olmadığının sadece bu eğilimleri besleyici bir etken olduğunun altı çizilmelidir. Bu "balon ekonomisi"nin en net örneklerinden bir tanesi de yeni iletişim teknolojileri alanında özellikle de internet ile ilgili gelişmelerde görülebilir.

Soğuk savaşın bitmesi ile birlikte o güne kadar sadece askeri amaçlarla kullanılan internet piyasaya açılmıştır. 1989 yılında Avrupa Nükleer Araştırmalar Merkezi'nde (CERN) World Wide Web adı verilen yazılım geliştirilmiştir. Bu yazılım ile internet çoklu ortam (multimedia) için uygun bir platform hâline getirilmiş ve 1990'ların başında ticari kullanıma açılmıştır. İnternet, bir yıl içerisinde 1 milyon civarında kullanıcıya ulaşmış ve hızla yayılmaya başlamıştır. 1990'lar boyunca ABD bilgisayar sanayini oluşturan IBM, DEC, Sun gibi firmalar dışında pek çok yeni firma ortaya çıkmıştır. Bu firmaların hızla büyümesi ile birlikte ABD

telekomünikasyon pazarına büyük ölçüde hâkim olmuştur. 1990'ların ortalarında "dot.com" patlaması ismi ile anılmaya başlayan süreç ortaya çıkmıştır. ABD'de sonu ".com" ile biten şirketlerin borsa değerleri hızla yükselmeye başlamıştır. Bu süreç enformasyon toplumu tezlerinin güç kazanmasına yol açmış, "yeni ekonomi"den sıkça bahsedilmeye başlanmıştır. "Eski ekonomi" aktörleri hızla internet alanına yatırım yapmaya başlamışlardır. Ancak "yeni ekonomi" şirketlerinin çoğu kâr etmemesine rağmen borsa değerleri hızla artmaya başlamıştır (Başaran, 2005: 243-244).

Borsadaki değerler üzerinden şişen bu balon 2000-2001 yıllarına gelindiğinde patlamıştır. Mike Wayne (2009)'e göre "dot.com" hisselerindeki çöküşteki temel dinamik sermayenin 18., 19. ve 20. Yüzyıllardaki biçimlerine hâlâ önemli biçimde benzemektedir. Kısa sürede yatırımların boyutunun yeni hizmetler sunma yetisini aştığı ortaya çıkmıştır. Bu ise kârlılık krizine yok açmıştır. Çöküş sadece "dot.com" şirketleri ile sınırlı kalmamıştır. Piyasanın mikroçiplere boğulması sonucunda imalatta yaşanan küçülme aynı zamanda Vodaphone, British Telecom gibi büyük telekomünikasyon şirketlerinin de kârlarının düşmesine yol açmıştır. Wayne'e göre bu çöküşün sebebi Marx'ın dikkat çektiği birçok çelişkinin aynı anda yeni medya endüstrileri etrafında bir araya gelmesidir. Artı sermaye, kapitalistler arası rekabet gibi birçok faktörün yanı sıra tüketicilerin yeni nesil medya teknolojilerine geçişte pek de istekli olmamaları sonucu yaşanan tüketim krizi de eklemlenince bu çöküş gerçekleşmiştir (60-62).

Wayne'in de altını çizdiği gibi bu çöküş kaçınılmaz değildir ancak bu çöküşün gösterdiği iki önemli nokta vardır. Bu noktalardan birincisi kapitalizmin

çöküşlere, kârlılık ve aşırı üretim krizlerine gebe olduğunun bir kez daha ortaya çıkmış olmasıdır. İkinci önemli nokta ise ideolojik olanla ekonomik olanın ne kadar iç içe geçmiş olduğunu görmek için işlevseldir, dot.com balonunun patlaması sadece ekonomik alanda kendisini hissettirmemiştir aynı zamanda enformasyon toplumu tezlerinde de büyük bir gedik açmıştır. Buradan yola çıkarak enformasyon toplumu yaklaşımının, radikal saflara da sızmış postmodernist düşünce ile birlikte neoliberalizmin sürekli olarak vaat ettiği serbest piyasa çıkarlarının savunusunu üstlenen bir üstyapı aygıtı olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

1970'lerden bu yana kapitalizmin kâr oranlarının düşme eğilimi, dot.com patlamasında da görüldüğü gibi "küreselleşme" olarak tanımlanan sürecin kapitalizm sonrası farklı bir toplumsal formasyon olmadığının, kapitalizm bu dönemde dikkate değer değişiklikler geçirmiş ve hizmet sektörü özellikle de yeni iletişim teknolojileri alanında öne çıkmış olsa da hâlâ marksizmin kapitalizm analizindeki yasalara tabi olduğunun kanıtıdır. Kapitalizm hâlâ üretici güçlerin geliştirmesine rağmen bununla çelişen üretim ilişkilerini içeren bir sistemdir, kapitalizmin bu çelişik doğası işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki mücadelenin sürmesine yol açmaktadır.

1.1.3 Egemen Paradigma olarak Enformasyon Toplumu Düşüncesi

Yeni iletişim teknolojilerini, toplum analizinin merkezine yerleştiren yazarların büyük bir bölümü, yeni iletişim teknolojilerinin ortaya çıkması ile beraber kapitalizmin aşıldığını ya da ciddi bir dönüşüme uğradığını savunmakta, enformasyon endüstrisi denilen yeni bir endüstrinin hâkim hâle geldiğini söylemektedirler.

Özellikle Machlup ve Porat'ın çalışmalarına dayanılarak bu endüstrilerin iki

tür ekonomik etkinlik içinde olduğu varsayılmaktadır. Bunlardan birincisi bu endüstrilerin kendi etkinliği ve değer üretimidir. İkinci etkinlikleri ise diğer endüstri alanlarına sağladıkları etkinlik ve verim artışıdır. Porat, enformasyon sektörü tanımını genişleterek, birincil ve ikincil sektörler ayrımına gitmiştir. Bu ayrıma göre birincil enformasyon sektörü, bilgi iletişim ve enformasyon mal ya da hizmetlerini üreten, ikincil enformasyon sektörü ise üretime, planlama, pazarlama gibi dolaylı yollardan katkıda bulunan özel ya da kamusal sektörlerin "teknoyapıları" içinde sürdürülen etkinlikleri içermektedir (Başaran, 2005: 237).

Yukarıdaki tanımlardan görülebileceği gibi bu endüstrilerin ürettiği birincil metanın enformasyon olduğu varsayılmaktadır. Buradan yola çıkarak bilgi ekonomisini enformasyonun bir meta olarak dolaşıma sokulduğu sektör ve sektörler olarak tanımlamak mümkündür. Porat, 1978 yılında enformasyonun ekonomiye yapacağı katkıların öngörülemeyecek kadar büyük olduğunu savunmuştur. Porat'a göre enformasyon sınırsız bir kaynaktır çünkü sonsuz kereler yenilenebilir, kullanılarak tüketilemez, kullanıldıkça değeri artar. Bunların yanı sıra enformasyon mal ve hizmetleri üretimi büyük çaplı hammadde ve enerji girdileri gerektirmez, çevre tahribatına ve kirliliğe yol açmaz (Porat, 1978: 79'dan aktaran Başaran, 2005a: 237-238).

Yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı da bazı teorisyenler tarafından bilgi ekonomisi ve onun yarattığı siyasal-toplumsal alanlardaki değişmelere bağlantılı olarak ele alınır. Bu yaklaşımlara göre, bilim ve teknolojideki ilerlemeler çerçevesinde toplumsal ilişkiler, 'bilgi' temeli üzerine şekillenmektedir ve bu özellik ileri sanayi toplumlarından farklı bir yeni toplumsal formasyona işaret eder.(Coşkun,

2007: 109). Bu yaklaşım neoliberalizm ve küreselleşme gibi kavramlarla birlikte ele alınmalıdır. Küreselleşme tezleri sağcı ve liberal kuramcılar kadar, solda duran, kendisini Marksist ya da post-Marksist olarak ifade eden kuramcılar tarafından da kullanılmaktadır. Coşkun'a göre yeni toplumsal hareketlerin çıkışına ilişkin açıklamalar genellikle şu noktalara odaklanmaktadır:

1) Teknolojik gelişmelerin ve büyümenin yarattığı sorunlar.
2) Üretim yapısında esnek üretime doğru gerçekleşen değişimler.
3) Sınıf çatışmalarından farklı olarak ortaya çıkan yeni çatışmalar.
4) Hizmet sektörünün, imalat sektörü aleyhine büyümesi (Coşkun, 2007: 108-109).

Yukarıda sıralanan bütün maddeler, enformasyon toplumu teorilerinin de odak noktasında duran açıklamalardır. Bu noktada hem yeni toplumsal hareket teorilerinin, hem de küreselleşme ideolojisi ve neoliberalizmle el ele ilerleyen "enformasyon toplumu" yaklaşımlarının, birbirlerine karşıt da olsalar benzer noktalardan yola çıkarak, benzer sonuçlara vardıklarını görmek ilginçtir. Bu yaklaşımlar toplumu ve toplumsal formasyonu "enformasyon toplumu" dışında, "sanayi sonrası toplum" (Porat), "postmodern toplum", "iletişim ve enformasyon çağı"(McLuhan), "küresel köy" (McLuhan), gibi kavramlarla da tanımlarlar ve küreselleşme tezleri ile uyum içinde ele alırlar.

Enformasyon toplumu yaklaşımına temel oluşturan en açık çalışmaların sahibi Marshall McLuhan'dır. Yeni iletişim teknolojilerinin dünyayı bir küresel köye dönüştüreceği yönünde iyimser bir anlayışa sahip olan McLuhan ile Harold Innis'in görüşleri birbirlerinden açıkça farklı olmalarına rağmen aralarında bazı paralellikler

bulunabilir. Hem Innis hem de McLuhan modernitenin şekillenmesinde kitle iletişim araçlarına merkezi bir yer verirler.

Innis (2006)'e göre iletişim ağları, taşıdıkları enformasyon ve toplumsal örgütlenme biçimleri üzerindeki daha geniş etkileri bakımından önemlidir. İletişim araçları, taşıdıkları iletinin tersine mekân veya zaman eğilimlidir. Stevenson (2008)'un da belirttiği gibi Innis için zaman eğilimli araçlar, taşıması zor ancak dayanıklı araçlardır. Parşömen, taş ve kil benzeri iletişim araçları zaman eğilimli araçlara örnek gösterilebilirler. Mekân eğilimli araçlar ise daha az dayanıklı ancak hafif araçlardır, bu sebeple bir yerden bir yere taşınmaları daha kolaydır. Innis, zaman ve mekân eğilimli araçlar ayrımını toplumsal süreçleri anlamak için kullanacak kadar genişletir. Zaman ve mekân eğilimli araçları, sözlü ve yazılı toplumlar arasında bir karşılaştırma yolu ile ortaya koyar. Innis, zaman ve mekânın birinin yok olmasıyla diğerinin yerini aldığı bir diyalektik ilişki içinde anlaşılması gerektiğini savunur (Innis, 2006: 197, 198).

McLuhan da Innis gibi zaman ve mekân ayrımını önemsemiştir hatta buradan yola çıkarak sıcak araç, soğuk araç ayrımına gitmiştir ancak McLuhan'a göre bu ayrım yeni iletişim araçları sayesinde ortadan kalkmıştır. McLuhan'a göre medya çalışmalarının karşısında duran en önemli teorik mesele, teknik medya biçimlerinin insan algısını nasıl şekillendirdiğidir. McLuhan, araç vasıtasıyla iletilen iletinin önemi olmadığını savunur. Ona göre aracın kendisi iletidir (McLuhan ve Fiore, 1967). Bu sebeple kültüre olan ilgisini daha çok teknik araçların kendisine yöneltmiştir. Çünkü kültürü asıl belirleyen, aracın kendisidir. Stevenson, McLuhan'ın bu yaklaşımına matbaayı örnek göstererek şöyle söylemektedir:

> …matbaa kültürü, sözlü kültürlerin duyumsal oyununun yerine öngörülebilir ve standartlaşmış bir düşünce şekli geçirir. Dahası tipografyanın hegemonyası, gramer, imla ve anlamın birleştirilmesi yoluyla sadece ufak söz oyunlarının önünü kesmekle kalmayıp, modern bireycilik biçimlerini de şekillendirir (Stevenson, 2008: 203).

McLuhan, matbaanın ortaya çıkardığı bu bireyciliğin, elektrikli iletişim biçimlerinin ortaya çıkması ile değiştiğini savunur. Tek yönlü iletişime olanak veren matbaa gibi sıcak araçlar, yerlerini giderek telefon gibi soğuk araçlara bırakmaktadır. Soğuk araçlar, geniş bir katılımcı grubu gerçekleştirmeleri dolayısıyla fikir oluşumunu demokratikleştirmeleri sayesinde enformasyon üretimini merkezsizleştirirler. Artık enformasyon zaman ve mekân durmaksızın yer değiştirmekte, kültürel biçimler anında ve sürekli olarak üzerimize akmaktadır. Dünya küresel bir köy hâline gelmiştir ve küresel köy, hiyerarşik, tekbiçimli ve bireyci matbaa kültürünü ortadan kaldırmış, yerine eş zamanlı olayların daha dokunsal kültürünü geçirmiştir (Stevenson, 2008: 204-206). McLuhan, ulus-devletin de bu sayede yok olacağını söylemektedir:

> Elektrik, hızı koşullarında, bölüm (department) egemenlikleri de ulusal egemenlikler gibi hızla eriyip gitmiştir. Merkezden kenarlara daha eski, mekanik, tek-yönlü genişleme şekillerine saplanıp kalmak günümüzün elektrikli dünyasında geçerli değildir. Elektrik merkezileştirmez, merkezsizleştirir (McLuhan, 1994: 35-36'dan aktaran Stevenson, 2008: 206).

Küresel köyü anlatmak için McLuhan'ın kullandığı kavram *içepatlama*dır (McLuhan, 1969). Elektronik iletişim biçimlerinin ortaya çıkardığı merkezsizleşme, yerküreyi dikey, yatay ve zamansal olarak içepatlatmıştır. Stevenson, McLuhan'ın bu tezini içepatlama ile insanlığın kendi içine çökmüş ve sözlü toplumların

karakteristiği olan köy benzeri duruma geri dönülmüş olduğu şeklinde açıklamaktadır (Stevenson, 2008: 209).

Marshall McLuhan'ın, çok önceleri ortaya attığı tezler, neoliberal politikaların daha kolayca uygulanabildiği "küreselleşme" çağında, bir ideoloji olarak daha "sağlam" bir zemin bulmuş gibi görünmektedir. McLuhan'ın temelini attığı bu tezlerin çeşitli varyasyonları ile günümüzde daha çok enformasyon toplumu yaklaşımını savunanların yazılarında karşılaşılmaktadır. Timisi'ye göre enformasyon toplumu kavramı, toplumsal ilişkiler içinde bilginin belirleyici bir konuma ulaştığı bir tarihsel dönemi ifade etmek için kullanılır. Bu dönem, enformasyon toplumu dışında bilgi toplumu, endüstri-ötesi, post modern ya da post kapitalist olarak da tanımlanmaktadır (Timisi, 2003: 88). "Ancak enformasyon toplumu olarak adlandırılan döneme özgü olan şey üretimin temel kaynağını bilginin kendisinin ve etkinliğinin oluşturulmasının yanı sıra, toplumsal ve kültürel süreçlerin de vazgeçilemez biçimde yeni teknolojiler ve enformasyona bağımlı oluşudur" (Timisi, 2003: 89).

Enformasyon toplumu yaklaşımına göre; bu evrede, bir önceki tarihsel evredeki değerler, toplumsal düzenlemeler ve üretim biçimleri değişecektir, buna da bir enformasyon ekonomisi eşlik edecektir (Timisi, 2003: 89). Daniel Bell'e göre: "Endüstri toplumu, mal üreten makineler ve bunların etrafında çalışan işçilerin örgütlenmesiyle ilişkiliyken, sanayi sonrası toplum toplumsal kontrol ve değişimi sağlamak üzere bilgi etrafında örgütlenen bir toplumdur."(Bell, 1973: 20'den akt. Timisi, 2003: 91). Buradan yola çıkarak enformasyon toplumu teorisyenleri kapitalizmde emeğin yerine, bilgiyi ikame etmektedirler. Onlara göre artık

kapitalizmde değeri yaratan emek, dolayısıyla da işçi sınıfı değildir, değeri yaratan bilgi hatta bu bilginin geldiği kaynaktır. Marx'ın "emek-değer" kuramının yerini "bilgi-değer" kuramı almıştır (Törenli, 2005: 152). Webster (2002), Bell'den yola çıkarak endüstri sonrası toplumun göstergelerini şöyle sıralamaktadır:

> -Endüstride istihdam edilen işçi sayısında bir düşüş ve sonunda çok az insanın çalıştığı bir duruma dönüşme ('robotik fabrikalar', 'total otomasyon' vs. çağı).
> -Endüstriyel istihdamdaki bu düşüşle birlikte amansız rasyonalizasyon yüzünden endüstriyel çıktıda devamlı ve sürdürülebilir bir artış
> -Endüstrinin çıktılarından gelenlerin insanların erişmek ya da hayata geçirmek istedikleri yeni ihtiyaçlara (hastane binalarından, masörlere kadar) harcanabilmesi ile refahın sürekli artması.
> -İnsanların, devamlı olarak endüstriyel işlerden çıkartılması
> -Refahın artması ile ortaya çıkan yeni ihtiyaçların yarattığı hiç bitmeyen yeni iş fırsatları arzının ortaya çıkması (insanlar zenginleştikçe paralarını harcayacak yeni alanlar ararlar ve bu da hizmet işçilerinin ortaya çıkmasını gerektirir (37-38).

Enformasyon toplumu tezinin birçok savunucusu, düşüncelerine kanıt olarak hizmet sektöründeki büyümeyi göstermektedir. Enformasyon toplumu ya da sanayi sonrası toplum tezini savunanlara göre bu değişimin sebebi bilimsel veya teknolojiktir. Özetle enformasyon toplumu yaklaşımı bir "teknolojik devrim"den söz ederek yeni bir çağın başladığını söylemektedirler. Buna göre teknolojinin –özellikle de iletişim teknolojilerinin- gelişimi ile birlikte endüstriyel üretimin tekelci anlayışı yerini çoğulcu bir pazar anlayışının hâkim hale geldiği bir yapıya bırakacaktır. Bunun sonucu ise katılımcı ve demokratik bir toplum yapısı olacaktır.

Manuel Castells de enformasyon toplumu yaklaşımını benimsemekle beraber

farklı bir bakış açısı sunmaktadır. Castells'e göre enformasyon toplumu –kendi deyimiyle ağ toplumu- öncelikle küresel kapitalizm, devlet ve yeni toplumsal hareketler arasındaki ilişkinin değişmesinden doğmuştur. Castells de diğer enformasyon toplumu kuramcıları gibi bilgi ve teknolojinin yeni ekonominin temel direği olduğunu savunmaktadır. Castells, 1970'lerde ABD'de, Silikon Vadisi'nde, enformasyonal teknolojinin hızlı gelişiminin, dünya çapında bir ekonomik durgunluğun ardından sermayenin yeniden yapılanmasını sağladığını söylemektedir (Castells, 1989). Castells'in 'enformasyonalizm' adını verdiği bu süreç daha bilgi temelli ve daha az hiyerarşik yapılar içinde kurumların tam bir esneklik kazanmasına yol açmıştır. Castells'e göre sanayicilik, ekonomik büyümeye yönelikken, enformasyonalizm bilginin gelişimi ve ağların yaratımıyla ilgilidir. Bilgi temellerinin sayısallaşması ile bilgi çok uzak mesafeler boyunca işlenip depolanabildiği için kapitalizmin ulus-devlete olan ihtiyacı giderek ortadan kalkmakta, eski kapitalizm (kâr uğraşı) ile yeni kapitalizm (yeni enformasyon teknolojisi ve yeni organizasyon biçimleri) iç içe geçmektedir (Castells, 1996; Stevenson, 2008: 308-309).

Castells, ağ toplumunu diğer enformasyon toplumu teorisyenleri gibi bir iyimserlik içinde ele almaz. Ona göre enformasyonal ekonominin 'kara delikleri' vardır. Enformasyonalizm ile yönetim tabakalarında istihdam büyüdüyse de düşük vasıflı istihdamda önemli bir düşüş gerçekleşmiş ve dünyanın yoksul bölgeleri küresel sermaye akışından dışlanmıştır: "Ağlar, karşılıklı bağlantı ve kopukluğun dinamik etkileri aracılığıyla yapılanıp, hem ulus-devletler içerisinde hem de arasında ekonomik kutuplaşma süreçlerini besleyen bir küresel ekonomi oluşturmaktadır." (Stevenson, 2008: 310).

Bu kültürel alanda merkezi bir kitle kültürü değil, iletilerin açıkça hedeflenen izleyicinin simgesel dillerine özel hazırlandığı bir medya ortamı yaratmıştır. Castells şöyle demektedir: "Küresel bir köyde yaşamıyoruz, ancak küresel olarak üretilen ve yerel olarak dağıtılan kişiselleştirilmiş kulübelerde yaşıyoruz."(Castells, 1996: 341). Ancak Castells'e göre bu dağıtım aşağıdan gelen bir takım toplumsal hareketler tarafından kesintiye uğratılmaktadır.

Enformasyon teknolojilerinin gelişiminin iki tür sonuca yol açabileceğini savunan yazarlar da vardır. Bunlardan bir tanesi Yoneji Masuda'dır. Masuda(1983), enformasyon toplumu terimini ilk kullananlardan birisidir ve enformasyon toplumunu ulaşılması arzu edilir bir çeşit ütopya olarak görmektedir. Bunu anlatmak için 'computer' ve 'utopia' sözcüklerini birleştirerek 'computopia' terimini ortaya atmıştır. Masuda'ya göre sanayi toplumunun önüne enformatik teknolojilerin çıkması ile birlikte, insanlık iki seçenek arasında bir seçim yapmak zorunda kalmıştır. Enformasyon teknolojileri bir kontrol toplumu yaratma amaçlı da kullanılabilir, bir enformasyon toplumu yani computopia yaratma amacıyla da… Masuda'nın kompütopyası diğer enformasyon toplumu teorisyenlerininki ile aşağı yukarı aynıdır ancak burada altı çizilmesi gereken fark Masuda'nın teknolojik gelişmenin otomatik olarak bir tür demokrasi yaratacağına inanmaktan çok insanlığın yapacağı seçimi öne çıkartmış olmasıdır. Masuda, hem kapitalizmin hem de sosyalizmin bürokratik sistemleri getirdiğini savunmakta, enformasyon toplumununsa merkezde gönüllü toplulukların bulunduğu sınıfsız bir toplum olacağını düşünmektedir. (Geray, 2003: 120-122).

Enformasyon toplumu yaklaşımının iyimser yanlarına ciddi eleştiriler

yönelten isimlerden bir tanesi de Herbert Schiller'dir. ABD'li bir enformasyon toplumu teorisyeni olan Schiller (1996), yeni iletişim teknolojilerinin bir tür medya ya da kültür emperyalizmi kurmak için kullanılmakta olduğunu savunmuştur. Schiller'e göre 1960'lar ABD'nin ekonomik ve kültürel iktidarının tepe noktasıdır. O zamandan sonra dünya, rekabet halindeki güç ve faaliyet merkezleriyle giderek daha karmaşık bir yer haline gelmiştir. ABD ise buna iletişim teknolojilerinin gelişimi yoluyla çabalarını daha güçlü bir şekilde kültür endüstrilerine kaydırarak yanıt vermiştir. Yani ABD kaybettiği ekonomik gücünü, kültürel alandaki hegemonyasını güçlendirerek sürdürmeye çalışmaktadır. 1980'lerden itibaren medya teknolojilerinin gelişmesi aracılığıyla kültür her yerde Amerikanlaşmış ve ekonomik aklın istilasına maruz kalmıştır. Schiller'e göre yeni yönetim mekanizması artık ulus-devlet değil, küresel ekonomidir. Ulus, küresel sermaye karşısında kültürel özerkliğini korumaya çalışmaktadır (Stevenson, 2008: 299-301).

Gerek iyimser gerekse de kötümser yorumlarında olsun, enformasyon toplumu yaklaşımlarının ortak özellikleri; teknolojiye –özellikle de iletişim teknolojilerine- tarih içinde çok belirleyici bir rol biçmeleri buradan yola çıkarak sanayi kapitalizminin ya da kapitalizmin aşıldığını, sanayi sonrası bir topluma geçildiğini savunuyor olmaları olarak özetlenebilir. Enformasyon toplumu yaklaşımlarının özellikle de teknolojiyi insanlığı kendiliğinden demokrasi ve refaha götürecek bir tür Mesih olarak gören iyimser hâli, neoliberalizmin kitleler üzerinde ideolojik hegemonyasını tesis ederken kullandığı dile çok yakın bir dil kullanmaktadır. Elbette, bunu söylemek enformasyon toplumu yaklaşımlarının tümünün neoliberalizmin hegemonyasını kurmayı amaçladığını iddia etmek anlamına gelmemektedir. Ancak neoliberalizmin, her alanı devlet müdahalesinden arındırıp,

kapitalizmi merkezsiz ve "demokratik" hâle getirirmiş gibi anlatılan ideolojisi, bunun ideolojik üstyapısında ciddi bir yer tutan küreselleşme tezleri ile bir enformasyon toplumuna geçildiği yönündeki tezlerin ciddi bir benzerlik taşıdığı açıktır. Bu benzerlik, pek çok uğrakta enformasyon toplumu tezinin bir tür egemen paradigma olarak tekrarlanmasını ve içinde yaşanılar toplumsal formasyonun çarpık bir algısını bağımlı sınıflara sunmakta kapitalizmin iyi bir yardımcısı hâline gelmesini beraberinde getirmektedir. Neoliberal ideoloji, enformasyon toplumu tezlerinin yaygınlaşabilmesi için verimli zemini oluşturmakta, ortaya çıkan ürün ise egemen sınıfların sıklıkla tekrarladığı sözde "e-devletler", "e-yurttaşlar", "e-demokrasi" kavramları gibi neoliberal ideolojinin hegemonya tesisinde yeniden kullanılmaktadır.

1.1.4. Enformasyon Toplumu düşüncesine eleştiriler

Enformasyon toplumu yaklaşımlarına bazı ciddi eleştiriler de yöneltilmiştir. Teknolojik determinizme karşı gelişen sosyal belirlenimcilik ekollerinden biri, Marksist emek kuramından türetilmiştir. Bu ekole göre teknolojik gelişmenin tarihi, sermaye ve emeğin üretimi kontrol etmek için ettikleri mücadelenin, ya da daha revizyonist versiyonlarında birleşik bir ekonominin gelişimi ve yönetilmesinin tarihidir. Bu anlayış, üretim teknolojilerinin gelişimini insanların maddi isteklerden özgürleşmesini sağladığı ve tüketicilerin daha iyi ürün taleplerine karşılık verdiği yönündeki yaklaşımlara karşı çıkmıştır (Garnham, 2000: 79-80). Bu yaklaşımda vasıfsızlaştırma ve şirketlerin güç ilişkileri konuları merkezi hale gelmektedir. Bu gelenek, birçok teknolojik gelişmenin tüketici talepleri doğrultusunda değil, birleşik sektör talepleri doğrultusunda geliştiğini göstermek bakımından önemlidir.

Enformasyon toplumuna yöneltilen eleştiriler arasında Raymond Williams'ın

eleştirileri bu çalışmanın anlatmak istediği belirlenim ilişkisini ortaya koyacak niteliktedir. Williams'a göre teknik ve teknolojik değişimleri soyutlamak ve geniş toplumsal, iktisadi, kültürel değişmeleri, sanki teknolojik ve teknik değişimler tarafından belirlenmiş gibi açıklamak çok zayıf bir düşünce biçimidir. Bu üretim güçleri ve üretim ilişkileri konusunda bir yanılgıdan kaynaklanır. Williams, sanayi devrimini örnek göstererek, değişimi başlatanın ve yeni bir toplumsal düzen yaratanın salt üretim güçlerindeki değişim değil, üretim ilişkilerinin bütünü olduğunu söylemektedir: " 'Sanayi Devrimi'ni bütün bunların dışında bir olay gibi görmek kuru kuruya bir teknolojik determinizm benimsemiş olmanın, alışılmış ideolojiye uyup sanayileşmeyi kapitalizmden kopuk düşünmenin bir sonucudur."(Williams, 1989: 83).

Williams, "sanayi sonrası" toplumunun özelliklerinin genellikle "çalışma"daki değişimlere dayanarak düşünüldüğünü söylemektedir. İmalat sektöründeki istihdamın azalması ve hizmet sektöründeki istihdamın, özellikle de bilgi toplama, işleme ve dağıtma gibi yeni biçimlerdeki istihdamın artması ile "sanayi sonrası" toplumu yaklaşımının ilintili olduğunu söylemektedir. Williams'a göre bu analiz gerçek ve önemli değişimlere yer verse de analizin kısmen açıklandığı, kısmen de gizlediği ideolojik varsayımlara tabi olduğu için, bu değişimler zihin açısından karmaşık bir şekilde anlatılmaktadır. Bu bütün sektörlerin birbirine bağımlılığını görmezden gelen iş kategorilerinde ortaya çıkmaktadır. Tarım ve hammaddenin elde edilmesine yönelik birincil sektör ve malların üretildiği ikincil sektör dışında kalan bütün sektörler "hizmet sektörü" olarak tanımlanan üçüncü sektördedir. Bu üçüncü sektöre dâhil edilen bazı alanlar imalatın dağılımına yarar, bazıları ise bireyleri için sağlanan hizmetlerdir (Williams, 1989: 87).

‘Sanayi sonrası’ ile ilgili kullanılan kavramlardan bir tanesi de ‘aşırı istihdam’ ile birlikte anılan ‘emek tasarrufu’dur. Fakat ‘emek tasarrufu’ teknolojik gelişmeler sonucu insanların angarya, rutin işlerden kurtulması demek değildir: emek tasarrufunun egemen olan anlamı... emeğin değil emekçilerin –‘çalışanlar’ın ‘emek maliyetleri’nin – ödeme listesinin tasarrufudur (Williams, 1989, 90-91).

Williams, her yeni teknolojinin zihnimize determinizm bulaştırdığını söylemektedir. Teknolojik determinizmin temel varsayımının, yeni teknolojinin teknik çalışma ve deney sonucu ortaya çıktığı ve bunun da içine doğduğu toplumu ya da sektörü değiştirdiği, olduğunu saptayan Williams, bu varsayıma karşı çıkarak bu çalışmaların, mevcut toplumsal ilişki ve kültürel biçimler dâhilinde belli bir amaca dönük yapıldığını söylemiştir. Bunun yanında: “bir yenilik*, ancak üretime yönelik yatırım için seçildiği ve bilinçli olarak belirli bir toplumsal kullanım yolunda geliştirildiği –yani teknik bir yenilik olmaktan çıkıp elverişli bir teknoloji haline gelmeye başladığı- zaman genel önem kazanır. Bu, seçme, yatırım ve gelişme süreçleri, mevcut toplumsal ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde olur.”(Williams, 1989: 124-126).

1.2 Toplumsal Hareketler

Toplumsal hareketlere ilişkin literatür 1960’larla birlikte zenginleşmeye başlamışsa da toplumsal hareketlerin kökleri çok eskilere dayanmaktadır. Bazı yazarlar toplumsal hareketler adı verilen hareketleri 1789 Fransız Devrimi ile başlatmaktadırlar. Ancak tarih boyunca çeşitli dönemlerde, baskıya ve sömürüye uğrayan sınıflar, gruplar kısacası ezilenler bu baskıya ve sömürüye karşı kolektif

* Sözü edilen teknik yeniliktir (C.I.Ö)

hareketlilikler içine girmişlerdir.

Toplumsal (sosyal) sözcüğünün 19. yüzyılda ortaya çıkmış olması da bu konudaki tartışmaları derinleştirmektedir. Toplumsal hareket kuramcılarının en önde gelen isimlerinden birisi olan Charles Tilly (1999), 19. yüzyıldan önce toplumsal hareket diye bir şeyin olmadığını; toplumsal hareketlerin modernizmin bir ürünü olduğunu, bu sebeple de önceki dönemdeki hareketlerden ayrıldığını söylemektedir (253-270).

Y.Doğan Çetinkaya (2008)'nın da belirttiği gibi eylemler, isyanlar, devrimler gibi çeşitli direniş biçimleri farklı zaman ve mekânlarda değişik biçimlere bürünseler de "yaşanılan tarih" boyunca hep var olmuşlardır. Modern öncesi çağlarda sıradan insanların kolektif eylemleri, isyanları toplumun analizini yapanlarca çok ciddiye alınmamıştır. Bu dönemlerde toplumsal analizleri yapanlar ve tarihi yazanlar genellikle elit kesimler arasından çıkmış, böylece "aşağıdakilerin" isyanlarına bakış açıları kendi bakış açıları ile sınırlı kalmıştır. Bu bakış açısı aşağıdan hareketleri genellikle bir tür doğal afet gibi görme eğilimine sahip olmuştur. Bu eylemleri gerçekleştirenler ise "ayaktakımı", "sürü", "kitle" gibi terimlerle tanımlanmıştır (15-16).

Toplumsal hareketlerle ilgili daha sistematik analizler ancak 19. Yüzyıldan itibaren sosyal bilimlerin gelişmeye başlaması ile ortaya çıkmıştır. Yukarıda da söylendiği gibi 1960'larda yükselen toplumsal hareketler akademide de ciddi olarak ilgi görmeye başlamıştır.

Günümüzde toplumsal hareketler konusunda iki önemli yaklaşım vardır; birincisi ABD'de daha fazla rağbet gören Kaynak Mobilizasyonu, ikincisi ise

Avrupa'da etkili olan Yeni Toplumsal Hareketler yaklaşımıdır (Çetinkaya, 2008: 23).

Kaynak Mobilizasyonu yaklaşımı, 1960'larda John McCarthy ve Mayer Zald tarafından geliştirilen mikro-ekonomik ve sosyolojik teorilere dayanmaktadır. Herbert Kitschelt, bu yaklaşıma dönük eleştirisinde, kaynak mobilizasyonu kuramının basitçe altı tane savı olduğunu öne sürmüştür:

1. Bireyler kolektif eylem içinde neyi amaçladıklarını bilirler.
2. Bireyler, kolektif eylem içinde yer almanın yarar ve zarar oranlarını ölçebilme yeteneğine sahiptirler.
3. Toplumda mağduriyetler her zaman mevcuttur ancak toplumsal hareketlerin örgütleyicileri ve protesto örgütleri, amorf kitleleri ve onların taleplerini, toplu bir amaca dönük hareketlere çeviren katalizör görevini görmektedirler.
4. Hareketlerin amaçlarına ulaşabilecek etkin mücadeleler ve örgütler inşa edebilmesini sağlayan saatler süren emek, bilgi ve paranın yanı sıra dayanışma ve meşruiyettir.
5. Hareketler, mobilize olma yeteneklerini kolaylaştıran ya da zorlaştıran beklenmedik "fırsat yapıları" içinde hareket ederler. Çünkü toplumsal hareketlerin katılımcıları olası fırsatlara rasyonel olarak tepki verirler, hareketler katı bir evrensel gelişim mantığına tabi değillerdir. Öngörülmüş yükseliş ve düşüş şeklinde bir "doğal tarih" izlemedikleri gibi var olan toplumsal düzen içindeki seçme ve kurumsallaşma yönündeki "çelik yasa"ları da içermezler.
6. Kaynak mobilizasyonu teorisyenleri, 'toplumsal hareketler' kavramını çok geniş anlamda kullanırlar. Kolektif mobilizasyon aracılığı ile toplumu değiştirmek isteyen her tür etkinlik, hatta inanç ve tercih bu kavramın içindedir. Bu geniş toplumsal hareketler tanımı aynı zamanda kaynak mobilizasyonu yaklaşımının toplumsal hareketlerin tutumları ile ilgili öne sürdükleri bütün tezlere geniş bir uygulanabilirlik alanı sunar.. (Kitschelt, 1991: 326-330)

McCarthy ve Zald, asıl olarak toplumsal hareket örgütlerine odaklanan bir yaklaşım sergilemişlerdir. Bir hareketin ortaya çıkması için başta maddi kaynaklar üzerine belirli kaynakların seferber edilmesi gerekir. Aslında çubuğu fazlaca iktisadi alana bükmüşlerdir. Bu toplumsal hareketlere bir tür rasyonalizasyon kazandırma çabası olarak görülebilir (Çetinkaya, 2008: 24).

Politik Olanaklar Kuramı adı verilen yaklaşım da McCarthy ve Zald'ın temellerini attığı Kaynak Mobilizasyonu Kuramının bir türüdür. Yukarıda Kitschelt'in örneğinde de gösterildiği gibi bu kuram toplumsal hareketlerin içinde hareket ettiği politik sistem ve bunun protesto eylemleriyle olan ilişkisi üzerinde durmuştur. Bu anlayış en yaygın biçimde, devlet ile toplumsal hareketler arasındaki ilişkilere yoğunlaşmaktadır. Politik Olanaklar Kuramının yaklaşımı şu şekilde tanımlanabilir: "…toplumsal hareketler baskının azaltılması, ekonomik ve politik elitler arasında belirecek bir çatışma sayesinde ortaya çıkacak olanakları kullanarak büyür." (Çetinkaya, 2008: 25).

Bu iki kardeş yaklaşım zaman içinde farklı araştırmacıların farklı öğeleri araştırmalarına eklemesiyle zenginleşmeye başlamıştır. Örneğin kültür bu araştırmalar içinde önemli bir yer tutmaya başlamıştır. 1980'den sonra Kültürel Çalışmalar ekolünün de toplumsal hareket araştırmaları üzerinde azımsanamayacak etkileri olmuştur. Bu çalışmaların iç içe geçmesi ile birlikte hem kaynak mobilizasyonu yaklaşımı hem de bu yaklaşımdan yola çıkan politik olanaklar kuramı kadar, kültürel çalışmaların etkisi ile yaygınlaşmaya başlayan kolektif kimlik türü yaklaşımlar da "yeni toplumsal hareketler" adı verilen hareketleri açıklama çabasına girişmişlerdir.

Yeni toplumsal hareketlere giden süreci tarihsel olarak incelemek, kapitalizm ile toplumsal hareketler arasındaki bağı göstermek açısından faydalı olacaktır. Ecehan Balta (2006), toplumsal hareketlerin dönüşümü ve toplumsal hareket kuramları arasındaki ilişkiyi dört dönem içerisinde incelemektedir:

1. 1900-1930 "Sanayi Toplumu" ve Tarihsel Materyalizm

2. 1930’lar: Kriz, Kitlesel Yoksunluk ve Totaliter Hareketler

3. 1960’lardan 80’lere Kimlik Politikası

4. Yeni Sağ’ın Yükselişi

Balta’ya göre 1900’lerin başından başlayan ve kapitalizmin 1930’larda krize girmesine kadar gelen süreç kitlesel işçi sınıfı hareketlerinin ve devrimci kalkışmaların tarihi olarak okunabilir. Bu dönemde sanayi toplumu maddi grup çıkarları çerçevesinde bir çatışmaya neden olmaktadır. Toplumsal düzenin tüm sınıfların çıkarlarını adil ve eşit bir biçimde savunamaması toplumsal hareketlerin ortaya çıkış sebebidir. Balta bu döneme, sınıf çatışmasının kuramı olan marksizmin diyalektik materyalist anlayışının damgasını vurduğunu söylemektedir (Balta, 2006: 19-20).

1930’larda ise toplumsal hareketlerin temel ittireni kapitalizmin içine girdiği kriz ve bu krizin ortaya çıkarmış olduğu kitlesel yoksunluk olmuştur. Bu hareketler her şeyin değişebileceğine olan bir umutla hareket etmiş olsalar da karşılarında antisemitizm- faşizm gibi totaliter karşı-toplumsal hareketleri bulmuşlardır. 1930’larda başta İspanya, Almanya, İtalya gibi ülkeler olmak üzere tüm Avrupa’da orta sınıf ve sınıf dışı unsurlar tarafından desteklenen faşizm tipi hareketler ortaya çıkmıştır.

Bu baskıcı hareketleri inceleyerek yola çıkan kolektif davranış yaklaşımı bu dönemde ortaya çıkmıştır. 1930’ların kötümser atmosferine uygun olarak toplumsal hareketleri hastalıklı bir toplumun belirtisi ve göstergesi olarak gören bu yaklaşım, hâlen toplumsal hareket çalışmalarında ortodoks yaklaşımları temsil etmektedir

(Balta, 2006: 21).

Balta'ya göre 1960'larla başlayan süreçte ise radikalizmi belirleyen unsur liberalizmin reddi ve eleştirisidir. Bu dönemde kapitalizmi ayakta tutan ideoloji olarak tanımlanan liberalizm üzerindeki mutabakatı parçalamak toplumsal hareketlerin temel görevi olarak tanımlanmış ve sol düşünce üzerinde oldukça etkili olmuştur. Bu noktada liberalizm kültürel olarak tanımlanmış ve bu kültürel görülen olguya karşı kültürel bir savaş başlamıştır. Yeni toplumsal hareketler olarak tanımlanan kadın hareketi, gey-lezbiyen hareketi ve ırkçılık karşıtı hareket gibi kimlik politikası etrafında şekillenen hareketler 60'lı ve 70'li yıllar boyunca yaygınlaşmıştır. Balta bu dönemin, devleti hedef alan eylemin yerine kültürel alanda bir parçalanma yaratma amacı güden hareketlerin yaygın olduğu bir dönem olduğunu belirtmektedir (Balta, 2006: 22-23). Yeni toplumsal hareketlere ilişkin tartışmalar bu çalışmada Bölüm 1.2.1'de daha ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

Balta'nın toplumsal hareketlere ilişkin tanımladığı son uğrak ise 1970'lerin sonundan itibaren bütün dünyada yeni sağın yükselişidir. Balta'ya göre yeni sağın yükselişi ile birlikte henüz sonuçları tam olarak alınmamış olmakla birlikte diyalektik materyalizm ve toplumsal hareketler arasındaki kopukluk sorgulanmaya başlanmıştır. Artık hem teorik hem de pratik düzlemde ne tarihsel materyalist kuramcılar toplumsal hareketlere ne de toplumsal hareketler tarihsel materyalizme eskisi kadar mesafeli durmaktadır. Balta, bunu devletin yeniden bir mücadele alanı hâline gelmesine bağlamakta ve "ortak düşmana" karşı "ortak çıkar"ın belirginleştiğini savunmaktadır (Balta, 29-32).

1.2.1 Yeni Toplumsal Hareketler

Endüstri sonrası kavramı ile yeni toplumsal hareket teorileri arasında ciddi bağlar bulunmaktadır (Çetinkaya, 2008: 34). Birçok yazara göre yeni toplumsal hareketler, endüstri sonrası toplumsal formasyona ya da enformasyon toplumuna denk düşen muhalefet biçimidir.

Yeni toplumsal hareketler genellikle, tek tek kimlikler ya da sorunlar etrafında ele alınan kadın hareketi, barış hareketi, eşcinsel hareketi, çevre hareketi vb. gibi 1960'lı yıllarda ortaya çıkan veya yaygınlaşan hareketleri tanımlamak üzere kullanılmaktadır.

Ecehan Balta'nın da belirttiği gibi 1960'lı yıllarda kimliğe dayalı kültürel toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır, bu hareketlerin temel amacı kapitalizmin yürütücüsü olarak gördükleri kültürel sistemi parçalamaktır (Balta, 2006: 23). 1960'lı yılların sonunda simgeleşmiş olan ise dünyanın pek çok yanındaki öğrenci direnişleridir. Öğrenci hareketleri, kadın hareketi gibi hareketlerin yaygınlaşması 1960'lı ve 70'li yıllardaki hareketleri salt kültürel bir bakış açısından değerlendirilmesini kolaylaştırmaktadır.

Ancak 1960'lı ve 1970'li yıllardaki hareketleri bütünüyle kültürel bir başkaldırı olarak değerlendirmek hatalı olacaktır. Öncelikle 1. Bölümde belirtildiği gibi 1960'lı yılların sonları kapitalizmin geniş bir büyüme döneminden sonra kâr oranlarının düşme eğiliminin yeniden ortaya çıktığı bu sebeple de batıda Keynesci "Refah Devleti" etrafında sağlanmış olan ideolojik hegemonyanın dağılmaya başladığı yıllardır. ABD'nin hegemonyasının tesisi için Vietnam'a saldırdığı ve bu saldırının ABD içinde büyük bir kitle hareketine yol açtığı dönem gene bu dönemdir.

Bu dönem Harman'ın belirttiği gibi "üç katlı bir bunalım" ile karakterize olmaktadır: Vietnam'da ABD hegemonyasının, işçi sınıfının kitlesel olarak genişlemesine rağmen süren otoriter yönetim biçimlerinin ve Çekoslovakya'daki Stalinizmin bunalımları. Bu bunalımlar sınıf mücadelelerinde genelleşmiş bir sıçrama yaratmıştır (Harman, 1988: 339). 1960'ların sonlarında yükselmeye başlayan öğrenci hareketlerine bir yandan da işçi sınıfı hareketleri de eşlik etmiş, altmışların son yarısı ve yetmişlerin başı sınıf mücadelesinin de yükseldiği ve sonrasında yenilgiye uğradığı bir dönem olmuştur. Callinicos, 60 ve 70'lerde gerçekleşen bu sıçramayı şöyle açıklamaktadır:

> Bu sıçrama, Mayıs-Haziran 1968'de Fransa, 1969 sonbaharında başlayan "İtalyan ağır çekim Mayıs"; İngiltere'deki, 1970-74 yıllarında Heath hükümetine karşı madenciler tarafından başlatılan ve onun devrilmesi ile sonuçlanan grev dalgası; 1974-75'teki Portekiz Devrimi; 1975 ve 1976 sırasında İspanya'da Franco rejiminin can çekişmesine eşlik eden sert sanayi uzlaşmazlıklarından oluşmuştu. Sanayi militanlığı ABD'de buna benzer bir dereceye hiç ulaşmadıysa da, savaş karşıtı hareketler, siyah getto ayaklanmaları ve öğrenci isyanlarının karşılıklı etkileşimi, 1960'ların sonlarında Amerika'nın iç politikasında, belki de İç Savaştan sonraki en kötü bunalımın ortaya çıkmasına yardım etti. Bunun başka yerlerde de yankısı oldu: Arjantin'de *cordobazo,* Avusturalya'da işçi ve öğrenci militanlığı, Quebec'de 1972 grevi gibi (Callinicos, 2001: 256-257).

Callinicos'a göre bu mücadelelerin sermayenin gücünde uzun vadeli gedikler açamamaları, sosyal demokrat ya da Stalinist kökenden gelen batılı işçi sınıfı hareketinin, sınıf uzlaşması aracılığıyla kısmi reformlar elde etmeyi üstlenen örgüt ve ideolojiler tarafından yapılandırılmasına dayalı olumsal bir başarısızlıktır. Bu başarısızlığa yol açan uzlaşılar arasında Fransa'daki 1968 Mayıs ve Haziran grevlerinin sona ermesi için Fransız Komünist Partisi'nin araya girmesi, İngiltere'de Britanya Sendika Kongresi ve İşçi Partisi arasında yapılan Toplumsal Sözleşme gibi örnekler vardır. Bu uzlaşmalar ve sınıf hareketinin geriye çekilişi ile birlikte

kapitalizm 1970'leri ve 1980'lerin başlarını ekonomik gerilemeye rağmen sağ salim atlatabilmiş ve kendisini yeniden yapılandıracak bir fırsat bulmuştur (Callinicos, 2001: 256-257). 1968'in –işçi sınıfı hareketi içinden gelen ya da başka hareketler içinden gelen- radikalleşmiş kuşağının asıl yenilgisi, işçi sınıfı hareketinin geriye çekilmesi ve kapitalizmin 1980'lerin başından başlayarak ideolojik hegemonyasını yeniden tesisi ile gerçekleşmiştir.

Callinicos'un bu analizi iki yönden önemlidir; birincisi bu analiz 1960'lı ve 1970'li yılların toplumsal hareketlerini sınıfsal bir noktadan okumakta dolayısıyla kapitalizmin tarihsel seyri ile toplumsal hareketler arasında bir bağ kurmaktadır, ikincisi ise bu analiz sonucunda postmodernist "sanayi sonrası" kuramlarının ve aşağıda daha ayrıntılı bir biçimde tartışılacak olan kopuş tezlerinin yaygınlaşması için uygun olan ortamın kapitalizmin yeniden hegemonyasını kurabildiği 1980'li yıllar olduğunu göstermesidir. Burada atlanılmaması gereken önemli bir nokta, Callinicos'un analizinin postmodernizme dayanan yaklaşımların ortaya çıkışının değil, ideolojik olarak yaygınlaşabilmesinin tarihi olarak 1980'leri temel alıyor olmasıdır. Dolayısıyla aşağıda tartışılacak olan yeni toplumsal hareketlere ilişkin kuramların, kapitalizmin tarihsel seyrinden yani sınıf mücadelesinin tarihsel seyrinden ayrılamayacağı söylenmektedir.

Yeni toplumsal hareketlerin, önceki toplumsal hareketlerden bir takım farkları olduğu açıktır fakat yeni toplumsal hareketleri bütünüyle yeni olarak tanımlamak da tarihsellikten kopuk bir düşünce tarzı sergilemektedir. Bu bakımdan, yeni toplumsal hareket kuramlarında iki tür kavramlaştırmanın izi sürülebilir: kopuş kuramları ve süreklilik kuramları (Savran, 1992).

Kendilerini genellikle post-marksist olarak tanımlayan bazı araştırmacılar, örgütlü kapitalizmden, örgütsüz kapitalizme geçildiği, endüstriyel toplumdan, post-endüstriyel topluma geçildiği yönündeki savlarla, yeni toplumsal hareketlerle daha önceki dönemin toplumsal hareketleri arasında bir kopuş varsayarlar. Kopuş teorileri yeni toplumsal hareketleri, geçmişin nesnel sınıf çıkarlarına göre hareket eden işçi sınıfı hareketlerine karşılık, merkezine dağıtım meseleleri yerine kültür, kimlik, özerklik, nitelikli yaşam meselelerini koyan hareketler olarak ele almaktadır (Coşkun, 2007: 134-135).

Bunun yanında, bu hareketlerin devrimci bir projeden çok sivil toplumu genişletme eğiliminde olduğu ve örgütlenmelerinin merkezsiz ve demokratik olduğu da kopuş teorilerinin ele aldığı konular arasındadır. Süreklilik teorileri ise daha çok Marksist ve neo-Marksist konumlardan yola çıkarak, ileri kapitalizmi toplumsal bütünlük bağlamında ele alırlar ve yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı ile kapitalizm arasında bağlar olduğunu savunurlar. Bu teoriler, yeni toplumsal hareketlerin öne çıkardığı meselelerin, çatışmaların emek-sermaye çelişkisinin karmaşık dolayımları olduğunu savlar (Coşkun, 2007: 146).

Bu noktada yeni toplumsal hareketlerin, "eski" toplumsal hareketlerden bir tür kopuş içerdiğini söyleyen tezlere değinmek ve sonrasında bu tezleri yeni ve eski toplumsal hareketler arasında bir tür devamlılık var sayan tezlerle ancak daha da önemlisi "eski" var saydıkları toplumsal hareketlerin kendi dinamikleri ile karşılaştırmak yerinde olacaktır.

Eski toplumsal hareketler kavramı aslında işçi sınıfı hareketini tarif etmek için kullanılmaktadır. Bu yaklaşımların bir çoğu "eski" toplumsal hareketleri ve bu

hareketlerle özdeş gördükleri Marksizmi sınıf indirgemeci ya da ekonomik determinist olarak tanımlar ve eleştirirler. Bu eleştirilerin temel noktalarından bir tanesi, geçmişteki sınıf hareketlerinin tamamen dar iktisadi çıkarlar etrafında verilmiş bir mücadelenin ürünüymüş gibi gösterilmesidir. Bunun yanı sıra eski toplumsal hareketlerin ortak noktalarından bir tanesi ise bu hareketlerin iktidarı talep etmeleri olarak tanımlanmaktadır.

Yeni toplumsal hareketleri kopuş olarak gören teorisyenler için sınıf mücadelesini öne çıkartan tezler işçi sınıfına bir öz atfettikleri için özcüdürler. Marksist kökenden gelerek postmodernizme savrulan kopuş teorisyenleri için ise kapitalizmin geçirdiği dönüşümle birlikte sınıf mücadelesi artık sona ermiştir. İşçi sınıfı gelişen teknoloji ile birlikte yok olmaya başlamış, teknoloji işçi sınıfı ile burjuvazi arasındaki çelişkileri uzlaştırmayı başarırken genellikle kimlik etrafında şekillenen çeşitli başka çatışmalar yaratmıştır.

Robin Cohen'e göre yeni toplumsal hareketleri, eski toplumsal hareketlerden ayıran altı temel özellik vardır. Cohen'e göre yeni toplumsal hareketler:

1. Kültürel ve kişisel kimliklere yönelirler
2. Teknolojik devlete karşı kültür ve sivil toplumu savunurlar
3. Yaşam niteliğine ilişkin ihtiyaçlara odaklanırlar
4. Karar verme süreçlerini demokratikleştirmişlerdir
5. Alternatif anlam çatılarının gündelik hayatta üretimi ile beslenirler
6. Demokratik ve katılımcı biçimleri deneyimlemektedirler. (Cohen, 1998'den aktaran Coşkun, 2007:136)

Pakulski ise, yeni toplumsal hareketlerin "jenerasyon, "statü politikaları" ve "sivil toplum" kavramı ile önceki toplumsal hareketlerden ayrıştığını savunmaktadır. Buna göre yeni toplumsal hareketler sınıf hareketi olmak yerine gençlik hareketleri

olmaktadır, bu sebeple jenerasyon kavramı bu hareketleri açıklamak açısından sınıftan çok daha fazla geçerlidir. Aynı şekilde sınıf kavramı değişen dünyadaki çatışmayı anlamak için yetersiz kalmaktadır, Pakulski'ye göre artık sınıf çatışmaları değil statü çatışmaları vardır. Sivil toplum kavramı ise aynı argümanın üçüncü ayağını oluşturmaktadır. Buradan çıkarılabilecek olan şudur: Artık sınıf çatışmaları geçersiz olduğuna göre bir sınıf iktidarı olan sosyalizm için mücadele etmek anlamsızdır, yeni toplumsal hareketler sosyalizm için değil devlete karşı sivil toplumun alanının genişlemesi için mücadele etmektedirler (Pakulski,1993: 131'den aktaran Coşkun, 2007: 136).

Yeni toplumsal hareketler teorisyenlerinden Ronald Ingleheart'ın yaklaşımı ise yeni toplumsal hareketleri değer temelli açıklamaktan yanadır. Ingleheart'a göre yeni toplumsal hareketlere katılım tamamen değerlerin değişimi ile ilgilidir. Bu argümana göre yeni toplumsal hareketlere katılımın artması postmateryalist değerlerin gelişmeye başlaması ile yakından ilgilidir (Inglehart, 1990: 52). Postmateryalist değerlerle bahsedilen insanların fiziksel ihtiyaçları etrafında şekillenen değerlerden çok psikolojik bazı ihtiyaçlarını da içeren ihtiyaçların ortaya çıkardığı değerlerdir. Bu sebeple kimlik, cinsiyet eşitsizliği gibi konularda verilen mücadeleler postmateryalist olarak adlandırılmaktadır. Dolayısıyla bu türden hareketler bütüncül bir mücadele vermemektedirler.

Bu yaklaşımın daha gelişkin ve karmaşık bir versiyonu postmarksizmin önde gelen teorisyenlerinden Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe'nin yaklaşımında göze çarpmaktadır. Laclau ve Mouffe'ye göre özne söylemsel olarak kurulmuştur ancak anlam kapanamayacak bir alan olduğu için bu kimlikler tamamen olumsaldır. Bunun

sonucu olarak Laclau ve Mouffe toplumun imkânsız olduğunu ve antagonizmaların sonsuz olduğunu söylemektedirler. Bu sebeple toplumsal sınıflarla ve üretim ilişkileri ile hiçbir şekilde bağı bulunmayan söylemsel olarak kurulan hegemonya mücadeleleri vardır. Fakat anlam hiçbir zaman tam olarak kurulamadığı için kimlik de tam olarak kurulamamakta ve farklı kimlikler birbirine eklemlenmektedir. Bu eklemlenme de olumsaldır. Toplumsal hareketler ve bu eklemlenme süreçleri arasında ciddi bir ilişki vardır (Laclau ve Mouffe, 1992).

Laclau ve Mouffe'ye göre İkinci Dünya Savaşı'nın arkasından yeni bir hegemonik formasyon şekillenmiştir. Refah devletinin ortaya çıkışı ile yaygın birikim rejimi terk edilmiş, yoğun birikim rejimine geçilmiş, bu ise toplumsal ilişkilerin metalaşmasına yol açmıştır. Böylece kapitalist üretim ilişkilerinin mantığı bütünüyle toplumsal ilişkilere yayılmıştır (Laclau ve Mouffe, 1992: 197). Burada kilit noktada kitle iletişim araçları durmaktadır. Kitle iletişim araçlarının gelişimi bir kitle kültürüne yol açmış bu ise farklılıkların yok edilmesine dönük homojenleştirici bir eğilim ortaya çıkarmıştır. Toplumsal hareketlerin üzerinde yükseldiği zemin toplumsal hayatın metalaşmasına, bürokratikleşmesine ve homojenleşmesine karşı direniştir. Bu hareketlere yeni olma niteliğini veren de bu yeni tabiiyet biçimlerini sorgulama alanlarına almalarıdır yani bu hareketler sivil toplumda kültürel bir takım talepleri dile getirirler ve iktidarı ele geçirmek gibi bir amaçları yoktur. Yukarıda da belirtildiği gibi burada asıl önemli olan bu hareketlerin herhangi bir ideolojiye eklemlenme biçimleridir. Bu eklemlenme sayesinde bir toplumsal hareket, muhafazakâr, sosyalist, otoriter vs. bir forma bürünebilir. Ancak Laclau ve Mouffe'ye göre yeni toplumsal hareketler toplumu bir bütün olarak dönüştürebilme konusunda bir ayrıcalığa sahip değildirler çünkü toplumda bu konuma sahip bir özne

bulunmamaktadır (Laclau ve Mouffe, 1992: 206-208; Coşkun, 2007: 142). Laclau ve Mouffe, fikirlerini sosyalist bir strateji olarak adlandırmaktadır ancak bir sınıf temeli tanımlamaksızın sosyalizmin ne olduğu ve neden istenilebilir bir şey olduğu gibi sorular yanıtsız kalmaktadır.

Alain Touraine de toplumsal aktörlerin artık tarih adına değil kendi adlarına konuşmak ve şeylerin gidişatını yönetmeyi istemekten çok baskı mekanizmaları tarafından ezilmeden kendileri olabilme hakkını istediklerini söylemektedir. Touraine'e göre post endüstriyel toplum programlanmış bir toplumudur. Bu programlı toplumda kültürel mallar kitlesel olarak üretimde ve dağıtımda merkezi konuma yerleşmiştir. Bu durum ise özel yaşamın her zamankinden daha kamusal olması anlamına gelir ve ortaya çıkan toplumsal çelişkilerde merkeze oturur. Toplumsal hareketlerin belkemiğini oluşturan temel budur. Yeni toplumsal hareketler programlanmış toplumdaki yeni öznedir, işçi sınıfı bu toplumlarda özne konumunu yitirmiş yerini yeni toplumsal hareketlere bırakmıştır. Bu hareketler kültürel malların üretimine ve bu üretimin amaçlarına odaklanan yeni çatışma biçimlerinin ortaya çıkması sonucu ortaya çıkmıştır (Coşkun, 2007: 140).

Kopuş teorilerinin önemli isimlerinden bir tanesi ise Jürgen Habermas'tır. Habermas (1987), "yaşam dünyası" ve "sistem dünyası" arasında kurduğu çatışmada yeni toplumsal hareketlere önemli bir rol biçer. Habermas'a göre varolan çatışma ve çelişkiler artık sistem ve yaşam dünyası arasında yoğunlaşmış ve emek-sermaye çelişkisinden farklılaşmıştır (Edwards, 2004: 113).

Bu sebeple Habermas, kamusal çatışmaların ahlaki yönünü öne çıkartmak için evrensel değerleri savunmayı solun temel görevi olarak görür. Solun yönlendirici

para ve iktidar mekanizmalarını reddedeceği fikri geç kapitalizm koşullarında bir anakronizm olarak reddedilmelidir (Habermas, 1990). Stevenson'a göre; Habermas kendi geliştirdiği iletişimsel eylem koşullarının hayata geçirilmesinin kamusal alanı demokratikleştireceği düşüncesini taşımaktadır (Stevenson, 2008:118).

Bu noktada kopuş teorisyenlerinin savundukları belli başlı noktalar şöyle sıralanabilir:

1. Eski toplumsal hareketler iktisadi hareketler iken yeni toplumsal hareketler değer bazlı hareketlerdir.

2. Yeni toplumsal hareketlerin değer bazlı hareketler oluşu kapitalizmin bir bilgi toplumuna dönüşmesinin ya da kitle iletişim teknolojilerini gelişiminin bir sonucudur.

3. Bu dönüşüm işçi sınıfı ile sermaye arasındaki çelişkileri ortadan kaldırır veya hafifletirken yeni bir dizi çatışma ortaya çıkarmıştır.

4. Yeni toplumsal hareketler bu yeni çatışmalar üzerine şekillenmektedir.

5. Yeni toplumsal hareketler, merkezsiz ve daha demokratik bir yapıya sahiptir.

6. Yeni toplumsal hareketler iktidar için mücadele etmemekte, daha çok kendi yaşam tarzlarına dönük demokratik alanın genişlemesi için çaba sarf etmekte, bu yönde mobilize olmaktadırlar.

Süreklilik teorilerini incelemeden önce kopuş teorilerinin bazı temel varsayımlarını gözden geçirmek gerekmektedir. Bunlardan ilki işçi sınıfının

küçülmekte olduğu yönündeki varsayımdır. Birinci bölümde de belirtildiği gibi işçi sınıfının yok olmakta olduğu algısı büyük oranda kafaya dayalı emek ve kola dayalı emek arasında yapılan ayrıma dayanmaktadır. Hizmet sektörünün genişlemeye başlamasıyla birlikte kafaya dayalı işçilerin sayısında bir artış olması birçok yazarı Marx'ın öngörüsünün tersine işçi sınıfının küçülmekte, orta sınıfın büyümekte olduğunu düşünmeye itmektedir. Böylece beyaz yakalı işçiler, işçi sınıfının tanımı dışında bırakılmakta ve orta sınıfın bir parçası sayılmaktadır.

Bu noktada işçi sınıfının ne şekilde tanımlanması gerektiğine ilişkin bir tartışmanın devreye girmesi işçi sınıfının küçüldüğü yolundaki teze karşı çıkmak açısından faydalı olacaktır. Alex Callinicos'un dediği gibi eğer işçi sınıfı sadece üretken emek harcayanlarla sınırlanırsa yukarıdaki tanımlar büyük oranda –ancak yine de tam olarak değil- doğru sayılabilirdi (Callinicos, 1994: 26).

Marx'ın üretken emek tanımı şöyledir:

> Üretken emek, kapitalist üretimdeki anlamıyla, sermayenin değişken kısmıyla değiştirilen ücretli emektir… yalnızca sermayenin bu kısmını (yani kendi emek gücü değerini) yeniden üretime katmakla kalmaz, buna ek olarak kapitalist için artı-değer üretir. (Marx, 1963: 157'den aktaran Callinicos, 1994: 26).

Üretken emek ile üretken olmayan emek arasındaki ayrım sermayenin kendini genişletmesine katkıda bulunan emekle, bulunmayan emek arasındadır. Ancak buradan yola çıkarak üretken emekle sınırlı bir sınıf tanımı yapmak tam olarak gerçeği yansıtmaz. Örnek olarak metaların taşınması ele alındığında Marx'a göre burada saf maliyet vardır ve artı-değer ortaya çıkmaz. Ancak malların dolaşımında da ücretli işçiler çalıştırılır ve burada harcanan emek bir şekilde artı-değer ortaya çıkartmaktadır çünkü ürünlerin kullanım değerlerinin gerçekleşebilmesinin yani kâr

olarak sermaye birikimine eklenebilmesinin tek yolu bu ürünlerin tüketilmesidir. Tüketimde ise ürünlerin mekân değiştirmesi zorunlu bir koşul olabilir (Callinicos, 1995: 26-27). Bu örnek taşımacılık sektörünü üretken emeğe dâhil etmek için yeterli olsa da hâlen proletaryayı üretken emek ile sınırlamak için yeterli değildir. Bu tanım kabul edildiğinde ancak imalat, madencilik ve taşımacılık sektörlerinde çalışanlar proletaryaya dâhil olmakta beyaz yakalı işçiler küçük burjuvazinin ya da orta sınıfın parçası kabul edilmektedir.

Bu yaklaşımda iki tür yanlışlık vardır. Birincisi üretimde tuttukları yer bakımından bütün beyaz yakalı işçilerin üretken olmayan emek ürettikleri söylenemez. Hizmet sektörü de basit bir şekilde ikiye ayrılır: üretken hizmetler sektörü ve üretken olmayan hizmetler sektörü.

İkincisi ise bazı üretken olmayan sektörlerin ve doğal olarak bunların bir parçası olan ücretli işçilerin kapitalist sermaye birikimi içindeki rolleridir. Marx'a göre kapitalizmde üretim giderek toplumsallaşır. Bu toplumsallaşma iş bölümünün karmaşıklaşmasını ortaya çıkartır. Üretken olmayan hizmetler sektöründeki birçok iş kolunda da ücretli işçiler sömürülmektedirler. Bu sektörlerdeki kapitalistler başka bir yerde üretilmiş olan artı değer üzerinden pay almaktadırlar, bu artı değerden alabilecekleri pay çalıştırdığı işçiyi daha fazla sömürmesine yani işçilerin ücretlerinin yenilenmesi için gerekli olandan daha fazla çalışmalarına bağlıdır (Callinicos, 1994: 28).

Eric Olin Wright da kapitalist üretim ilişkileri içinde üretken emek ile üretken olmayan emek arasında temel bir çıkar farkına yol açacak bir ayrılık olmadığını savunur. Wright'a göre üretken emek kapitalistin karşılığı ödenmemiş emek-zamana

el koyması iken üretken olmayan emekte karşılığı ödenmeyen emeğin rolü başka yerde üretilen artı değere el koymakta kapitalistin maliyetini düşürmektir. İki emek türü arasındaki tek fark budur, iki durumda da işçilerin kendi emek süreçleri üzerinde denetimi olmamasının yanı sıra kapitalist ücretleri mümkün olabilen en düşük seviyede tutmaya gayret etmektedirler (Wright, 1978: 49-50).

Dolayısıyla beyaz yakalı işçiler ya da üretken olmayan işçiler de temelde emek güçlerini satmak zorunda olan ve sermaye birikiminin sürmesini sağlayan kişilerdir. Callinicos'a göre: "stenolar, kasiyer kadınlar ya da okul temizlikçileri, elleri nasır bağlamış erkek teknisyenler ya da madenciler kadar proletaryanın bir parçasını oluştururlar." (Callinicos, 1994: 32). Buradan yola çıkarak işçi sınıfının küçülmekte olduğunu söylemek mümkün değildir.

Sadece hizmet sektörünün genişlemesine bakarak, işçi sınıfının küçüldüğünü söylemek de pek mümkün gözükmemektedir. İngiltere, Fransa, Belçika gibi gelişmiş ülkelerde sanayi işçilerinin sayısı azalırken, hizmet sektöründeki işçilerin sayısı artmıştır ancak bu tablo bütün ülkeler için geçerli değildir. Sanayi işçilerinin sayısı dünyanın en gelişmiş kapitalist ülkesi ve en büyük ekonomisi olan ABD'de 1900'lü yıllarda 10.920.000 iken bu sayı 1950'de 20.698.000'e, 1971'de 26.092.000'e, 1998'de ise 31.071.000'e çıkmıştır. Dünyanın ikinci büyük ekonomisi olan Japonya'da ise 1950-71 arasında sanayi işçilerinin sayısı iki katına çıkmış, 1998 yılına gelindiğinde ise yüzde 13 daha artmıştır. Yani kapitalizmin gelişimi dünya çapında işçi sınıfının küçülmesini değil tam tersine büyümesini beraberinde getirmiştir (Tarkan, 2009).

Yeni ve eski toplumsal hareketler arasında kopuş olduğunu varsayan

kuramcıların bütün tezleri elbette ekonomi ile sınırlı değildir. Sınıf hareketinin ya da öznel bir kategori olarak sınıfın reddi genellikle "eski" toplumsal hareketlerin de bir parçası olmuş bulunan Marksist eğilimli yazarların ekonomik olarak kendilerine bir çıkış yolu aramalarının sonucudur. Marksizm içinde sınıfın reddi eğiliminin önünü yapısalcı teorilerin açtığı söylenebilir. Bu teoriler marksizmin tümden bir reddini içermese de Althusser'in en önemli önermelerinden olan üstyapının altyapıdan "görece özerk" olduğu önermesi takipçisi Poulantzas'ın elinde devletin, egemen sınıflar karşısında görece özerkliğine dönüşmüş böylece siyasal alanın başatlığı fikri ortaya çıkabilmiştir (Coşkun, 2007: 130). Bu anlayış daha sonra kendisini postmarksist, postmodernist, postyapısalcı vs. gibi isimlerle ifade eden teorisyenlerin devlet ile sivil toplum arasına mutlak bir ayrım koyabilmesinin yolunu açmıştır. İdeolojinin görece özerk olarak değerlendirilmesi hatta bütün eylemlerin söylemsel olarak kurulmuş olduğu iddiası yeni toplumsal hareket kuramlarının kültürel versiyonlarının en fazla öne çıkan noktalarındandır.

Yukarıda da belirtildiği gibi bu iddiaların birçoğu işçi sınıfı hareketinin ekonomik indirgemeci olduğu yönündeki eleştirilerle beraber gider. Oysa işçi sınıfı hareketinin ve teorisyenlerinin tarihine kısa bir bakış, "eski" toplumsal hareketlerden olan sınıf hareketinin salt ekonomik taleplerle ortaya çıkmadığını kanıtlamaya yeter. Bunun için Rusya'daki işçi hareketinin önde gelen liderlerinden ve 1917 Ekim Devrimi'nin önderi Vladimir Ilyiç Lenin'in *Ne Yapmalı?* isimli kitabında yürüttüğü tartışma örnek alınabilir.

Lenin, *Ne Yapmalı?* kitabını 1902 yılında Rusya Sosyal Demokrat Partisi (RSDİP) içindeki ekonomist eğilimlerle tartışmak için yazmıştır. Mekanik bir

marksizm anlayışıyla marksizmi ekonomik indirgemeci olarak gören ekonomist kanat olan Raboçeye Dyelo grubu, o zamanlar Iskra dergisini çıkartmakta olan, işçi sınıfının vereceği mücadelenin sadece ekonomik mücadele olmamasını, aynı zamanda çarlığın bütün baskı aygıtlarını ve başta otokrasi rejimini hedef alması gerektiğini savunan Lenin ve arkadaşlarını, marksizmden uzaklaşmakla suçlamıştır. Lenin, kendi grubunu gelecekte Bolşevizmin temellerini atacak görüşlerini bu kitapta toplayarak, ekonomizme dinamik bir cevap vermiştir. Özellikle kitabın üçüncü bölümü bu tartışmaya ayrılmıştır.

Lenin'e göre sosyalistler kendilerini yalnızca ekonomik savaşımla sınırlamamalı, ekonomik teşhirin başlıca eylemleri hâline gelmesine izin vermemelidirler. Lenin işçi sınıfının siyasal eğilimini ve siyasal bilincini geliştirmeye çalışmanın özellikle önemli olduğunun altını çizmektedir (Lenin, 2004: 61). Lenin bu bilinci şöyle açıklamaktadır:

> Eğer işçiler, hangi sınıfları etkiliyor olursa olsun, zorbalık, baskı, zor ve suiistimalin her türlüsüne karşı tepki göstermede eğitilmemişlerse, işçi sınıfı bilinci, gerçek bir siyasal bilinç olamaz. (Lenin, 2004: 80).

Ekonomik ve siyasal mücadele arasındaki bağlantıyı koparmayan ancak siyasal olanı da es geçmeyen bir yaklaşımı aynı dönem Marksistlerinden Rosa Luxemburg'da da görmek mümkündür. Ekonomik mücadele ile politik mücadelenin etkileşimine dayanan iç mekanizma Luxemburg için devrimin şart koşuludur. Eylem ekonomik mücadeleden, politik mücadeleye dönüşebileceği gibi tam tersi de mümkündür. Luxemburg'a göre politik mücadelenin her yeni atılımı ve zaferi, ekonomik mücadele için de güçlü bir itilim yaratır.(Luxemburg, 1990: 47-48). Luxemburg*, Kitle Grevi, Parti ve Sendikalar* isimli broşüründe şöyle demektedir:

> Ekonomik mücadele, politik bir düğüm noktasını bir diğerine iletendir; politik mücadele ise ekonomik mücadele için gerekli zeminin periyodik biçimde tohumlanmasıdır (Luxemburg, 1990: 48).

Bu iki örnek dışında da "eski" toplumsal hareket biçimi kabul edilen işçi sınıfı hareketinin birçok uğrağında siyasi mücadeleler ön plana çıkmış ve çoğu Marksist arasındaki tartışmaların ana konularını oluşturmuştur. Dolayısıyla "eski" toplumsal hareketlerin dar ekonomik taleplere odaklandığı gibi bir yaklaşımın bir çeşit postmodernist ortodoksi olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Bu postmodern ortodoksinin asıl noktası ise ekonomi ile siyaset arasındaki bağı parçalamanması ve ekonomik alanın tamamen ıskartaya çıkartılmasıdır.

Sivil toplum ve devlet arasında kurulan dikotomi de, yeni toplumsal hareketler konusunda kopuş yaklaşımını benimseyen kuramcılarının ortak noktalarından bir tanesidir. Bu kavram özellikle yeni toplumsal hareket kuramlarının post Marksist versiyonlarında Antonio Gramsci'nin sivil toplum ve politik toplum (devlet) arasında kurduğu ayrım etrafında ele alınır. Ancak postmarksizm, devlet ve sivil toplum arasındaki bu ayrımı mutlaklaştırmakta ve tam da Gramsci'nin eleştirdiği bir ayrım çerçevesi çizmektedirler. İlk bölümde de belirtildiği gibi Gramsci için bu ayrım metodolojik bir ayrımdır. Gramsci serbest ticaret yanlısı liberalleri eleştirirken onların sivil toplum ve devlet arasında bir ayrıma gittiklerini, bunun bir düzeyde –metodolojik düzeyde- doğru olduğunu ancak gerçekte sivil toplumun bir ve aynı şey olduğunu belirtmiştir (Gramsci, 2003: 160). Gramsci'nin en bilinen eseri olan *Hapishane Defterleri*'nde sivil toplum ve devlet için farklı soyutlama düzeylerinde farklı formüller geliştirmiş olması kavramların muğlak kullanımını dolayısıyla post marksizmin bu ayrımı Gramsci'nin çalışmalarına dayandırmalarını kolaylaştırmıştır.

Bu ayrımın mutlaklaştırılması, marksizmin toplum kuramına en büyük katkılarından birisi olan ekonomi ve politikanın birliğinin ortadan kaldırılmasını ve bu yolla toplumsal hareketlerin verdiği mücadelenin ve hedeflerinin de muğlâklaştırılmasını yanında getirmektedir. Sivil toplum kavramı devletten, üretim ilişkilerinden, toplumsal formasyondan bağımsız ele alındığında havada salınan bağımsız bir kavram hâline gelmekte ve toplumu açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Böyle bir yaklaşım devletin sivil toplum içindeki hegemonik gücünü ya da bu gücün zayıflatılabildiği mücadele pratiklerini açıklayamamaktadır. Sivil toplum, devletle beraber işleyen bir mekanizmadır. İdeolojinin işlediği bir alan olarak sivil toplum ile devlet birbirinden ayrı değil, kapitalist üretim ilişkileri içinde birlikte ele alındığında bir bütünlük oluşturabilmektedir. Bu bütünlüğün kurulmaması toplumsal hareketleri de toplumsal bütünlüğünden kopuk bir değerler sisteminin içine sıkıştırmayı kolaylaştırmaktadır.

. Yeni toplumsal hareketleri eski hareketlerle bağlantılı olarak gören yaklaşımlar (süreklilik teorileri) ise toplumsal hareketleri bir bütünlüğün parçası olarak ele alarak kopuş teorisyenlerine ciddi eleştiriler yöneltmektedir. Coşkun, kopuş teorilerinin kültürel, süreklilik teorilerinin ise siyasal olduğunu söylemektedir (Coşkun, 2007).

Yeni toplumsal hareketler konusundaki süreklilik teorilerinde Claus Offe, Immanuel Wallerstein ve Raymond Williams gibi isimler ön plana çıkmaktadır. Süreklilik teorisyenleri neo-Marksist bir yaklaşımdan yola çıkarlar. Bu teorisyenlere göre ileri kapitalizm ile yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı arasında ciddi bağlantılar vardır. Süreklilik teorisyenleri sınıf temelli olan ve sınıf temelli olmayan

hareketler arasında kurulabilecek uygun ittifak ve koalisyonlar aracılığıyla yeni toplumsal hareketlerin ilerici bir potansiyel taşıyabileceğini vurgularlar.(Coşkun, 2007: 146).

Süreklilik teorisyenlerine göre sınıf hareketlerinin ortaya çıktığı zemin ile yeni toplumsal hareketlerin yeşerdiği zemin birbirine tamamen karşı değildir hatta yeni toplumsal hareketlerin mobilize olmasını sağlayan birçok sorun emek ve sermaye arasındaki çelişkinin çeşitli dolayımlarından oluşmaktadır.

Claus Offe'ye göre yeni toplumsal hareketlerin tabanı orta sınıf, eski orta sınıf mensupları ve doğrudan emek piyasasında bulunmayan öğrenciler, ev kadınları, işsizler gibi gruplardan oluşmaktadır. Ancak yeni toplumsal hareketler tarafından dile getirilen değerler yeni değildir. Barış, adalet, özgürlük, eşitlik, katılım gibi taleplerin kökeni oldukça eskiye dayanmaktadır. Bu sebeple bu hareketlerin savundukları değerler postmodernist ya da postmateryalist değillerdir. Bu değerler burjuvazi ya da işçi sınıfının ilerlemeci hareketlerinden miras alınmıştır. Offe'ye göre bu tür hareketler anti modernist değil modernleşmenin modernist bir eleştirisi olarak görülebilir. Yani yeni toplumsal hareketlerin yükselişi "hâkim" ve "yeni" değerlerin değil modern kültürün değerlerinin kendi iç çelişkilerinin ürünüdür (Offe, 1985: 831-832; Coşkun, 2007: 147).

Wallerstein da önde gelen süreklilik teorisyenlerinden birisidir. Gülnur Savran'a göre Wallerstein, kapitalizmin içsel mantığı (üretim alanı) ve ırkçılık, cinsiyetçilik (üretim dışı alanlar) arasında bağ kurmaya çalışır (Savran, 1992: 16). Wallerstein'a göre kapitalizmin artı değerini arttırmak için ücretli emekle çalışanlar giderek artmaktadır ve emek gücünün değerini azaltmak için ücretli emekle

çalışanlar arasında tabakalaşmalar yaratılmaktadır. Irk ve cinsiyet ayrımcılığı bunun için vardır. Irkçılık ve cinsiyetçilik insanları çalışma sisteminin dışına itmek için değil, kendi emeklerinin emek olmadığı yönünde bir yanılsama yaratmak için kullanılmakta böylece emeklerine el konulmasını kolaylaştırmak için kullanılmaktadır. Bu sebeple, ayrımcılık çeşitlerine karşı mücadele eden yeni toplumsal hareketler kapitalizmi tehdit edebilme potansiyeline sahiptirler (Wallerstein, 2000: 47; Coşkun, 2007: 147-148).

Raymond Willliams'a göre barış hareketi, ekoloji hareketi, kadınların hareketi, üçüncü dünya ile dayanışma, yoksullar ve konutsuzlar için başlatılan kampanyalar, insan hakları savunuculuğu gibi hareketler çıkar kökenli örgütlerin uğraşmaya zaman bulamadıkları ya da hiç fark etmedikleri ihtiyaç ve görüşlerden doğmuşlardır. Bu hareketlerin çoğunlukla "sınıf politikasının ötesine geçmek" biçiminde yanlış yorumlanmasının sebebi budur. Williams'a göre bütün bu sorunlar, insanları doğrudan doğruya sanayi üretim tarzının başlıca sistemlerine en başta da sınıflar sistemine döndürür. Williams, gerçek mücadelenin alanının çok genişlemiş olduğunu, yeni bir genel çıkar tanımı yapan yeni bir sosyalist hareketin buna cevap verebileceğinin altını çizmiştir (Williams, 1989: 167-168).

Coşkun, süreklilik teorilerinin ortak özelliklerini şöyle sıralamaktadır:

> -Yeni toplumsal hareketlerin talepleri kapitalizmin sınıf yapısından kaynaklanan sorunlara karşı bir tepkidir ve ekonomik yapıdan özerk değildir.
> -Yeni toplumsal hareketler eski ve yeni orta sınıflardan, işsizlerden, öğrencilerden ve emeklilerden oluşur. Dolayısıyla bu hareketler sınıflar arasındaki bir ittifaka dayanır.
> -Bu hareketlerin talepleri üretim ilişkilerinden ayrılamaz.
> -Yeni toplumsal hareketler örgüt içinde yatay ve dikey olarak az bir farklılaşma üretir (Coşkun, 2007: 149).

Antikapitalist hareketin ortaya çıkışı ile birlikte süreklilik tezlerinin, kopuş tezlerine bir üstünlük sağladığı bu çalışmanın öne sürdüğü tezlerden bir tanesidir, bu konu 2. bölümde ayrıntılı bir biçimde ele alınacaktır.

1.2.2 Yeni Toplumsal Hareketler ve Yeni İletişim Teknolojileri

Toplumsal hareketler ve iletişim teknolojileri konusu çoğunlukla internet ya da bilgisayar dolayımlı iletişim kavramı etrafında ele alınmaktadır İnternet, toplumsal hareketler için hem bir olanak hem de bir tehdit oluşturmaktadır. İnternet, kendisinden önceki bütün iletişim teknolojileri gibi –matbaa, posta, telefon, telgraf, fax vb- toplumsal hareketlere bazı olanaklar sağlamıştır ancak gene her yeni teknoloji gibi, yüz yüze iletişimi saf dışı bırakmak, karmaşık teknolojilerin kontrolünü merkezileştirerek hiyerarşik iktidar yapılarını genişletmek gibi tehlikeleri de içinde barındırmaktadır (della Porta, Andretta, Mosca, Reiter, 2006: 92).

Bilgisayar dolayımlı iletişim araçları toplumsal hareketlere kitlesel olarak sansürsüz mesajları yayma olanağı tanımakta ve bu yolla kitle medyasını etkileyebilme yeteneği tanımaktadır. Toplumsal hareketlerin geleneksel olarak kendi yarattıkları iletişim araçları da bulunmaktadır; bunlar arasında matbaalar, gazeteler, bültenler ve finansmanlarını kendilerinin sağladığı radyo istasyonları sayılabilir. della Porta, Andretta, Mosca, Reiter'a göre bu araçlar genellikle içe dönüktür. Ancak internet teknolojisi, toplumsal hareketler açısından hem içe dönük ve dışa dönük iletişim arasındaki sınırları geçişken hâle getirmekte hem de daha fazla alternatif geliştirme potansiyelini arttırmaktadır. İnternetin aktivistler açısından sağladığı en önemli olanak ise maliyetleri düşürmesidir, kaynaktan yoksun olan aktivistler ucuz fiyatlara kamuoyuna görüşlerini aktarabilmektedirler (della Porta, Andretta, Mosca,

Reiter, 2006: 93).

Bu alanda, yeni iletişim teknolojilerinin, yeni toplumsal hareketlerin yapısını bütünüyle etkilediğini söyleyen tezler oldukça yaygındır. İletişim teknolojileri ile toplumsal hareketler alanı Tilly'nin deyimiyle abartılarla dolu bir alandır (Tilly, 2008: 161).

Buna en iyi örneklerden bir tanesi Teknoloji analisti Howard Rheingold'dur. Rheingold, "akıllı topluluklar" kavramını kullanarak bazı yeni toplumsal hareketleri analiz etmeyi denemiştir. Rheingold'a göre cep telefonu mesajları ile bağlantı kuran akıllı topluluklar 20. Yüzyılın geleneksel toplumsal hareketlerinin yerini çoktan almaya başlamışlardır (Rheingold, 2003'ten aktaran Tilly, 2008: 143-147).

Lance Bennet (2003) da yeni iletişim teknolojilerinin toplumsal hareketleri köklü biçimde değiştirdiğini ileri sürmektedir. Bennet'a göre yeni iletişim teknolojileri:

> -Eylemciler arasındaki iletişim ve koordinasyonun sağlanması için elzem olan iletişim ağları konusunda daha önceki toplumsal hareketlerin görece yoğun iletişim ağlarından ziyade gevşek olarak yapılandırılmış iletişim ağları oluşturarak
> -Hareketin söylemi içinde yerel sorunların takdimi için daha geniş bir alan yaratarak, yerel eylemcilerin kendilerini bir bütün olarak hareketle özdeşleştirmelerini zayıflatarak
> -Toplumsal hareketlerle kurulan kişisel ilişkilerde ideolojinin etkisini azaltarak
> -Toplumsal hareket eylemciliğinin temelleri olan sağlam, süreklilik gösteren ve kaynak zengini yerel ve ulusal örgütlerin göreli önemini azaltarak
> -Toplumsal hareketler içindeki kaynak fakiri örgütlerin stratejik avantajlarını arttırarak
> -Çabucak değişen anlık hedeflerle sürekli kampanyaların (örneğin küreselleşme karşıtı kampanyalar) oluşturulmasına ön ayak olarak
> -Yüz yüze yapılan dana önceki etkinliklerle sanal etkinlikleri bir araya getirerek toplumsal hareketleri ciddi biçimde dönüştürmektedir (aktaran Tilly, 2008: 161).

Manuel Castells de kendi enformasyon toplumu tasarımına uygun olarak

internetin, “Enformasyon Çağı”nda ortaya çıkmakta olan toplumsal hareketlerin temel özelliklerine uygun olduğunu söylemektedir. Castells’e göre nasıl ki endüstriyel çağdaki emek hareketi, endüstriyel üretimin organizasyonunu sağlayan fabrikalardan ayrılamazsa, internet de bilgi çağında bir organizasyon formu olarak toplumsal hareketlerden ayrılamaz. İnternet sadece bir teknoloji değildir, bir iletişim ortamıdır ve belli bir organizasyon formunun; ağın (network) maddi altyapısıdır (Castells, 2001: 135-136).

Charles Tilly ise yeni iletişim teknolojilerini küreselleşme ile olan ilişkisi bağlamında ele almaktadır. Tilly’ye göre küreselleşme yukardan aşağıya doğru güç merkezleri arasında bağlantılar meydana getirir. Bunun kültür üzerindeki etkisi doğrudan bir kültürel emperyalizm biçiminde değildir, tersine küreselleşme, mal ve hizmetleri yerel kültürlerle bütünleştiren bir dizi şaşırtıcı uygulamayı içermektedir. İnsanlar, aşağıdan yukarıya doğru gerçekleşen ağları kullanarak, yukardan aşağıya doğru gerçekleşen süreçlerin yarattığı fırsat ve tehditlere karşılık vermektedirler. Toplumsal hareketlerin temel dinamiğini bu oluşturmaktadır (Tilly, 2008: 154).

Tilly’ye göre iletişim teknolojilerini iki tür etkisi vardır. Bunlardan ilki iletişim bağlantılarındaki her yeni biçim belirli toplumsal ilişkileri kolaylaştırırken, diğerlerini (yani ilgili iletişim araçlarına erişemeyenleri) dışlamasıdır. İkinci olarak iletişim araçları simetri ve asimetri derecelerine göre çarpıcı biçimde farklılaşmaktadır, televizyon ve radyo gibi araçların yarattığı asimetriyi dijital iletişim bir ölçüde yeniden dengelemektedir.

Bu iki saptamadan yola çıkan Tilly, Viviana Zelizer’in ekonomik ilişkileri temel alan “ticari şebekeler” kavramından yola çıkarak “siyasi şebekeler”i

açıklamaktadır. Zelizer'in "ticari şebekeler" adını verdiği toplumsal ilişkiler şu unsurları içermektedir:

> 1) Sınır ötesi işlemler üzerinde bir denetime sahip olan açıkça belirtilmiş bir sınır
> 2) Bir dizi ayırt edici ekonomik işlem
> 3) Bu işlemlerin takibiyle görevlendirilen ayırt edici araçlar (hesaplama sistemleri ve değer göstergeleri)
> 4) Üyeler arasında anlamlı bağlar bulunması (Zelizer, 2004'ten aktaran Tilly, 2008: 157).

Ticari şebekelere bir örnek olarak kredi ağları gösterilebilir. Tilly, bu tür şebekelerin kendi çevreleri içinde güven ve karşılıklılığı pekiştiren kurumsal bir yapı oluştururken şebekenin dışında kalanları dışlanma ve eşitsizliğe maruz bıraktığını belirtmektedir.

Buradan yola çıkarak Tilly'nin "siyasi şebekeler" olarak adlandırdığı şey ise, sadece siyasi eylemciler arasındaki bağlantı ağlarını değil aynı zamanda sınırları, denetimleri, siyasi işlemleri, medya ve anlamlı bağlardan oluşan eksiksiz bir kombinasyonu tanımlar. Tilly'ye göre toplumsal hareketler siyasi şebekeleri meydana getirir ve bunları dönüştürürler:

> Bu açıdan bu şebekelerin iletişim araçlarında çalışan üyeleri, tam olarak biraz öne belirtilen sebeplerden ötürü bir fark oluştururlar: her iletişim aracı kendi yöntemleriyle, bazı bağlantıları güçlendirir, kurması veya sürdürmesi maliyetli olacak bazı bağlantıları kolaylaştırır ve çok miktardaki diğer muhtemel bağlantıları dışlar. Üyeler bir siyasi şebekeye girer girmez medya, işlemler ve anlamlı toplumsal bağlar içindeki emsalleriyle irtibat kurarken, içeridekilerle dışarıdakiler arasında sınırlar oluşturup bunları denetim altında tutarlar. Siyasi katılımcılar iletişim araçları determinizminin yerine, aktif bir biçimde örgütsel yenilikle meşgul oldular (Tilly, 2008: 157).

Tilly buradan yola çıkarak teknolojik yeniliklerin, iletişim maliyetlerini düşürüp hareketlerin birbirleriyle iletişim kurdukları alanın genişlemesini sağlarken aynı iletişim araçlarını kullanan aktivistleri birbirlerine daha sıkı bağlarla bağladığını

ve bu şekilde bu iletişim araçlarını kullanmayan eylemcilerin dışta bırakıldığını belirtmektedir. Tilly'ye göre orta vadede yüksek teknolojili iletişim olanaklarının yayılması dünyayı daha eşitsiz bir yer hâline getirmektedir ancak uzun vadede bu gelişmeler toplumsal hareketlerin sahip olduğu fırsatları uluslar arası düzeyde eşitleme şansına sahiptir (Tilly, 2008: 160).

Gerçekten de yeni iletişim teknolojileri yöndeşme sayesinde, pek çok iletişim ortamını bir araya getirmiş ve aktivistler için hem mekânsal, hem de zamansal olarak pek çok olanak sağlamıştır. Ancak burada unutulmaması gereken noktalar vardır:

İlk olarak internet, mekân sınırlamasına takılmaksızın iletişimi kolaylaştırıp, iletişim maliyetlerini düşürmekle beraber, internete ulaşmak isteyen bir kişinin en azından temel bilgisayar bilgisine sahip olması, internete erişebilen bir bilgisayara sahip olması veya ulaşabiliyor olması gerektiği atlanmaması gereken bir noktadır. Bütün bunların birer maliyet olduğu unutulmamalıdır. Uluslararası iletişim ve uluslararası ağlardan bilgi edinebilmek içinse en azından internette egemen dil olan İngilizceyi bilmek gerekmektedir. İngilizce konuşmayan dünya için bu dili öğrenmenin kendisi de maliyetli bir iştir. Bu bakımdan Tilly'nin belirttiği gibi bu iletişim sistemlerine ulaşabilecek, yukarıda sıralanan bir dizi olanağa sahip olmayan bireyler sürecin dışında kalmaktadırlar. Tilly'nin küreselleşmenin uzun vadede bu eşitsizlikleri giderebileceği ve hareketin sahip olduğu fırsatları uluslar arası düzeyde eşitleyebileceği yönündeki inancı fazlasıyla iyimserlik içermektedir. Unutulmamalıdır ki, kapitalizm altında "küreselleşme" olarak adlandırılan süreç dünyayı daha da eşitsiz bir yer hâline getiren, kuzey ve güney arasındaki uçurumun yanı sıra gelişmiş kapitalist ülkeler içindeki sınıflar arasındaki gelir uçurumunu bile

gün be gün derinleştiren neoliberalizmdir. Bu sürecin eşitsizlikleri gidermesi bir yana milyonlarca insanı sürecin dışında bırakma eğiliminde olduğunu söylemek mümkündür.

Bu nokta yeni iletişim teknolojilerinin, toplumsal hareketleri daha demokratik kıldığı konusundaki yaklaşımların sorgulanmasını gerektirmektedir. Yeni toplumsal hareketlerin ağ benzeri yapılanmasının, internet teknolojisi ile uyumlu olduğunu ve bu biçimin demokratik olduğunu savunmak dışta kalan aktörlerin hesaba katılmaması anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra ağ benzeri gevşek bir yapılanmanın demokratik olduğu fikrinin kendisi de tartışmaya açık bir konudur. Gevşek bir yapılanma içinde karar verme süreçlerine kimlerin katılıp katılmadığını saptamak dolayısıyla, karar verme süreçlerinin ne kadar demokratik olduğunu kestirmek zordur. Ağ şeklinde yapılanan örgütlülükler, bilgi temelinde şekilleniyorsa bu bilginin demokratik dağılımının yeni iletişim teknolojileri tarafından sağlandığının var sayılması gerekmektedir. Oysa yukarıda da görüldüğü gibi yeni iletişim teknolojilerine ulaşımın belli ön şartları vardır, bu kaçınılmaz olarak antidemokratik bir etki yaratmaktadır.

Yeni toplumsal hareketler ve yeni iletişim teknolojileri konusunda yukarıda tartışılan fikirler birbirlerinden farklı noktaları olmakla beraber "yeni" olarak tanımladıkları noktalar bakımından iletişim teknolojilerini temel aldıkları için bir düzeyde teknolojik determinizmden muzdariptirler. Çalışmanın ilerleyen sayfalarında görüleceği gibi genellikle enformasyon toplumu yaklaşımları ve küreselleşme tezleri ile karakterize olan bu tür yaklaşımlar esas olarak antikapitalist hareket içinde bir dizi tartışmayı beraberinde getirmektedir.

1.3 Değerlendirme

Enformasyon toplumu tezleri ile neoliberalizm arasında pek çok yönden benzerlik olduğu yukarıda yapılan tartışmalarla gösterilmeye çalışılmıştır. Bu noktada enformasyon toplumu tezlerinin tümünün, neoliberalizmi meşrulaştırma amacı gütmediğinin ancak nesnel olarak, özellikle de yeni sağın yükselişine denk düşen dönemde, böyle bir işlev gördüğünün tekrar altını çizmek gerekmektedir. Aynı handikap, ana akım enformasyon toplumu tezlerinin yanı sıra kendisini daha çok kapitalist topluma eleştirel bir noktada konumlayan ancak gene de toplum analizinin merkezine, yeni iletişim teknolojilerini yerleştiren yazarlar için de geçerlidir.

Bu noktadaki temel sorun, bu yaklaşımların her ne kadar içinde yaşadıkları sistemi eleştiren bir noktada dursalar da, kapitalist sistemin temel dinamiklerini çarpık bir biçimde algılamaları ve buradan yola çıkarak yanlış bir belirlenim ilişkisi kuruyor olmalarıdır. Enformasyon toplumu kuramı içinde eleştirel bir yerde konumlananların yazıları "emperyalizm", "eşitsizlik" gibi konuları vurgularken bazen Marksist bir tona oldukça yaklaşmaktadır. Ancak analizlerinin temelinde, iletişim teknolojilerinin gelişiminin kapitalizmin temel mantığında bir değişime yol açarak yeni bir toplumsal formasyon yarattığı yönünde bir tez bulunduğu için diyalektik materyalizmin dünyayı açıklama tarzından uzaklaşmaktadırlar çünkü kapitalizmin artı değer üretebilmesini sağlayan emeği değil, üretilmiş olan üretim araçlarından sadece birini öne çıkartmaktadırlar. Sermaye ve emek arasındaki çelişkinin toplumsal niteliği bu yolla görünmez hâle gelmekte ve kapitalizmin organik hareketi içinde geçirdiği bir değişim –ki yukarıda gösterilmeye çalışıldığı gibi yapısal olarak kapitalizmin krizi sonucu oluşan bir değişim- toplumsal

dönüşümün temeli olarak gösterilmektedir. Enformasyon toplumu yaklaşımlarına eleştirel bir yerden yaklaşan ancak bu yaklaşımları benimseyen yazarlar bu sebeple, ana akım enformasyon toplumu kuramcıları gibi neoliberal hegemonyanın tesisinde işe yarar bir yaklaşımın, ekonomi ile politikanın birbirinden ayrı değerlendirilmesinin yolunu açarak bir mistifikasyona imza atmaktadırlar. Elbette, tek tek enformasyon toplumu kuramcılarının tek bir potada eritilerek aynı gösterilmesi doğru bir yaklaşım değildir, ancak yukarıda anlatılmaya çalışılan kurulan belirlenim ilişkisinin, sistemi tanımlarken; dolayısıyla onu dönüştürmeyi hedeflerken ne tür bir yere oturabileceği üzerine bir değerlendirmedir.

Enformasyon toplumu yaklaşımları, yeni toplumsal hareketler üzerine yapılan değerlendirmelerle özellikle de yukarıda anlatılmaya çalışılmış olan kopuş tezleri ile ciddi benzerlikler, hatta benzerliklerin ötesinde ortaklıklar içermektedir. Kopuş tezlerinin neredeyse tamamı yeni toplumsal hareketleri önceki dönemdeki toplumsal hareketlerden ayırmak için sınıf mücadelesinin sona erdiği yönündeki yaklaşımı öne sürmekte, buradan yola çıkarak artık değer, kimlik, yaşam tarzı gibi konular etrafında mücadeleler verildiğini anlatmaktadırlar.

Bu yaklaşımlar, işçi sınıfının bittiğini anlatmak için asıl olarak enformasyon toplumu tezlerini tekrarlamaktadırlar; kopuş teorisyenlerine göre emek-sermaye arasındaki çelişkilere dayanan sanayi kapitalizmi sona ermiş yerini gelişkin iletişim teknolojileri temelinde yükselen ve bilgiye dayanan sanayi sonrası topluma veya enformasyon toplumuna bırakmıştır. Sanayi sonrası toplumda, artık sistemin işlemesini sağlayan emekten elde edilen artı değer değil de bilgi (ya da enformasyon) olduğu için bildiğimiz anlamda emek-sermaye çelişkisinin de sonuna gelinmiştir.

“Yeni” toplumsal hareketlerin, “eski” toplumsal hareketler ile bağları bulunmamakta, bütünüyle farklı alanlarda mücadeleler vermektedirler. Kopuş tezlerinde, postmodernizmin en çok bilinen özelliklerinden bir tanesi, “büyük anlatılar”ın yani toplumu bir bütün olarak değiştirmeye dönük mücadelelerin küçümsenmesi sıkça karşılaşılabilecek bir yaklaşımdır. Elbette, bütüncül bir tanımlamanın hatta toplum adı verilen yapının imkansızlığını savunan postmodernizm ile içinde toplum kelimesini barındıran enformasyon toplumu tezlerinin bir noktada birleşiyor olması şaşırtıcıdır.

Elbette, yeni toplumsal hareketlere ilişkin yaklaşımlar sistemin egemen paradigmasını yeniden üretmek gibi bir amaç gütmemektedirler, ancak aynen enformasyon toplumu yaklaşımları gibi teknolojik determinizmden muzdariptirler. Bu durum, sınıf mücadelesinin sona erdiği yönündeki yaklaşımda; kopuş tezlerini, neoliberal hegemonyanın temel söylemleri ile yakınlaştırmakta, dolayısıyla sınıf mücadelesinin reddi ile beraber, sistemin bir bütün olarak dönüşümünün reddinin önü açılmaktadır. İleriki bölümlerde görülebileceği gibi, kopuş tezleri ve süreklilik tezleri arasındaki karşıtlık antikapitalist hareket içinde de kendisini göstermekte, pek çok tartışmayı beraberinde getirmektedir.

Kapitalizmde, enformasyona dayalı hizmet sektörünün ortaya çıkışı bütünüyle kapitalizmin organik hareketinin yani krizlere mahkum tarihsel gelişiminin bir sonucudur. Yukarıda gösterilmeye çalışıldığı gibi 1950 ve 60’larda tepe noktasına varmış olan büyüme dönemi, 1960’ların sonlarında tıkanmaya başlamış, 1980’lerde buna neoliberal politikalar ile yanıt verilmiştir. Bu dönemde, yeni alanlar metalaşmaya açılmıştır. Enformasyon sektörü de bunlardan bir tanesidir.

Gerçekten de yeni iletişim teknolojilerine dayanan bu sektör 1990'lı yıllar boyunca ciddi bir etki sağlamış, kapitalizmin işleyişinden, tüketime, reklam sektöründen, imalat sektörüne pek çok alanda etkili olmuştur. Ancak bu, sistemin temel mantığının değişmesi, emek sömürüsünün ortadan kalkması anlamına gelmemektedir.

Emek ve sermaye arasındaki çelişki, çoğu zaman dolaysız bir biçimde karşımıza çıkmamaktadır. Süreklilik tezlerinin doğru bir şekilde gösterdiği gibi pek çok farklı alanda verilen mücadeleler, sınıf mücadelesinin dolayımlarıdırlar. Bütün çelişki ve bu çelişkilere dönük mücadeleler, ekonomik altyapıdan dolayımlanarak üstyapıda farklı formlara bürünmektedirler. İster cinsiyet, ister kimlik ya da çevre alanında mücadele ediyor olsun, toplumsal hareketler bir yerde kapitalizm ile hesaplaşmaya girişmek zorundadırlar. Bu sınıf mücadelesinin bir parçası olmak anlamına gelmektedir. Antikapitalist hareket, kapitalizmin dolaylı ya da dolaysız sonuçlarına karşı verilen mücadelelerden oluşan "yeni" ve "eski" toplumsal hareketlerin bir araya geldiği ve sistemin kendisine meydan okuduğu yeni bir hareket olarak süreklilik tezlerinin bir kanıtı olarak görülebilir.

2. Antikapitalist Hareket ve Yeni İletişim Teknolojileri

Antikapitalist Hareket tanımı, 1999 yılında Seattle'daki Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) toplantısının bloke edilmesiyle başlayan küresel toplumsal hareketi tanımlamak için kullanılmaktadır. Hareketin tanımlanmasında pek çok farklı isim kullanılmaktadır; aşağıdan küreselleşme hareketi, karşı küreselleşme hareketi, küreselleşme karşıtı hareket ve antikapitalist hareket bu isimlerden bazılarıdır. Bu hareket başladığında, medyanın kullandığı terim "antikapitalizm"dir (Harman, 2001: 5). Bu noktadan yola çıkılarak bu çalışmada, hareketin mevcut kapitalizmin küresel kurumlarını hedef almasını iyi bir biçimde açıklayan "antikapitalist hareket" tanımı tercih edilmiştir.

Seattle eyleminin milat alınmasının sebebi bu eylemin uzun yıllardır sürmekte olan neoliberal hegemonyada ciddi bir gedik açmasıdır. Her ne kadar bir toplumsal harekete tam olarak bir başlangıç tarihi biçmek mümkün olmasa da 1999 Seattle eylemi –ya da aktivistlerin kendi deyimiyle Seattle Muharebesi- ardından gelen süreçleri doğrudan etkileyen bir başlangıç tarihi olarak alınabilir.

2.1 Neoliberal Hegemonyanın Zayıflaması ve Antikapitalist Hareket

1980'lerin başlarından itibaren, neoliberal hegemonyanın güçlü olması ve büyük toplumsal hareketlerin geri çekilişi, toplumsal hareketlerde hem teorik hem de pratik olarak yenilgi psikolojisinin hâkim olmasına yol açmıştır. Ancak kapitalizmin krizlere mahkum doğası, neoliberalizmin istikrarı önünde de bir engel oluşturmuştur. Neoliberalizm, dünyanın her yerinde zengin ile fakir arasındaki uçurumu tarihteki en

yüksek düzeye getirirken, akla uygun tek sistemin kapitalizm olduğu yönündeki algı da çatırdamaya başlamıştır. 1990'lar boyunca neoliberal politikaların yarattığı eşitsizliklere bağlı olarak ortaya çıkan pek çok toplumsal hareket oldu. Bu hareketler, hem neoliberalizmin hegemonyasının zayıflamaya başlamasının göstergesi, hem de bizzat kendileri bu hegemonyanın dağılmaya başlamasında pay sahibi olmuşlardır.

Bu hareketler ile daha büyük bir toplumsal hareketin –ya da hareketlerin hareketinin- zemini oluşmuştur. 1999 yılındaki Seattle gösterileri ise bu zemin üzerinde filizlenen antikapitalist hareketin ilk adımı olmuştur. …….

2.1.1 Neoliberal Hegemonyanın Zayıflaması ve Toplumsal Hareketler

Bu çalışmada Seattle, antikapitalist hareketin başlangıç noktası olarak kabul edilmektedir. Buna rağmen neoliberal hegemonyanın zayıflamasına katkıda bulunarak Seattle'ın ortaya çıkmasını sağlayan süreci göz ardı etmemek gerekmektedir. Callinicos, bu süreci Michael Albert, Walden Bello, Susan George, Tony Negri gibi isimlerin yanı sıra Michael Hardt, Naomi Klein gibi genç entelektüellerin geniş bir okuyucu kitlesi bulmaya başladığı, "Toplumsal Eleştirinin Dirilişi" dönemi olarak adlandırarak birkaç önemli noktanın altını çizmektedir (Callinicos, 2004: 6).

Bunlardan birincisi 1994 yılında imzalanan, ABD, Kanada ve Meksika arasındaki ticaret ve yatırımları liberalize etmeyi amaçlayan Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)'dır. NAFTA'ya karşı iki eğilim mücadele etmiştir; demokratik eğilimli sol ve aşırı milliyetçi sağ. NAFTA'ya karşı sol muhalefet bir eylemci ağının şekillenmesini sağlamış, her ne kadar bu hareket

başarısızlıkla sonuçlansa da, serbest ticaretin tartışılması yönünde bir eğilim oluşturmuş ve 1998'de çokuluslu şirketlere geniş haklar tanıyan Çok Taraflı Yatırım Anlaşması (MAI)'nın engellenmesine katkıda bulunan bir etkide bulunmuştur.

NAFTA aynı zamanda, toplumsal hareketler hakkında yapılan çalışmalarda adı sıkça geçen Zapatista hareketinin de ortaya çıkmasına yol açmıştır. Chiapas eyaletindeki yerli halkların başkaldırısını başlatan Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu (EZLN) neoliberalizmle, kendi ulusal kurtuluş mücadelelerini birbirine bağlayan bir hatta propaganda yürüterek, köylülerin ortak toprak alanlarını kullanmasını sağlayan anayasal hakkı ortadan kaldıran NAFTA'ya karşı silahlı bir ayaklanma gerçekleştirmiştir. EZLN, internet teknolojisinden de yararlanarak kısa sürede dünyada tanınır bir hareket olmayı başarmış ve sonrasında küresel antikapitalist hareketin de sembollerinden birisi hâline gelmiştir. EZLN, Güney olarak tabir edilen ülkelerde neoliberalizme karşı bir direnişin şekillenmeye başladığını gösteren örneklerden bir tanesidir. Nijerya'da Shell firmasından gelen baskılara karşı gelen ve 1995 yılında askeri rejim tarafından idam edilen aktivist Ken Saro-Wiva da yerli halkların direnişinin sembollerinden biri hâline gelmiştir.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar)'ın yaygın hâle gelmesi de hükümetler üzerinde baskı kuran hareketlerin ortaya çıkışında etkili olmuştur. STK'ların bazı resmi zirvelere katılması (küresel ısınma konulu 1992 Rio Zirvesi gibi), bu konferanslarda alınan kararların yeterince çaba sarf etmediğinde STK'ların baskı uygulamasına yol açmış, bu ise çeşitli yeni eylemci koalisyonların ortaya çıkışını sağlamıştır.

Üçüncü Dünya ülkelerinin borçlarının kabarması da Seattle'a giden süreçteki

hareketliliğin önemli bir parçasıdır. 2000 yılında Üçüncü Dünya'nın borçlarının silinmesi için çaba gösteren ve 40'tan fazla ülkede etkinlik gösteren Jubilee 2000 kampanyasının 1998'de Birmingham ve 1999'da Köln'deki G8 zirvelerinde düzenlediği gösteriler antikapitalist hareketin gelişiminde etkili olmuştur.

1997-1998 yıllarında patlak veren Doğu Asya krizi, neoliberal hegemonyada gedik açan bir başka uğraktır. Bu ekonomik ve finansal kriz bir çok kişi açısından, spekülatif sermaye akışlarına dayalı kuralsızlaştırılmış bir piyasanın tehlikelerini gösteren bir etki yaratmıştır.

Neoliberalizme karşı büyük bir direniş de Fransa'da Kasım-Aralık 1995 yılında gerçekleşen grevlerdir. Juppe hükümetinin özellikle de kamu sektöründe çalışan işçiler için ağır sonuçlar doğuracak olan sosyal güvenlik sistemi reformuna karşı başlayan grevlere, iki buçuk hafta boyunca yaklaşık 2 milyon işçi katılmıştır. Bu grevler 1997'de Fransız halkının sola yönelmesinde etkili olmuş, Jospin önderliğindeki Sosyalist Parti'yi iktidara taşımış ancak Jospin'in de özelleştirme politikalarını uygulaması, ATTAC (Yurttaşlara Yardım Sağlamak Amacı ile Finansal İşlemlerin Vergilendirilmesi Derneği) etrafında Jospin'e dönük bir sol muhalefetin gelişmesini sağlamıştır. Bu radikalleşme dalgası kendisini 2002'deki cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de göstermiş, radikal solun adayları %10'un üzerinde oy almıştır (Callinicos, 2004: 6-10).

Yukarıda çizilmeye çalışılan tabloya daha fazla örnek eklenebilir. Bütün bu direnişler 1990'lar boyunca neoliberalizmin yarattığı eşitsizlik ve tahribatlara karşı bir direnişin gelişmiş olduğunu göstermektedir. 1990'larda ortaya çıkan bu hareketlerin salt kimliğe ya da kültürel eleştiriye dayalı bir hareket tarzının eleştirisi

olduğu söylenebilir. Nitekim, Naomi Klein (2002), antikapitalist hareketi en çok etkileyen kitaplardan biri olan *No Logo* isimli eserinde, üniversitelerdeki marka hakimiyetine ilişkin profesör ve öğrencilerin tepkisini şöyle anlatmaktadır:

> Hepsi, kadın çalışmaları ve yeni yaygınlaşan inançlar hakkında kavga ederlerken, kampusları ayaklarının altından çekilip satılıyordu. Birbirine benzeyen öğrenciler ve profesörler ancak kişisel temsil politikaları markalamanın ilgi alanına girdiğinde, birbirleri ile olan tartışmalardan başlarını kaldırdılar ve çok daha güçlü bir düşmanları olduğunu gördüler (126).

Buradan yola çıkarak Seattle'a kadar gelen süreçteki mücadeleler ve krizler ile neoliberal hegemonyanın zayıflamaya başlamasının etkili olduğu söylenebilir.

2.1.2 Antikapitalist Hareketin Tarihsel Uğrakları

Seattle'da 30 Kasım günü toplanan 80.000 göstericinin Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)'ne karşı yaptığı gösteri hem 20. yüzyıl sona ererken ABD'de küresel ekonomiye ve ticarete karşı gerçekleşen en büyük eylem olması bakımından hem de sokakları polisin sert müdahalesine rağmen ellerinde tutmayı başararak doğrudan eylemle DTÖ toplantısının yapılmasını engelleyen bir güç olduğu için egemen sınıf tarafından beklenmeyen bir olaydır.

Elbette Seattle eylemi tek başına neoliberalizmin hegemonyasını sarsmamıştır, 1990'lar boyunca özellikle de 1990'ların ikinci yarısından itibaren gelişen güçlü toplumsal hareketler mevcuttur. Çevre, kadın sorunu, hayvan hakları gibi bir dizi alanda mücadele eden küçük hareketlerin yanı sıra bazı büyük hareketler de 1990'lar boyunca varlıklarını sürdürmüşlerdir. Callinicos, Seattle gösterisi hakkında şöyle söylemektedir:

> Eğer neoliberal hegemonya 9 Kasım 1989'da Berlin Duvarı'na açılan delikle başladıysa, 30 Kasım 1999'da Seattle'daki ilk büyük gösteriye kadar güç bela on yıl sürdü. Washington Konsensüsü hemen hemen bütün devletlerde politika yapımının çerçevesini belirlemeye devam ediyor; ama artık buna yoğun bir biçimde karşı da çıkılıyor. Belki Seattle bu karşı çıkışın başlangıcı değildi; ama onu niteliksel olarak yeni bir düzeye taşıdı (Callinicos, 2004: 6).

Seattle eylemleri hakkında bir kitap yazan Alexander Cockburn ve Jeffrey St. Clair de bu eylemlerden sonra kapitalistlerin çeşitli düzeylerde yeniden meşruiyet kazanma çabasına giriştiklerinin altını çizmektedirler:

> On yıl, hatta beş yıl önce, Dünya Bankası ve Uluslar arası Para Fonu (IMF) yetkilileri, kendi kurumlarının dünya çapında gerçekleştirdiği yararlı işlerden duydukları manevi tatminden dolayı böbürlenip duruyorlardı. Oysa 2000 yılı ilkbaharında aynı yetkililer, telaş içinde geçmişteki günahları için özür dileyen ve sinirli bir şekilde kendilerini 'iyiliği temsil eden güçler' olarak yeniden yapılandırdıklarını anlatmaya çabalayan bir ruh hâli içindeydiler. Ecel tezgâhlarında (işçileri kötü şartlarda ve düşük ücretle çalıştıran işyerleri) da aynı durum söz konusuydu. Aynı sebeple, Nike ya da benzeri firmalar, Üçüncü Dünya'daki ücret düzeyleri ve emeğe yönelik uygulamalar hakkında kendilerine yöneltilen eleştiriler karşısında ne tür çabalar harcadıklarını göstermek için bin dereden su getirip durmaktaydılar (Cockburn ve St.Clair, 2003: 2).

Seattle'da anarşist örgütlerden, çevre kampanyalarına, Hristiyan örgütlerden, kaplumbağa severlere kadar geniş bir birlik oluşmuştu. Ancak F.Levent Şensever'in belirttiği gibi en önemlisi işçi hareketinin diğer toplumsal hareketlerle yan yana gelebilmiş olmasıdır:

> Seattle'in en önemli başarısı, Kuzey Amerika'daki 1968 hareketinin aksine, bu kez sahnede güçlü bir şekilde yer alan işçi hareketleriyle, doğrudan eylem aktivistlerinin, çevrecilerin, insan hakları savunucularının, hayvanseverlerin, kadın hareketinin aynı

> eylem platformunda buluşmuş olmasıydı. Sendika bürokrasisi ulusal-korumacı taleplerini dile getirmek için geldiği Seattle'da, enternasyonalist birlik ve mücadele ortamında, kendi tabanının baskısıyla karşı karşıya kaldı (Şensever, 2003: 21).

Seattle'daki eylemi bir dizi gelişme izlemiştir, kapitalizmin küresel örgütlerinin düzenlediği bütün zirvelere küresel antikapitalist hareket tarafından düzenlenen protestolar eşlik etmiştir. G8, IMF, Avrupa Birliği (AB), Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC), Amerikan Serbest Ticaret Bölgesi (FTAA) gibi bir çok zirve antikapitalist hareket tarafından protesto edilmiştir. 2000'de Washington, Millau, Melbourne, Prag, Seul, Nice, 2001'de ise Washington, Quebec, Göteburg gibi şehirlerde dünyanın pek çok yanından aktivistlerin de katıldığı gösteriler düzenlenmiştir.

Chris Nineham'a göre zirvelerin antikapitalist hareket tarafından hedef seçilmesinin sebebi; zirvelerin, ekolojik yıkım, ecel tezgahlarındaki emek, kamu alanlarının özelleştirilmesi ve şirket açgözlülüğü konularının kolaylıkla birbirine bağlanabildiği alanlar olmasıdır (Nineham, 2006).

Küresel antikapitalist hareketin en önemli karar aygıtlarından bir tanesi hâlini alacak Dünya Sosyal Forumu (DSF) da bütün bu hareketliliğin ortasında toplanmıştır. DSF, Brezilya'nın Porto Alegre kentinde, Davos'ta düzenlenen Dünya Ekonomik Forumu'na karşı ve bu forumla eş zamanlı olarak 25-30 Ocak 2001 tarihlerinde düzenlenmiştir. Foruma; tüm kıtalardan, 117 ülkeden 1500 örgütü temsilen 4702 delege katılmış ve katılım Davos'u kat be kat aşmıştır (Şensever, 2003: 30).

2001 yılında İtalya'nın Cenova kentinde G8 zirvesine karşı yapılan gösteriler

ise Avrupa'da hareketin sıçraması açısında ikinci bir dönüm noktası olmuştur. İtalyan solunun 1990'lardan başlayan bölünmüş yapısı bu eylemle aşılmış, yıllarca bir araya gelmeyen bağımsız sendikal muhalefet, ikiye bölünen Komünist Partisi'nin kanatları ve İtalya'da güçlü olan otonomist hareket bu eylemle bir araya gelmiş, sol yükselmeye başlamıştır. Eylemin hazırlığı Avrupa'nın çeşitli yerlerinden bine yakın örgüt tarafından yapılmıştır.

Seattle'daki eyleme gazla müdahale edilmiş olsa da Cenova eylemindeki polis şiddetinin dozu diğer eylemlere göre çok yüksektir. Polis, eylemcilere göz yaşartıcı gaz, tazyikli su, plastik ve gerçek mermilerle saldırmış, tutuklananlara işkence yapmıştır. Egemen sınıf başından itibaren, bu gösteriyi büyük bir tehdit olarak görmüştür. AB hükümetleri ve İtalya'daki sağcı Berlusconi hükümeti eylemcilerin İtalya'ya girişini engellemek için pek çok yola başvurmuşlar, AB ülkelerine giriş çıkışları düzenleyen Schengen Sözleşmesi hükümlerini askıya almışlar, sınırları kapatarak eylemcileri sınır dışı etmişlerdir. Polis şiddetinin en sert noktası, antikapitalist hareketin ilk ölümüne de yol açmıştır. Polis, eylemciler arasındaki 23 yaşındaki Carlo Guiliani'yi öldürmüş, Guiliani'nin ölümüne duyulan öfkeyle Milano'da kendiliğinden 50.000 kişi bir araya gelmiş ertesi gün ise Cenova'da 60.000 kişi bir araya gelmiştir.

Cenova gösterileri, Şensever tarafından Avrupa'nın Seattle'ı olarak adlandırılmıştır, Cenova ile Seattle'dakinin birkaç katı insanın katıldığı eylemlerle antikapitalist hareket Avrupa'da da büyük bir güç hâline geldiğini göstermiştir. Gösterilere, çok çeşitli konularda kampanyalar yürüten toplumsal hareketlerin yanı sıra otonomistler, ATTAC ve Yeşiller gibi reformist örgütler, devrimci örgütler,

anarşistler ve örgütlü işçi sınıfı da katılmıştır. İtalyan sendika konfederasyonları hareketin dışında kalmayı tercih etse de İtalya Genel İşçi Sendikaları Konfederasyonu (CGIL) içindeki sol akım olan "Alternative Sindicale", Metal İşçileri Sendikası Fiom-CGIL ile birlikte eylemlere katılma çağrısı yapmış, eylemlere pek çok İtalyan sendikasının yanı sıra Fransa'da direnişte olan Danone işçileri ve SUD sendikası, Yunanistan'dan Telekom ve belediye işçileri, İngiltere'den kamu çalışanlarının sendikası Unison üyesi işçiler katılmıştır (Şensever, 2003: 26).

Antikapitalist hareket, 11 Eylül'de gerçekleşen saldırılardan sonra tartışmalar yürüterek savaş karşıtı hareketin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bir sonraki bölümde de ele alınacağı gibi 15 Şubat 2003'te yapılan ve dünya tarihinin en büyük eylemi olarak anılan gösterinin kararı da 2002'de Floransa'da yapılan Avrupa Sosyal Forumu'nda alınmıştır. Bu gösteri hareketin tarihsel olarak en üst noktasıdır (Callinicos ve Nineham, 2007).

Antikapitalist hareketin, savaş karşıtı hareketin ertesinde farklı uğraklara doğru ilerlediği, daha da siyasallaştığı söylenebilir. Çeşitli Avrupa ülkelerinde (İngiltere, Almanya, Fransa) hareketin aktivistlerinin içinde bulunduğu yeni siyasal partiler ortaya çıkmıştır, Venezuella başta olmak üzere pek çok Latin Amerika ülkesinde ise dünyanın diğer yerlerindeki aktivistleri de heyecanlandıran gelişmeler yaşanmış, toplumsal hareketlerin desteklediği sol iktidarların tümünde yaygın hâle gelmiştir. Bu gelişmeler kuşkusuz antikapitalist hareket ile ilgili tartışmaları derinleştirmiştir ancak çalışmanın kapsamını çok genişleteceği ve konunun dışına çıkılabileceği endişesiyle bu çalışmada ayrıntılı biçimde ele alınmamıştır.

Hareket 1999'dan bu çalışmanın yapıldığı yıl olan 2009'a kadar çeşitli

dönemlerde yükselişler ve alçalışlar yaşasa da varlığını sürdürmektedir. Antikapitalist hareketin yaygınlaşmaya başlaması ile birlikte dünyanın pek çok yerinde 1980'lerde başlayan yenilgi havası dışında bir hava esmeye başlamış, kapitalizmin yerinden edilmesinin ya da en azından mevcut hâli ile devam etmemesinin birçok insan açısından arzu edilen bir şey olduğunu gösteren büyük bir kitle hareketinin ortaya çıkmış olması neoliberal politikaların ciddi bir biçimde sorgulanması ile el ele giden bir süreci ortaya çıkartmıştır.

2.2 Süreklilik Teorileri Bağlamında Antikapitalist Hareket

Antikapitalist hareket üzerine fikir yürütenlerin tamamına yakın bir bölümü bu hareketin yeni bir hareket olduğunu vurgulamaktadırlar. Ancak bir önceki bölümde bahsedilen kopuş ve süreklilik teorileri bakımından "yeni" kelimesinin tanımlanması açısından fark vardır. Kopuş teorilerine yakın bakış açıları antikapitalist hareketi, yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıktığı yeni ekonomik sistemin (bilgi ekonomisi, post-endüstriyel toplum vb.) bir devamı olarak görmekte ve yeni iletişim teknolojilerini temel bir unsur olarak görmektedirler. Bu teoriler antikapitalist hareketin daha önceki toplumsal hareketlerden bütünüyle farklı olduğunu anlatmaktadırlar. Oysa Bölüm 2.1'de de belirtildiği gibi antikapitalist hareketin ortaya çıkışının kapitalizmin yaşadığı krizler ve bu krizlere yanıt olarak uygulamaya koyduğu neoliberal politikaların bir dizi eşitsizliği derinleştirmesinin ciddi etkileri vardır.

Elbette, antikapitalist hareket neoliberal hegemonyanın ardından gelen yeni bir harekettir, önceki hareketlere göre farkları bulunmaktadır ancak antikapitalist hareketin etrafında harekete geçtiği barış, çevre, kadın, nükleer enerji gibi konular,

post materyalist konular ya da kendisinden önceki hareketlerin etrafında harekete geçmediği konular değillerdir. Aynı zamanda Seattle sonrası daha fazla açığa çıkan biçimde antikapitalist hareket, siyaset ile ekonominin bütünleştiği bir eylem tarzı benimsemiş, çeşitli kimlik hareketlerini de kapitalizmin temel dinamikleri etrafında kapitalizmin temel kurumlarına yöneltmiş olması kopuş teorilerinin "yeni" hareketlerin ekonomik alandan kopuk olduğu yolundaki tezleri boşa çıkartmaktadır. Bu sebeple, antikapitalist hareket ile ilgili olarak önceki dönemlerin toplumsal hareketlerinden bir kopuş tariflenemez. Tam tersine antikapitalist hareketin ortaya çıkışı ile beraber 1990'lı yılların kimlik politikası etrafında şekillenen toplumsal hareketlerinin kapitalizmin yarattığı sınıf çatışmasının dolayımları olduğu yönündeki süreklilik tezleri doğrulanmıştır.

Bu hareket ile beraber bir değişimden bahsedilecekse, neoliberal hegemonya döneminde daha çok akademinin içine sıkışmış olan kültürel eğilimler ve kimlik politikaları siyasallaşmış ve neoliberalizme karşı hareket ile kolektif olarak bir araya gelmiş, daha geleneksel sayılabilecek toplumsal hareket örgütleri –bunlar arasında bittiği iddia edilen işçi sınıfının örgütleri de vardır- ile "yeni" toplumsal hareketler adı verilen hareketler yakınlaşmıştır.

İkinci Dünya Sosyal Forumu'nda yayınlanan ve o güne kadar yayınlanmış olan en önemli programatik belge olan Sosyal Hareketlerin Çağrısı bu yakınlaşmayı süreklilik tezleri lehine kanıtlar niteliktedir: "Halkın gereksinim ve beklentileri üzerinde sermaye ve ataerkilliğin çıkarlarını kollayan cinsiyetçilik, ırkçılık ve şiddet üzerine kurulu bir sisteme karşı direniş ve mücadelelerimizden büyük bir birlik inşa ediyoruz."(Callinicos, 2004: 16). Callinicos'a göre "pek çok eylemci kendilerine

yapıştırılacak ‘Marksist’ etiketini reddetse de, Marx’ın kapitalist üretim tarzı eleştirisi, antikapitalist hareketin hem teoride hem de pratikte başvurduğu bir eleştiridir.” (Callinicos, 2004: 20).

Bu çeşitlilik içinde hem bu hareketlerin bir arada hareket edebilmek ve birbirlerinden öğrenebilmek adına kemikleşmiş bazı reflekslerini terk etmeye çalışması hem de kendi politik çizgilerini savunmaları gerekmiştir. Bu süreçte çok “eski” bazı tartışmaların da yine canlandığı görülmüştür. Aşağıda antikapitalist hareketin yapısı, içinde bulunan çeşitli unsurlar ve bu unsurlar arasındaki anlayış farklılıkları anlatılarak, süreklilik tezleri bağlamında antikapitalist hareket değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Öncelikle antikapitalist hareketin yapısına göz atmakta fayda vardır. Antikapitalist hareketin ortaya çıkışında 1980’lerin yenilgi havasını yaşamamış yeni bir aktivist kuşağın ortaya çıkışı ciddi ölçüde etkili olmuştur, mobilizasyonlarda gençler –gençliği homojen bir bütünlük olarak ele almamak gerekliliğini unutmamakla birlikte- genellikle en önlerde yer almakta ve en kalabalık grubu oluşturmaktadır. Şenol Karakaş bu aktivistlerin belli başlı birkaç özelliğini maddeler hâlinde şöyle belirtiyor:

> Hareketin aktivistleri hiyerarşiden nefret ediyor ve hareketi sınırsız bir inisiyatif ile örüyor.
>
> Hareketin aktivistleri uzun süreli kampanyalar hâlinde örgütleniyor ve doğrudan eyleme hazırlanıyor.
>
> Aktivistler, baskı aygıtlarıyla (polis, asker, atlı polis, gaz bombası, mahkemeler, gözaltı, hapishane gibi) göğüs göğse gelmekten çekinmiyor.
>
> Hareket “doğal” bir enternasyonalist anlayışa sahip, ezilenlerin uluslar arası dayanışmasından yana.

> Hareket, bürokratik, tutucu, hantal aygıt, fikir ve geleneklerle arasına keskin bir mesafe koyuyor.
>
> Hareketin aktivistlerinin entelektüel ilgi alanları çok geniş ve mücadele konusu yapmak istedikleri sınırsız sorun tespit ediyorlar.
>
> Hareketin aktivistleri aşağıdan ve birleşik mücadelenin örülmesi için çabalıyor.
>
> Hareket içinde işçi sınıfı önemli bir güç (Karakaş, 2005: 26-28)

Karakaş'ın saptadığı özellikler her ülkedeki aktivistler için her koşulda genelleyici olmamakla birlikte, antikapitalist hareketin özellikle Cenova eylemleri sırasında ortaya çıkan tablosunu oldukça net bir biçimde yansıtmaktadır. Hareketin işçi sınıfı ile olan ilişkisinin ise değişken bir doğası vardır, örneğin Seattle, Cenova gibi eylemlerde örgütlü işçi sınıfının katılımı yoğunken sonrasında düzenlenen bazı eylemlere aynı düzeyde örgütlü işçi sınıfı katılımı gerçekleşmemiştir. Bu büyük oranda sınıf hareketinin düzeyi ile ilgili olmakla beraber, hareketin işçi sınıfı ile sürekli bir bağı olduğu ancak bu bağın çeşitli dönemlerde daha sıkı bazı dönemlerde ise daha zayıf olduğunu söylemek mümkündür. İşçi sınıfının yoğun katılım olduğu eylemlerin etkisinin diğer eylemlere göre daha büyük olduğunu söylemek de yanlış olmayacaktır.

Yukarıda da belirtildiği gibi antikapitalist hareket pek çok farklı eğilimden grupların bir araya geldiği bir harekettir. Bu sebeple homojen bir yapı arz etmemektedir. Homojen bir yapıya sahip olmaması antikapitalist hareketin daha fazla insanı mobilize edebilmesini sağlayan gevşek bir yapı oluşturmakla beraber özellikle bazı dönemeçlerde hareket içinde pek çok tartışmaya da yol açmaktadır.

Bu tartışmaların bir bölümüne değinmeden önce antikapitalist hareket içinde yer alan belli başlı eğilim ve grupları açıklamakta fayda vardır. Gün Zileli, Cenova

eylemlerinin arkasından yazdığı bir makalesinde antikapitalist hareket içinde bir saflaşmadan bahsetmekte ve üç tane temel kesim tanımlamaktadır:

1. "Şiddet"e karşı olduklarını söyleyen ve başını hareketin içindeki orta halli unsurlardan oluşan "şemsiye" örgütlerin çektiği kesim
2. "Şiddet" konusunda birinci kesime daha yakın olan, Socialist Workers Party (Sosyalist İşçi Partisi-SWP) ve diğer Troçkist ya da sosyalist örgüt ve unsurların oluşturduğu, sosyalist kesim
3. "Şiddet" konusunda, ilk iki kesimden ayrılan, bugüne kadar "kara blok" diye ifade edilen, başını anarşistlerin çektiği, çeşitli türdeki anarşist, sol komünist, radikal-ekolojist, punk ve radikallerin içinde yer aldığı kesim (Zileli, 2001: 44).

Zileli'nin sınıflandırması antikapitalist hareket içindeki bazı çatışmalı unsurları göstermekle birlikte fazlasıyla dar bir tanımlamadır, bütün çatışma noktasını şiddet üzerinden kurmaktadır ancak şiddet hareket içindeki tartışma noktalarından sadece bir tanesidir. Üstelik şiddet bazı gruplar tarafından tamamen reddedilirken, bazı gruplar ise Kara Blok gibi grupların salt şiddet üzerine kurulu eylemlerinin eylemleri provoke ettiğini düşündüğü için şiddetin sadece bu türüne karşı çıkmaktadırlar. Elbette, antikapitalist hareket içindeki gruplar için net bir tanımlama yapmak oldukça zorudur. Bu noktada Callinicos'un ideoloji ve siyaset ile ilgili gerçeklikler her zaman karışık olduğu için birey ve örgütlerin birden fazla konum içinde yer alabileceğinin ve bu eğilimleri açıklarken karikatürleşmekten kaçınmanın zor olduğu yönündeki uyarısını atlamamak gerekmektedir (Callinicos, 2004: 72).

Callinicos (2004), antikapitalizm içinde altı temel eğilim tanımlamaktadır:

Gerici antikapitalizm

Burjuva antikapitalizm

Yerelci antikapitalizm

Reformist antikapitalizm

Otonomist antikapitalizm

Sosyalist antikapitalizm

İlk iki eğilim antikapitalist hareket içinde güçlü olmadığı için bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılacaktır ancak diğer dört eğilimin temel hatları üzerinde durmak önemlidir.

Yerelci antikapitalizm, en basit hâliyle çağdaş kapitalizmin hastalıklarını iyileştirmek için reformdan geçirilmiş ve merkezsizleştirilmiş bir piyasa ekonomisini savunan eylemci ve entelektüeller olarak tanımlanabilir. Bunlar arasında adil ticaret savunucuları (örneğin Seattle eylemlerinin motor güçlerinden biri olan Global Exchange), dünyanın pek çok yanında örgütlenmiş bulunan Yeşiller gibi gruplar yer alır.

Bu gruplar piyasaya değil piyasanın örgütlenme biçimine karşıdırlar: "Adil ticaret, -en azından ilk planda- sistem dönüşümü yoluyla değil, ilk üreticiden başlayıp alternatif bir dağıtım sistemi aracılığıyla toplumsal açıdan bilinçli tüketiciye uzanan bir dizi piyasa aktörü arasında adil mikro ilişkiler geliştirdiği için yerelcidir." (Callinicos, 2004: 79).

Bu bakış açısı, sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek ve çokuluslu şirketlerin önünü kesmek için üretilen malların ve sermayenin üretildiği yerde

kalmasını savunmaktadır ancak mübadeleye dayalı piyasa ekonomisine karşı çıkmamakta, yerelcilik yoluyla piyasanın yoluna gireceğini söylemektedir:

> Birçok açıdan yerelcilik, ekonomik gücün –özellikle banka sisteminde- yoğunlaştırılmasının piyasa kanunlarının düzgün bir biçimde işlemesini engellediğini savunan on dokuzuncu yüzyıl Fransız sosyalisti Pierre Joseph Proudhon'un düşüncesini anımsatır. Bu yoğunlaşmayı azaltacak önlemler ve ekonomik gücün küçük üreticilere (zanaatkârlar ve köylüler) geçmesini sağlamak piyasa ekonomisini doğru yola sokacaktır. (Callinicos, 2004: 80)

Reformist antikapitalizm ise yerelci antikapitalizme benzer biçimde sistemi yıkmayı amaçlamamakta ancak sistemi ulus devletin öne çıktığı bir regülasyon aracılığı ile "iyileştirmeyi" savunurlar. Buradaki reformizm klasik işçi sınıfı hareketi içinde reformlar yoluyla sosyalizme varmak anlamına gelen reformizmden farklıdır ve hareket içindeki diğer unsurlara göre ulusal egemenliği daha fazla vurgular.

Antikapitalist hareket içindeki reformist örgütlerin başında ATTAC gelmektedir. Dünya Sosyal Forumu (DSF)'nun örgütlenmesinde çok merkezi bir yer tutan ve ilk olarak Fransa'da kurulan ATTAC, Fransa'daki sosyal demokrat parti olan Sosyalist Parti'ye olan yakınlığı ile bilinmektedir (Şensever, 2003: 124). Hareket James Tobin tarafından formüle edilen ve döviz işlemlerinden belli bir vergi almayı öngören Tobin Vergisi'ni desteklemek için ciddi bir mücadele yürütmektedir. ATTAC, çağdaş sosyal demokrat örgütlerden sokak aktivizmine ciddi bir önem vermesi ve küresel hareketle bütünleşmesi bakımından ayrılıyor. Bu bakımdan ATTAC radikal bir reformist örgüt olarak nitelendirilebilir. ATTAC tabanı ile liderliği arasında da radikalizm açısından bir fark olduğu söylenebilir, sokakta mücadele eden aktivistler ATTAC liderliğine göre daha radikaldirler (Şensever, 2003: 124). Ancak sonuç olarak ATTAC'ın başka bir dünya özlemi bir tür küresel Keynescilik ile

sınırlıdır.

Antikapitalist hareket içinde önemli yer tutan eğilimlerden bir tanesi ise otonomist antikapitalizmdir. En tanınmış öncüleri antikapitalist hareketin başucu eserlerinden *İmparatorluk*'un yazarı Antonio Negri ve Michael Hardt olan otonomist hareketin ayırt edici niteliği merkezileşmiş gücün reddi ve antikapitalist hareketin farklı örgütlenme ve eylem yöntemlerini benimsemiş olmasıdır (Callinicos, 2004: 85). Özellikle İtalya'da yaygın olan ve bu ülkede 1970'lere kadar uzanan bir tarihi bulunan otonomist hareketin en çok bilinen örgütü; Zapatistalar'la dayanışmak için kurulmuş olan Ya Basta! (Artık Yeter) ile Tute Bianche (Beyaz Tulumlular) isimli grupların bir araya geldiği Dissobidienti (İtaatsiz)'dir.

Otonom grupların sosyal çevresi büyük oranda İtalya'da çok sayıda kentte bulunan sosyal merkezler ve çevredeki binaları işgal ederek buralara yerleşen otonomlardan oluşmaktadır. Meksika Ulusal Kurtuluş Ordusu (EZLN) ya da daha çok bilinen isimleriyle Zapatista hareketinden ciddi biçimde etkilenen bu aktivistlerin görüşleri ise büyük oranda *İmparatorluk'a* dayanmaktadır (Şensever, 2003: 162; Callinicos, 2004: 85).

İmparatorluk'ta proletarya kavramının yerini daha belirsiz "çokluk" kavramı almıştır. Kitap aynı zamanda emperyalizm kavramının sona erdiğini, ulusal egemenliğin imparatorluk tarafından geri dönülemez biçimde tahtından edildiğini söylemektedir: "Resmi olarak egemen gözüken ulus devleti, düzeniyle birlikte ikinci plana iten küresel kapitalist hiyerarşi, uluslar arası egemenliğin sömürgeci ya da emperyalist çevrimlerinden kökten farklıdır" (Hardt ve Negri, 2001: 134). Hardt ve Negri'ye göre artık emek süreci mekânsızlaşmıştır, yeni teknolojiler ile üretim süreci

enformasyonalleşmiş ve bu işçi sınıfının kapitalizm içindeki rolünün eksenini kaydırmıştır. Hardt ve Negri'nin düşünceleri Marksist bir tonda ifade edilmiş olmasına rağmen hareket içindeki anarşist unsurlar tarafından benimsenmektedir.

Callinicos'un tanımladığı son kategori sosyalist antikapitalizmdir. Callinicos, ABD'den farklı olarak neoliberal saldırı ve 1989'da "sosyalizm" adı verilen rejimlerin çöküşünün yarattığı ideolojik krize rağmen Avrupa'daki işçi hareketi, devrimci sol örgütlerin ve büyük reformist örgütlerin ayakta kalmayı başardıklarını söylemektedir. Reformist örgütlerin giderek sağa kayması ve Stalinist örgütlerin geri planda kaldığı bir ortamda sosyalist bir alternatif fikri büyük oranda devrimci sol, özellikle de Batı Avrupa'da Troçkist gelenek içindeki örgütlere kalmıştır. Bazı troçkist örgütler antikapitalist harekete mesafeli baksa da iki ana Troçkist akım; Uluslarası Sosyalizm Akımı (IST) ve Dördüncü Enternasyonal bu harekette devrimciler için olanaklar bulunduğunu fark ederek harekete katılmıştır (Callinicos, 2004: 90). IST'nin başta en geniş örgütü İngiliz SWP olmak üzere neredeyse tüm örgütleri antikapitalist hareketin inşası için kolları sıvamış, Irak Savaşı başladığında hareketin savaş karşıtı bir sürece evrilmesinde aktif rol oynamıştır. 4. Enternasyonal de başta Fransa'daki ana örgütü Devrimci Komünistler Ligası (LCR) başta olmak üzere hem ATTAC'ın sokak hareketi içinde hem de DSF'de büyük roller üstenmiştir. İtalya'da ise hareketin sosyalist kanadını Troçkist bir örgüt değil, eski Komünist Partisi'nin ikiye ayrılması sonucu oluşan İtalya Komünist Yeniden Oluşum Partisi (PCR) ya da daha çok bilinen adıyla Rifandazione üstlenmiştir. Diğer iki sosyalist akıma göre çok daha büyük olan Rifandazione antikapitalist hareketin gelişiminde önemli bir rol oynamış, hareket özellikle Cenova gösterilerinin etkisiyle büyümüştür. Rifandazione'nin bu gücü, hareketin de etkisiyle parlamentoya giren sol koalisyona

katılması ve bu koalisyonun Afganistan'a asker göndermesine karşı çıkmamasına kadar sürdü.

Bu örgütlerin hareket içindeki aktif rollerine rağmen sosyalizmin hareket içinde küçük bir azınlık olduğu bir gerçekliktir. Bunda sosyalistlerin, hem otonomist hareket hem de bazı sivil toplum kuruluşları tarafından tepki görüyor olmasının da etkisi vardır. Ayrıca siyasi partilerin, sosyal forum süreçlerinden dışlanmış olması çoğu birer siyasi parti olan sosyalist örgütleri bu forumlara başka kampanyalar etrafında katılmaya zorlamaktadır.

Sosyalist antikapitalizmin temel görüşü sosyalizmin kapitalizmin inanılır ve gerçekleştirilebilir tek alternatifi olduğu ve işçi sınıfının hâlen toplumsal dönüşümün belirleyici aktörü olduğu şeklinde özetlenebilir. Sosyalistler, antikapitalist hareketin amaçlarına ulaşmasının tek gerçek yolunun demokratik olarak planlanmış bir ekonomiden geçtiğini savunmaktadırlar.

Yukarıda sıralanmış olan eğilimlerden anlaşılabileceği gibi antikapitalist hareket içinde siyasete bakış, strateji ve taktiklerin belirlenmesi gibi bir dizi konuda geçmişteki toplumsal hareketlerin de sıkça tartışmış olduğu bölünmüşlüklerden yola çıkan çatışmalar yaşanmaktadır. Şiddet üzerine yürüyen tartışmanın yanı sıra piyasanın gerçek alternatifinin ne olacağına ve bu alternatife nasıl ulaşacağına dönük tartışmalar hareket içinde canlı bir biçimde tartışılmaktadır. Bu soruların en klasiği, geçmiş yüzyılın toplumsal hareketlerine de damgasını vuran; "reform mu, devrim mi?" tartışmasıdır. İktidar ve sınıf gibi konuların yanı sıra politikanın kendisi de hareketin tartışma konuları arasındadır. Elbette bütün bu tartışmaların kökeninde bu eğilimlerin dünyayı anlama ve açıklama biçimleri yani toplum kuramının kendisi yer

almaktadır. Bu çalışmada bütün bu tartışmaları ayrıntılı biçimde ele almak mümkün değildir ancak belli başlı birkaç tartışmaya kısaca değinmek, bu tartışmaların geçmiş hareketlerin de tartıştığı konular arasında olduğunu göstermek bakımından anlamlı olacaktır. Bu nedenle reform-devrim ve iktidar üzerine yapılan tartışmalar ele alınabilir.

Toplumsal dönüşümün reformlar yoluyla mı, yoksa toplumsal bir devrimle mi dönüşeceği sorunu toplumsal hareketlerin özellikle de işçi sınıfı hareketinin en temel tartışmalarından birisi olagelmiştir. Bu tartışma en net ifadesini 20. Yüzyıl başlarında Rosa Luxemburg'un Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD) içindeki reformist eğilimin öncüsü Eduard Bernstein'ı hedef alan polemiğinde bulur. Eduard Bernstein'in kredi sisteminin kapitalizmin bunalımlarını hafifletici bir etkisi olduğundan yola çıkarak toplumsal dönüşüm için artık bir devrime ihtiyaç olmadığını anlatan tezlerine karşı, Luxemburg kredi sisteminin sadece bunalımları daha da derinleştireceğini, kapitalist sistemin yıkılabilmesinin tek yolunun toplumsal bir devrim olduğunu anlatan bir tartışma ile karşı çıkar (Luxemburg, 1993).

Bu konu antikapitalist hareket içindeki tartışmalarda da temel bir yer tutmaktadır. Hareket içindeki reformist eğilimler her türden devrim fikrini reddetmeye eğilimlidirler. Bu eğilim, ATTAC sözcülerinden Susan George tarafından pek çok kez ve açık bir dille ifade edilmiştir. SWP tarafından düzenlenen Marxism 2003 toplantılarından Roni Margulies'in aktardığı gibi Susan George bir devrimin çözüm olamayacağını dile getirmiş, devrimin yaratacağı felç ve karmaşa ortamında milyonlarca açın beslenebileceğine, milyonlarca yoksula yardım edilebileceğine inanmadığını söylemiştir (Şensever, 2004: 9). Bu eğilime karşılık hareket içindeki

sosyalist unsurlardan, otonomist unsurlara kadar stratejileri farklı olmakla birlikte bir devrimin mümkün ve gerekli olduğunu düşünen eğilimler de mevcuttur.

Hareket içindeki önemli bir tartışma da politika ve dolayısıyla iktidar sorunu üzerine yürüyen tartışmadır. Antikapitalist hareketin gevşek yapısı ve aktivistlerinin büyük bir bölümünün daha önce yaşanmış olan baskıcı rejimlere yani "sosyalizm" deneylerine soğuk bakıyor olması, anarşizmin uzun yıllar sonra yeniden rağbet gören bir hâl almasına yol açmaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu fikirler daha çok otonomist bir anlayış çerçevesinde ortaya çıkmaktadır.

Otonomizmin düşünsel liderleri siyasetten bağımsız bir toplumsal hareket modeli önermektedirler. Burada politikadan bağımsızlık, politik olarak belirli olmayan bir hedefe dönük eylem anlamında kullanılmaktadır. Bunun en net örneği otonomistlerin sınıf hareketi karşısındaki tutumudur. Otonomizme göre emek süreçleri artık fabrikalardan çıkmış ve her yana yayılmıştır, bu sebeple emeğin üretimden gelen gücü artık kalmamış, bu gücü kullanmaya çalışan her tür sınıf hareketi kendisini daha fazla tahakküm altında bulmuştur. Bu sebeple, kapitalizme meydan okuyan bir hareketin asıl eylemi grev gibi silahlarla değil kendisine dayatılan hayat tarzının reddi üzerinden şekillenmelidir. Bu noktada muğlak bir özne olan çokluk, muğlak bir özneye karşı redde çağırılmakta ve devlet dahil olmak üzere her tür iktidar mücadelesi reddedilmektedir. Bir sınıf iktidarı için verilecek olan mücadeleler artık anlamsızlaşmıştır.

Buna karşı hareket içinde yer alan Marksistler, iktidarın reddine karşı çıkmakta ve sınıfın hâlen geçerli bir kategori olduğunu savunmaktadırlar. Marksizm, bunu kapitalizmin temel çelişkisinin hâlâ başlangıçtaki ile aynı olduğu ve

sermayenin genişleme süreci ile Marx'ın Komünist Manifesto'da bahsettiği proletaryanın genişleme sürecinin sürmekte olduğuna dayanarak karşı çıkmaktadırlar.

Bu tartışmanın kökleri 1800'lü yılların ikinci yarısına, I. Enternasyonal'deki anarşistlerle, Marksistler arasındaki tartışmalara dek uzanmaktadır. I. Enternasyonal'de de Marksistler ve anarşistler arasında süren tartışma benzer temalar etrafındadır. Marx'ın 19 Nisan 1870'te anarşist lider Bakunin hakkında Paul Lafargue'a yazmış olduğu mektup adeta antikapitalist hareket içinde sürmekte olan tartışmaya Marksist bir yanıt gibidir:

> …işçi sınıfı politikayla uğraşmamalıdır. Onun işi sendikalarda örgütlenmekle sınırlıdır. Günün birinde, sendikalar Enternasyonalin yardımıyla, varolan bütün devletlerin yerlerini alacaklardır. Görüyorsunuz benim öğretimi nasıl da bir karikatür hâline getirmiş! Var olan devletlerin bir birlik hâline dönüşmeleri bizim sonal amacımız olduğuna göre, hükümetleri, egemen sınıfın bu büyük sendikalarını, bırakalım canları istedikleri gibi hareket etsinler, çünkü onlarla uğraşmak onları tanımak anlamına gelir. Buyur! Eski sosyalistler de aynı akılla şöyle diyorlardı: ücretler sorunuyla uğraşmamalısınız, çünkü siz ücretli emeği ortadan kaldırmak isityorsunuz, eh, kapitaliste karşı ücretlerin yüksekliği düşüklüğü konusunda savaşım vermek, ücretlilik sistemini tanımak demektir! Bu eşek, her sınıf hareketinin, sınıf hareketi niteliğiyle, zorunlu olarak siyasal bir hareket olduğunu ve her zaman da böyle olduğunu anlamamış (Marx ve Engels, 1999: 40).

Bu iki küçük örnekte de görülebileceği gibi antikapitalist hareket içindeki tartışmaların odak noktasını oluşturan tartışmaların pek çoğu köklerini çok eski toplumsal hareketlerden almaktadırlar. Bu nokta, antikapitalist hareketin kendisinden önceki toplumsal hareketlerden bir kopuş değil ancak benzer sorunsalları bünyesinde barındıran yeni bir toplumsal hareket olduğu anlamına gelmektedir. Yeni bir

muhalefetin öne çıktığını ortaya koyarken Terry Eagleton'un yerinde uyarısını hatırlamak gerekmektedir:

> Bu hareket elbette ziyadesiyle çoğulcu, örgütsüz ve karmakarışık; fakat bu sosyalizmin daha geleneksel örgütlenme biçimlerinin en iyi hâliyle işçileri, köylüleri, askerleri, entelektüelleri, kadınları, etnik azınlıkları, ulusal mücadeleleri ve diğerlerini de kapsayan çoğulluğunu da görmezden gelmeyi gerektirmez. Eski tarz yekparelikle yeni tarz açıklık arasında yalınkat bir karşıtlık kurmamalıyız. Marksist enternasyonalistler ulusların ve kadınların mücadelesi üzerinde ciddi bir şekilde duran ilk siyasi yapılar arasındaydılar (Eagleton, 2002: 18).

2.3 Antikapitalist Hareket ve Yeni İletişim Teknolojileri

Toplumsal hareket kuramlarında olduğu gibi antikapitalist hareket içinde de yeni iletişim teknolojilerine biçilen rollere göre konumlanış harekete nasıl bir yerden bakıldığını göstermektedir.

Antikapitalist hareket içinde internet ile hareketin gevşek ağsı yapısını birbirine bağlayan pek çok yaklaşım söz konusudur. Bu en somut yansımalarından bir tanesini Naomi Klein'in şu satırlarında bulmaktadır:

> Net sayesinde seferberlik, seyrek bürokrasi ve minimal hiyerarşi ile gerçekleşmekte, zorlama fikir birlikleri ve üzerinde çalışılmış bildiriler kaybolmakta, yerini sürekli, gevşek yapıda ve kimi zaman zorlayıcı bilgi alışverişine bırakmaktadır. Bireysel entelektüeller ve başlıca organizatörler sokaklardaki insanların fikirlerinin şekillenmesine yardım etseler de, onları belli bir tarafa yönlendirmek için güce ya da hatta mekanizmalara sahip değildirler. Gerçeği söylemek gerekirse, bu bir hareket bile değildir. Bu, internette siteleri birbirlerine bağlayan linkler gibi, birbirine girift şekilde bağlı binlerce harekettir (Klein, 2002: 491,492).

Klein'in dile getirdiği görüş her ne kadar antikapitalist bir retorik ile yola

çıkmış olsa da önceki bölümlerde gösterilmeye çalışılan enformasyon toplumu tezlerinin iyimser versiyonlarıyla benzerlik göstermekte, iletişim teknolojilerinin rolünü abartmakta buradan yola çıkarak antikapitalist hareket içindeki farklılıkları ve iktidarsızlığı deyim yerindeyse "kutsallaştıran" politik sonuçlar çıkartmaktadır.

Klein ve benzeri yazarların en fazla referans verdikleri hareket antikapitalist hareketin de aktif bir bileşeni olan EZLN yani Zapatistalardır. Zapatist hareket, internet türü yeni iletişim teknolojileri ile ortaya çıkan bir aktivizm türünün simgesi olarak anılmakta ve buradan yola çıkarak Zapatista direnişi "postmodern bir direniş" olarak adlandırılmaktadır. Bu harekete kısa bir bakış, iletişim teknolojilerini hareket açısından merkezi konuma yerleştirerek yanlış bir okuma yapanların ideolojik konumlarının, postmodern kopuş tezleri ile dolayısıyla muhalif bir yerden de olsa 90'ların egemen paradigması ile uyumlu sonuçlara vardığını göstermek açısından yararlı olacaktır.

Zapatista hareketi 1994 yılında Meksika'nın Chiapas eyaletinde başlamıştır. Meksika Ulusal Kurtuluş Ordusu anlamına gelen EZLN, asıl olarak Chiapas'taki yerlilerin neoliberalizme karşı başlattığı silahlı bir ayaklanmadır. Hareketin geleneksel ulusal kurtuluş savaşlarından farklı olan bazı yönleri, örneğin; iktidarı hedeflememeleri ve internet üzerinden dünyanın pek çok tarafına yaptıkları duyurular bu hareketin batıda "postmodern" bir hareket olarak karşılanmasına yol açmıştır (Şensever, 2003: 146).

Bu tavır Zapatistaların lideri Subcommandante (alt-kumandan) Marcos'un kişiliğinde hatta Marcos'un kişiliği etrafında kurulan mitlerde somutluk kazanmaktadır. Yüzünü sürekli siyah bir maske ile örten Marcos, bunu lider

olmadığını belirtmek, bu maskeyi her yerde adaletsizliklere karşı mücadele edenler anlamına geldiğinin altını çizmek için kullanmaktadır (Şensever, 2003: 145).

Marcos'un söylemlerinde kopuş tezlerinin önemli bir ayağı olan postmarksizmin neredeyse tüm özelliklerine rastlamak mümkündür. Devrimci öznenin parçalanmışlığı ve bulanıklığı, iktidar sorununun zapt etmek yerine "otonom" alanlarla ilişkilendirilmesi, Zapatista olma durumuna yapılan ahlaki göndermeler gibi öğeler Marcos'un konuşmalarında önemli bir yer tutmaktadır (Şensever, 2003: 146).

Batılı bir uzman olan Deedee Halleck; "Marcos'un yazısında, doğrudan e-maile değilse de, bilgisayar tabanlı metine bir aşinalık ve uzmanlık sezilir" diyerek dikkati postmodern dijital eşzamanlılık dünyasına kaydırmaktadır.(Halleck, 1994: 30'dan aktaran Nugent, 2001: 153).

Daniel Nugent, batının Zapatistalar hakkında bilgi edinme ve bu hareket ile ilişkilenme aracı olan iletişim medyasıyla alakalı söylemlerinin postmodern dünya görüşüne çok uygun olduğunu belirtmektedir. Zapatista mücadelesi başladıktan sonra batıda EZLN ve Marcos hakkında bilgi dağıtmaya adanmış bilgisayar ağları da ortaya çıkmıştır (Nugent, 2001: 153). Nugent bilgisayar ağları üzerinden oluşturulan bu Zapatista imgesi hakkında şöyle düşünmektedir: " 'E-mail faaliyetinin fiili olayları nasıl etkilediği'ni değerlendirmemiz istenirken… 'TV ekranları aracılığıyla patlayan', 'romantik isyanın yeni ikonları' imgesi ve 'internet üzerindeki Zapatista varlığı'nın güçlü imgesi bize sunulur" (Nugent, 2001: 153-154).

EZLN etrafında yaratılan bu imge dünyası tam da bu çalışmanın 1. Bölümünde anlatılan postmodern enformasyon toplumu tezlerinin, toplumsal

hareketler alanındaki yansımasıdır. İletişim teknolojilerini direnişin temeline yerleştiren bu yaklaşımlar her ne kadar neoliberalizme karşı bir pratik içinde bulunan Zapatista hareketini, toplumsal bir değişime duydukları özlem noktasından destekleseler de neoliberal çağdaki kapitalizmin "küreselleşme" tezleri ile uyumlu bir toplumsal algıyı muhalif saflardan tekrar etmekle, 1990'ların neoliberalizme dayanan egemen ideolojisini bir düzeyde yeniden üretmektedirler.

Nugent'e göre EZLN'nin modem, faks ve e-mail kullanmak gibi özelliklerine odaklanmak, hatta bunu kutlamak, Zapatistaların bir siyasi hareket olarak en ayrık özelliğinin, mücadelenin hedefini üretim araçlarını kontrol etmekten, iletişim araçlarını kontrol etmeye kaydırmış olmaları olduğunu söylemek anlamına gelir. Bu bakış açısına göre: "devrimci düşünceler, isyancı-dostu yazılım ve iletişim paketlerinin özgür mübadelesiyle gelişecektir."(Nugent, 2001: 154). Nugent'e göre EZLN'yi "postmodern" bir direniş hareketi olarak okuyan böylesi bir tahlil 1994'te Chiapas'ta yaşanan fiili olayları çözümlememeyi de beraberinde getirir. Aynı zamanda batıdaki bazı entelektüellerin bu olayları kendilerine mal etmelerine, bu karmaşık tarihsel gelişmeleri kendi entelektüel alanlarına konumlandırmalarına, bilgisayar okuryazarı bazı akademisyenlerin kendilerini iyi hissetmelerine izin veren bir söylem içinde bunları eritmelerine neden olmanın da bir yoludur (Nugent, 2001: 154). Böyle bir tahlilin es geçtiği başka bir önemli nokta ise yerlilerin çok yoksul bir hayat sürdükleri, köylerin bir çoğunda internet bağlantısı değil, elektrik bile olmadığı Chiapas'taki bir halk hareketinin iletişim teknolojileri üzerinden tanımlanamayacağıdır (Şensever, 2003: 148).

Bu bölümün başlarında belirtildiği gibi Zapatista hareketi NAFTA'nın

getirdiği neoliberal yıkıma karşı ortaya çıkmış bir harekettir. Böylesi bir hareketi postmodern olarak tanımlamak zordur. Çoğu ulusal kurtuluş hareketi gibi EZLN de çelişik bir karakter izleyen ve açıkça modernist bir harekettir. Kendi taleplerini meşrulaştırmak için Meksika Anayasası'na göndermeler yapan, zaman zaman ulusal egemenlikten bahseden, zaman zaman ise otonomiden dem vuran bir hareket olan Zapatistaların kendilerine seçtikleri isim dahi bunun en açık göstergesidir. Nugent'in dediği gibi bu hareket kendisine "Postmodern çok uluslu kurtuluş ordusu" veya Güney'in Sibersavaşçıları" gibi isimler seçmemiş, 1919'da öldürülen devrimci köylü lideri Zapata'nın adından yola çıkarak Zapatista Ulusal Kurtuluş Ordusu adını seçmiştir (Nugent, 2002: 162). Chiapas'ta modern dünyanın çelişkileri olan kadın erkek arasındaki cinsiyetçi ayrım, emek ve sermaye çelişkisi, beyazlar ve yerliler arasındaki ırk ayrımı bütün derinliğiyle sürmektedir (Şensever, 2004:148). Zapatista hareketi bu sorunlar etrafında ortaya çıkmıştır. Ancak yeni iletişim teknolojilerine odaklanan postmodernist bakış açıları Zapatista hareketinin, neoliberalizmle, kapitalizmle ve dolayısıyla modernizmle olan bağlarını görmezden gelerek hareketi bir postmodern figüre indirgemektedirler.

Bu türden bir teknolojik determinizm, otonomist Marksizm teorisyenleri Hardt ve Negri'de de bulunmaktadır. Hardt ve Negri, İmparatorluk bölüm 3.4'te postmodernizasyon ya da üretimin bilgiselleşmesi adı verilen bir süreç tanımlamaktadırlar (Hardt ve Negri, 2001: 280-304). Kitapta bu süreç enformasyon toplumu teorisyenleri ya da küreselleşme tezlerinde olduğu gibi endüstriyel iş gücündeki düşüşe bağlanmaktadır. Hardt ve Negri'ye göre: "Postmodernizasyon ya da bilgiselleştirme (informazition) endüstriden, hizmet işlerine doğru geçişle kanıtlanmıştır. Özellikle ABD olmak üzere başlıca kapitalist ülkelerde 1970'lerin

başlarından itibaren bir değişim yaşanmıştır."(Hardt ve Negri: 285). Ancak bundan daha da önemlisi artık işler bilgi, enformasyon, etki ve iletişimin merkezi rol oynaması ile karakterize olmaktadır. Bu sanayi üretiminin ortadan kalktığı anlamına gelmemekte ancak bütün üretimin hizmet üretimine, yani bilgiselleşmeye dönük bir eğilim içinde olduğu anlamına gelmektedir (Hardt ve Negri, 2001: 285-285). Bu tezler kendilerinin de kabul ettiği gibi bir enformasyon toplumunu ya da enformasyon ekonomisini tanımlamaktadır. Bu ekonomi artık network (ağ) yapıları üzerinden işlemektedir.

İşte Hardt ve Negri'nin daha önce ele alınan proletarya reddi –ya da daha doğru olarak proletaryanın her tür ezilmişliği içerecek biçimde genişletilerek "çokluk" kavramı içerisinde yok edilmesi- bu bilgi ekonomisi temelinden kaynaklanmaktadır. Hardt ve Negri de çalışmalarını Marksist terimlerle formüle etmeye çalışsalar da kopuş tezlerinin birçoğunda görülen postmodernizm ve teknolojik determinizm öne çıkıyor.

İşçi sınıfını reddetmemekle beraber Ronaldo Munck da yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi ile birlikte "yeni enternasyonalizm"in ortaya çıktığını söylemektedir. Munck'a göre bu enternasyonalizmin "yeni" olan kısmı esas olarak bilgiye dayalı olmasıdır (Munck, 2003: 189). Munck'un Eric Lee'den aktardığı gibi: "İnternet sayesinde enternasyonalizmin asırlık düşüşü tersine dönmüştür. Her gün internete bağlanan binlerce sendika üyesi için bu durum, Enternasyonal'in yeniden doğuşudur" (Lee, 1997: 186).

Peter Waterman yeni enternasyonalizmin altı özelliğinden bahsetmektedir:

1. Ücretli işçiler arasında sınır ötesi bir dayanışma hareketi yaratılması

2. İşçilerin gündelik hayattaki endişelerini ve hedeflerini ifade etmesi
3. İşçilerin kaynaklarına ve çabalarına dayanması
4. Büyük güçlerin ya da uluslar arası sömürü ve baskının (örneğin Kapitalizm, devletçilik, ataerkillik, ırkçılık, emperyalizm, militarizm) karşısında olması
5. Küresel çapta bir çıkar ve eylem birliğini kurmak eğiliminde olması
6. Diğer halkçı ve demokratik çıkarların, kimliklerin ve hareketlerin tamamlayıcısı olması. (Waterman, 1998: 80).

Waterman'in belirttiği özelliklerin birçoğu antikapitalist hareketi tanımlamak için doğru noktalardır. Ancak bu özelliklerin hepsini yeni olarak tanımlamak ve bu özelliklerin ortaya çıkışını iletişim teknolojilerine bağlamak ciddi şekilde teknolojik determinizmden muzdarip olmak anlamına gelir.

İletişim teknolojileriyle beraber işleyen merkezsiz örgütlenmelerin pek yeni olduğu söylenemez. Merkezsiz "network" ya da ağ tarzı işleyiş 18. yüzyıl sonlarında da görülebilmektedir, o dönemin iletişim içindeki İngiliz grupları böyle bir işleyişe sahiptir, ya da Fransız Devrimi'nin ilk aşamalarındaki Jakoben klüpleri de çağın en ileri iletişim teknolojisi olan mektup ile haberleşmişlerdir. Fakat bütün bu yapılar mevcut iktidar kurumlarına karşı ciddi mücadelelere girişmek istediklerinde daha merkezi örgütlenmeler inşa etmek zorunda kalmışlardır (Harman, 2001: 103).

Antikapitalist hareketin önemi kapitalizme karşı küresel bir başkaldırı dalgasının habercisi olmasıdır, bunda yeni iletişim teknolojilerinin gelişimi elbette büyük olanaklar sağlamaktadır, eylemlerin büyük bir kısmının örgütlenmesinde internet teknolojisinden faydalanılmaktadır. Susan George'un da belirttiği gibi:

> İletişim devriminin dünyanın gidişatına alternatifler sunanlara faydasının dokunduğuna, teknolojinin, hasımlarımızın işini kolaylaştırdığı gibi bizim işimizi de kolaylaştırdığına

> şüphe yok. Güney'de bile neoliberalizm düşmanları genellikle internet bağlantısına sahip gruplara mensup. Birbirleriyle ve Kuzey'deki yoldaşlarıyla daha önce eşi görülmemiş bir şekilde bağlantı kurabiliyorlar (George, 2005: 27).

Ancak bunu yeni bir toplumsal düzenin, bilgiye dayalı bir enformasyon toplumunun sonucu olarak tanımlamak ya da geçmiş dönemin toplumsal hareketlerinden bir kopuş olarak nitelendirmek yanlıştır çünkü toplumsal hareketler çoğunlukla küresel bir nitelik göstermişlerdir. Sadece işçi hareketi göz önünde bulundurulduğunda bile I., II., III. Ve IV. Enternasyonallerin farklı dönemlerin küresel örgütlenmeleri olduğu ve aralarındaki farklılıklara rağmen bir süreklilik arz ettikleri görülebilir.

Harman'ın belirttiği gibi; hükümet dışı organizasyonların (NGO'lar) birbirleriyle iletişim kurmada, kısa süre içinde stratejik amaçlar için harekete geçmeyi kolaylaştıran merkezsiz fakat doyurucu enformasyonla donanmış bilgi ve iletişim ağları geliştirmek için internet teknolojisinden yararlanma yeteneğine sahipledir ve birçok aktivist bu yetenekten yararlanmaktadır. Bu noktada NGOların bu yeteneğini abartarak onları değişimin temel aygıtı olarak görmek yerine kapitalizmin dünyaya ve insanlara neler yaptığını geniş insan yığınlarına duyurmanın bir aracı olarak görmek gerekmektedir. Kapitalizmi durdurmak ise başka bir gücün, kitle hareketinin ve kapitalizmin sermaye birikiminin temelini oluşturan işçi sınıfı hareketinin varlığını gerektirir, bu sebeple NGOlar da son yıllarda aktivist ajitasyona yönelmişlerdir.

Günümüzde iletişim teknolojilerinin gelişmesi, kapitalistlerden, toplumsal hareketlere kadar birçok insanı etkilemiştir. Bugün, şirketlerin hepsi bilgisayarlarla ve küresel ya da yerel ağlarla iş yapmaktadırlar. Ancak bir toplumsal hareketten

özellikle de küresel çapta yoksulları ve ezilenleri harekete geçiren bir toplumsal hareketten bahsedilirken dijital uçurum da unutulmaması gereken bir noktadır. İletişim teknolojilerine ulaşımda da "dijital uçurum" adı verilen zengin-fakir ayrımı açık bir şekilde görülebilmektedir. İnternet bağlantıları en gelişmiş ülkeler zenginliği elinde bulunduran ülkelerdir. ABD nüfusunun neredeyse yarısı, çoğu Avrupa ülkesinin %20 ila %30'u, Afrika ve Kuzey Asya ülkelerinin ise yalnızca %1'i internete tam anlamıyla bağlanmış durumdadır (Castells,2002).

Bu sebeple internetin kullanımı hareketin ajitasyon ve propaganda gibi işlevlerini yerine getirmesi, tartışmalar yürütebilmesi ve hızlı mobilizasyonlar sağlayabilmesi açısından önemli olsa da en klasik biçimiyle sokak aktivizmine dayanmayan bir hareketin kapitalizmi yerinden etme şansı yoktur.

2.4 Değerlendirme

Antikapitalist hareketin ortaya çıkışı ile 1990'lı yıllar boyunca verilen mücadelelerin ciddi bir bağlantısı vardır. Kapitalizmin yaşadığı ulusal ve bölgesel krizler dünyanın pek çok yerinde yoksulların tepkisine yol açmış ve neoliberalizmin hegemonyası günden güne zayıflamıştır.

Antikapitalist hareketin ortaya çıkışı ile birlikte, neoliberal hegemonyanın zayıflama süreci hızlanmış, yeni bir mücadeleci kuşak sahneye çıkmıştır. Bu kuşağın çok çeşitli mücadeleler içinden gelerek kapitalizme karşı ortak bir hareket içinde bir araya gelmesi süreklilik tezlerini kanıtlar niteliktedir. Ancak antikapitalist hareket içinde kopuş ve süreklilik tezleri konusundaki tartışma devam etmekte ve bu siyasi konumlanışı da şekillendirmektedir.

Buradaki tartışma gene iletişim teknolojilerine göre konumlanış üzerinden yaşanmaktadır, enformasyon toplumu tezlerine yakın olan yaklaşımlar, öznesiz ya da belirsiz özneler etrafında bir mücadele hattını savunurken, Marksist yaklaşımlar temel belirleyen olarak kapitalizmi görmekte ve işçi sınıfının devrimci konumuna dayanan bir mücadele hattını savunmaktadırlar.

Yeni iletişim teknolojilerindan, küresel antikapitalist hareket tarafından sıkça faydalanılmaktadır. Gerek marksist aktivistler, gerekse de farklı konumlardaki aktivistler, dünyanın çeşitli yerlerindeki diğer aktivistlerle haberleşebilmek, bilgi sahibi olabilmek için bu araçlardan faydalanmaktadırlar. Ancak bu teknolojilerin kullanımı konusunda da kopuş ve sürekliliğe dayanan bir tartışma vardır. Kopuş tezlerini savunanların büyük bir kısmı, yeni iletişim teknolojilerini yeni toplumsal hareketin temeli olarak tanımlarken, süreklilik tezlerine yakın olanlar bu konumu abartılı bulmaktadırlar.

Gerçekten de dünyanın pek çok yerinde mobilize olmayı başaran bir hareket için yeni iletişim teknolojileri oldukça kullanışlı bir araçtır. Ancak araçlardan bir tanesidir. Aktivistlerin harekete geçmelerini sağlayan motivasyon, yeni iletişimk teknolojileri etrafında şekillenen bir toplumsal formasyonun sonucu değil, kapitalist toplumun iç çelişkilerinin yarattığı eşitsizlik ve tahribatlardır. Yeni iletişim teknolojilerinin aktif bir biçimde kullanılıyor olması, hareketin dayandığı temelin bu teknolojiler olduğu anlamına gelmemektedir. Hareket, hâlâ geleneksel yöntemleri kullanmaktan ve sokak aktivizmine dayanmaktan vazgeçmiş değildir.

3. Türkiye ve Küresel BAK

Küresel antikapitalist hareket Türkiye'de de karşılığını bulmuştur. Bu hareketin en net karşılıklarından bir tanesi 2003 yılında dünyadaki savaş karşıtı hareketin Türkiye ayağını oluşturmak üzere kurulan Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu (Küresel BAK)'dur. Küresel hareketin Türkiye'deki örneklerini incelemek için öncelikle Türkiye'de neoliberalizm ve savaş politikalarının nasıl şekillendiğine dikkat çekmekte fayda vardır.

Bu bağlamda, 3.bölümde Türkiye'de neoliberal politikaların gelişimi tarihsel bir perspektif içinde sunulmaya çalışılacak ardından Irak ve Afganistan savaşlarına karşı gelişen muhalefet ve Küresel BAK'ın doğuşuna değinilecektir. Daha sonra Küresel BAK aktivistleri ile yapılan derinlemesine mülakatlardan sonuçlar çıkartılmaya çalışılarak maddeler hâlinde bazı sonuçlar çıkartılmaya çalışılacaktır. Ardından Küresel BAK'ın web sitesi ve elektronik posta grubu üzerinde durularak hareketin, yeni iletişim teknolojileri ile olan bağlantısı irdelenecek ve son olarak bütün bu başlıklar hakkında genel bir değerlendirme sunulmaya çalışılacaktır.

3.1 Türkiye'de Neoliberal Politikalar

Türkiye'de de 1980'ler dünyanın pek çok yerinde olduğu gibi Türkiye'de de neoliberal politikaların uygulanması ile karakterize olmuştur. Bu politikaların uygulanmasının ilk adımı 24 Ocak 1980 tarihinde, dönemin Süleyman Demirel başbakanlığındaki hükümetinin ilan etmiş olduğu Ekonomik İstikrar Tedbirleri'dir. Kısaca 24 Ocak kararları olarak anılan bu tedbirler, Türkiye'nin ithal ikameci ekonomik sistemi terk ederek ihracata dayalı bir modele geçişini öngörüyordu

(Adaklı, 2003). Bu kararlar işçi sınıfı açısından iki tedbiri ortaya koyuyordu. Birincisi ücretler ve taban fiyatları düşük tutulacak, ikinci olarak ise grev benzeri direnişler engellenecekti. IMF ile imzalanan kısa vadeli bir 'istikrar' anlaşmasının sonucu olan bu kararların uygulanması amacı ile yürütme organının yetkilerini genişleten bir dizi uygulamaya gidilmiştir. Adaklı, bu uygulamaları şöyle açıklamaktadır:

> Bazı bakanlıklara bağlı alt birimlere ait görev ve yetkiler Başbakanlık Müsteşarlığına devredilmiştir. Böylece yabancı sermayenin, 'farklı kurumlarda, farklı tavırlar'dan duyduğu rahatsızlık bu merkezileştirme operasyonu ile giderilmeye çalışılmıştır. Çeşitli bakanlıklarla DPT'nin yürüttüğü yabancı sermaye ve teşvik uygulamalarıyla ilgili yetkiler Başbakanlık Müsteşarlığına bağlı Yabancı Sermayeyi Teşvik ve Uygulama Kuruluna devredilmiş, Müsteşarlık bünyesinde ayrıca Koordinasyon Kurulu, Para ve Kredi Kurulu oluşturulmuştur. 4 Haziran 1980 tarihinde alınan kararla faiz oranları serbest bırakılmış, karar 1 Temmuz'da yürürlüğe girmiştir. KİT ürünlerinin fiyatları serbestleştirilmiş, 24 Ocak itibarıyla pek çok malın fiyatında %100'leri aşan zamlar yapılmıştır. Daha önce 'temel mal ve hizmet' olarak sınıflandırılan KİT ürünlerinin kapsamı daraltılarak bu ürünlere yönelik devlet sübvansiyonu kaldırılmıştır (Adaklı, 2006: 139-140).

Geniş kitleler, özellikle de işçi sınıfı açısından sonuçları çok ağır olan böyle bir programı uygulamak hiçbir hükümet açısından kolay değildir. Özellikle de 1970'li yıllarda sınıf mücadelesinin, sosyalist ve de sendikal hareketin boyutlarının oldukça yüksek olması bu politikaların uygulanmasını zorlaştırmaktaydı. Bu, zorluk Türkiye'yi 12 Eylül 1980 günü yapılan askeri darbeye götürdü.

24 Ocak kararlarının, 1970'lerin ortalarından başlayan krize, Türkiye egemen sınıfının yanıtı olarak düşünmek mümkündür. Bu kararlar ile IMF gibi uluslararası finans örgütleri ile daha rahat çalışmak, onlardan daha büyük yardımlar alabilmek ve

bunun karşılığında bu örgütlerin işçi sınıfı için yıkım anlamına gelen yapısal reformlarını hayata geçirmek isteniyordu.

24 Ocak kararlarına işçi sınıfı etkin bir direnişle karşılık verdi. Özellikle Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ücretlerin kontrol edilmesine ve azalan oranlı vergi reformu önerisine karşı oldukça etkin muhalefet yaptı. Parlamentodaki muhalefet de paketin anayasaya uygunluğunu sorgulayarak, özellikle Kamu İktisadi Teşekkülleri'ne (KİT'ler) yapılan sübvansiyonların kesilmesini eleştiriyordu. Bir azınlık hükümeti olan Adalet Partisi (AP)'nin bu kararları uygulaması oldukça zor görünüyordu (Schick ve Tonak, 1990: 378).

Siyasi istikrarsızlık, 24 Ocak kararlarının uygulanmasının önünde ciddi bir engel oluşturuyordu. 1970'lerde yükselen sol dalgaya karşı, İspanya'daki faşist Franco yönetiminin "Ordu-Kilise-Devlet" üçlüsünü model alarak örgütlenen Milliyetçi Hareket Partisi (MHP)'ne bağlı silahlı ülkücü militanların ortaya çıkması, 1974'e kadar sadece devrimci militanlara yönelen şiddet eylemlerinin giderek, Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) yandaşlarına, DİSK, Tüm Öğretmenler Birleşme ve Dayanışma Derneği (TÖB-DER) gibi solcu olarak tanınan meslek kuruluşlarına yönelerek, artan bir boyutta devam etmişti. Solcu aydınların da hedef alındığı silahlı süikastlar, bu suikastları takip eden savcılara da yönelmiş ve nihayetinde 1978'de Malatya, Sivas ve Maraş'ta, 1980'de ise Çorum'da solcu ve Alevilere dönük kitlesel terör hâlini almıştı (Ağaoğulları, 1990: 233). 1970'lerin sonuna gelindiğinde artık sosyalistler ile ülkücüler arasındaki çatışmaların yoğunluk kazanmış olması ve siyasi suikastlerin fazlalığı halkın bir bölümünün askeri darbeyi bekler hâle gelmesine yol açmıştı. Bunu kullanan daha doğrusu bizzat bu havanın oluşması için çaba sarf eden ordu, 12 Eylül 1980 günü iktidara el koydu.

12 Eylül rejimi, muhalefeti hızla ezdi. 650.000 kişi gözaltına alınırken, 50 kişi idam edildi. Sadece, "sakıncalı" olduğu için işten atılanların ve siyasi mülteci olarak yurtdışına kaçmak zorunda kalanların sayısı 30.000'er kişiydi. Pek çok kişi işkence gördü, gözaltında öldü ya da kaçarken vuruldu. Cevat Kara (1987)'ya göre egemen sınıf açısından 1980 günlerinin konjonktürünün dayattığı politik adımlar şunlardı:

1. Burjuva sınıfı ile partileri arasındaki temsil ilişkisi, güçlü ve istikrarlı hükümetler kurabilecek partilerin oluşturulması, sağdaki birliğin sağlanması ile yeniden kurulmalı idi. Koalisyonlar dönemi sona ermeliydi. Bunun ekonomik ifadesi ise sermayenin tekelci fraksiyonunun burjuva sınıfını kendi etrafında bir birliğe zorlaması idi.
2. İşçi hareketinin şekillenmesi dağıtılmalı idi.
3. Bu süreci rahatsız edebilecek olan sosyalistler hırpalanmalı ve keza dağıtılmalı idi (97).

Askerler, yeni emekli olmuş bir amiral olan Bülent Ulusu başbakanlığında bir kabine oluşturmuşlardır. Kabinenin başbakan yardımcısı ise 24 Ocak kararının mimarlarından Turgut Özal olmuştur. Böylece Turgut Özal, 24 Ocak kararlarını uygulamak için gerekli olan tüm yetkiye sahip olmuştur (Schick ve Tonak, 1990: 397). Kasım 1982'de, askerler tarafından pek çok özgürlüğü ciddi biçimde kısıtlayan bir anayasa oluşturulmuş ve yapılan referandumda bu anayasa resmi rakamlara göre %91,4 oyla kabul edilmiştir.

Askerler ancak 1983 yılında bir seçimin yapılmasına izin vermişlerdir. 6 Kasım 1983'te yapılan seçimlere sadece üç partinin girmesine izin verilmiştir. Bu seçimlerde ordunun desteklediği Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) ancak %23,3 oy alabilirken, ikinci sırada 30,5 ile Halkçı Parti (HP) yerini almıştır. En çok oy alan part ise %45.2 ile bu partiler arasında ordudan görece olarak en bağımsız parti olan Turgut Özal başkanlığındaki Anavatan Partisi (ANAP) olmuştur. 25 Mart 1984'te

yeniden seçime gidilmiş, bu seçimlerde CHP'nin ardılı olan Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) ile AP'nin ardılı Doğru Yol Partisi (DYP)'nin de seçimlere girmesine izin verilmiştir. Bu seçimlerde dengeler biraz değişse de en yüksek oyu alan parti %41,5 ile gene ANAP olmuştur (Schick ve Tonak, 1990: 396).

Turgut Özal, gerek Ulusu hükümeti döneminde gerekse kendi başbakanlığında 24 Ocak kararlarında yer alan radikal değişiklikleri bir bir hayata geçirerek, Türkiye'de neoliberal politikaların en kararlı uygulayıcısı olmuştur. Neoliberalizmin o kadar kararlı bir uygulayıcısıdır ki pek çok yerde adı, neoliberalizmi hayata geçiren en önemli iki liderle; İngiltere'de Margaret Thatcher ve ABD'de Ronald Reagan'la birlikte anılmaktadır.

12 Eylül rejiminin, büyük sermaye tarafından açık bir biçimde desteklenmesi 24 Ocak kararları ile askeri darbe arasındaki bağı gösterir niteliktedir. Türkiye'nin en büyük sermayedarlarından Rahmi Koç, 12 Eylül'le ilgili şöyle söylemektedir:

> 12 Eylül harekatından önce herşeyi demokratik bir sistem altında yapmak zorundaydık. Bu da karar almak, yasa ya da yönetmelik çıkartmak için aylar geçmesini gerektiriyordu. Yani herşey güç ve uzun zaman içinde gerçekleşebiliyor, herşeye politik açıdan bakılıyordu. Ekonomik yaklaşım hep arkadan geliyordu. Askeri yönetim altında fark, alınan kararların parlamentodan geçmesi gibi bir zorunluluk olmadığından çok hızlı hareket edebiliyor ve üstelik askeri yönetim yanlış yapsa bile bunu kısa sürede düzeltebiliyor. En önemlisiyse tüm bu işlemler yapılırken politik yaklaşımlar söz konusu olmuyor. Çünkü askeri yönetimin parlamentoda sandalye kaybı ya da seçmen kaybı diye bir kaygısı yok (aktaran Sönmez, 1982: 90-91).

Yukarıdakilerden yola çıkarak 12 Eylül darbesinin, egemen sınıf açısından iki türlü bir yeniden yapılanmayı amaçladığı söylenebilir. Bunlardan birincisi ekonomik

olarak krize girmiş sistemi istikrara kavuşturabilmek amacı ile değişmekte olan küresel ekonomik sisteme entegre olabilme çabası olarak okunabilir. İkinci amaç ise siyasaldır, siyasi istikrarsızlık ortamında egemen sınıf kitleler açısından rıza üretemez hâle gelmiş yani bir hegemonya krizine girmiş, rızanın yerini baskı almıştır. Özal, hükümeti ile başlayan dönemi ise yeni bir tarihsel blokun inşa edilmesi, hegemonyanın baskı ve rızanın dengede tutulması yoluyla yeniden inşası arayışı olarak okumak yanlış olmayacaktır. Elbette, bu hegemonyanın tesis edilip edilemediği oldukça tartışmalı bir konudur ancak 24 Ocak kararları ile başlayan, 12 Eylül darbesi ve sonrasındaki politikalar ile devam eden bu sürecin Türkiye'de hem neoliberal ekonomi politikalarının uygulanmasına, hem de neoliberalizmin hegemonyasının tesisine zemin oluşturduğu açık bir gerçekliktir.

Ücret daraltma politikalarına karşı işçi sınıfının tepkisizliği çok uzun sürmemiştir. 1980'lerin sonlarında işçi sınıfından itirazlar yükselmeye başlamış, en net ifadesini ise 1989 Bahar Eylemlerinde bulmuştur (Adaklı, 2006: 143). Asıl olarak bu eylemlere yolu açan ilk tepki 1986 yılında NETAŞ işçilerinin grevi ile başlamıştır. Bu grevden sonra işçiler yeniden örgütlenme amacı ile komiteler oluşturmaya başlamışlardır. 1987 yılında ise Kazlıçeşme'de deri işçilerinin direnişini lokavt aracılığı ile kırmaya çalışan patrona karşı ilk miting gerçekleşmiştir. 12 Eylül'ün miting yasağı da böylece delinmiştir. Bu ve bunun gibi direnişler sonrasında 1989 yılının Nisan ayına gelindiğinde yaklaşık 1,5 milyon işçinin katıldığı Bahar Eylemleri patlak vermiştir.

Bahar eylemleri işçiler açısından %140 ücret artışı gibi çeşitli kazanımlarla sonuçlanmış, ANAP'ın oy oranı bu eylemler sonrasında %21'e gerilemiştir (Keskin,

2005). Bu eylemler 12 Eylül sonrasında işçi sınıfının ilk kitlesel başkaldırısı olmuştur.

1990'lar boyunca IMF ve Dünya Bankası (DB) programları doğrultusunda neoliberal politikaları sürdüren Türkiye çeşitli defalar ekonomik krizlere sürüklenmiştir. 1994 yılında yaşanan ciddi ekonomik krizin ardından artan sıklıklarla krizlere sürüklenilmiştir. Bu dönemde de ciddi hareketlilikler yaşanmıştır. Kamu sektöründe çalışan işçiler büyük sokak eylemlilikleri sonucunda sendika haklarını elde etmiş, 1995 yılında Kamu Emekçileri Konfederasyon (KESK) kurulmuş, bu konfederasyonun mücadelesi 1990'lı yıllara damgasını vurmuştur. 1996 yılında yükselmeye başlayan öğrenci hareketi de 1980'lerin darbe havasını dağıtmaya başlamıştır. IMF'nin uyguladığı yapısal uyum programlarının yarattığı etkiler bu eylemlerin motivasyonunu oluşturmuştur.

2001 yılında büyük bir ekonomik kriz patlak vermiştir. %9.4 oranında küçülen ekonominin faturası gene emekçi kesimlere kesilmiştir (Adaklı, 2006: 143). Bu krizle birlikte istikrarsızlık oldukça derinleşmiş, egemen sınıf kitleler nezdinde oldukça zor bir durumda kalmıştır. 3 Kasım 2002'de yapılan seçimlerde, kriz döneminde hükümette olan Demokratik Sol Parti (DSP)- ANAP-MHP koalisyonunda yer alan partilerin tümü parlamento dışı kalırken, yeni kurulmuş bir parti olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) tek başına iktidara gelmiştir.

AKP'nin iktidara gelmesi, halkın büyük bir bölümünün sürekli kriz hâline, özellikle de 2001 krizine yanıtı olarak okunabilir. Halkın büyük bir çoğunluğu, 1990'lar boyunca kendilerini yönetmiş olan geleneksel düzen partilerini tercih etmek yerine yeni kurulmuş bir partiyi tercih ederek değişim isteklerini göstermiştir. AKP,

büyük sermaye için de uzun zamandır ihtiyaç duyduğu istikrarı sağlayabilecek bir aktör olmuştur. Tek parti iktidarı, neoliberal programın uygulanması için 1990'lar boyunca sürmüş olan koalisyon hükümetlerinden çok daha aktif bir politikanın izlenmesini sağlamıştır. Gerçekten de AKP, iktidara geldiği günden itibaren özelleştirmelere hız vermiş, sağlık ve eğitim gibi alanları piyasaya açacak adımların temellerini atmıştır. 2007 seçimlerinde tekrar iktidara gelen AKP, bu çalışmanın yapıldığı 2009 yılında hâlen iktidardadır ve neoliberal politikaların en kararlı uygulayıcısıdır. Küresel BAK'ın doğduğu ortam bu yapı üzerinden şekillenmiş ve AKP hükümetinin ABD'nin hegemonya savaşına, Türkiye'yi eklemlemeye çalıştığı bir ortamda gelişmiştir. Küresel hareketin inşası yönünde daha önce de Türkiye'de çeşitli çabalar olmuştur, Prag ve Cenova eylemleri sırasında bu eylemlerle dayanışma için kampanyalar düzenlenmiştir. Bu kampanyalar Küresel BAK'ın da ortaya çıkmasında etkili olmuştur ancak küresel hareketin Türkiye'deki asıl etkisi Afganistan ve Irak savaşlarına karşı gelişen muhalefet üzerinden şekillenmiştir. Bu sebeple, Türkiye'de Irak ve Afganistan savaşlarına giden süreç üzerinde durmak Küresel BAK'ı anlamak açısından hayati bir öneme sahiptir.

3.2 Türkiye'de Irak ve Afganistan Savaşlarına Karşı Gelişen Hareket ve Küresel BAK'ın Doğuşu

11 Eylül 2001'de ABD'nin New York kentinde yer alan Dünya Ticaret Merkezi'ne ait ikiz kulelere kaçırılan uçaklarla intihar saldırıları düzenlenmiş, bu saldırılarda çok sayıda insan hayatını kaybetmişti. ABD'de Cumhuriyetçi Parti iktidardaydı. Yeni muhafazakâr (neocon) olarak anılan kabinenin başında George W. Bush bulunuyordu. Neoconlar "önleyici savaş doktrini" adını verdikleri askeri bir

konsept geliştirerek, 11 Eylül saldırılarını ABD'nin kaybetmekte olduğu ekonomik ve politik hegemonyasını askeri güç kullanarak yeniden tesis edebilmenin bir aracı olarak gördüler.

11 Eylül'ün hemen ardından ABD bu doktrin etrafında hegemonyasını güçlendirmek adına bir dizi savaşa girişti. ABD saldırısını meşrulaştırmak için "ulusun güvenliği" söyleminin yanı sıra saldırdığı yerlerdeki halklara "demokrasi götürme" retoriğini de sık sık kullandı.

ABD ilk olarak 7 Ekim 2001'de Afganistan'a saldırdı. Bu saldırının hemen ardından savaş karşıtlığı henüz çok etkili olmasa da bir toplumsal hareket olarak varlığını hissettirmeye başladı. ABD'de 12-13 Ekim'de yüze yakın şehirde gösteriler yapıldı aynı hafta Avrupa'da da yüzden fazla şehirde savaş karşıtı gösteriler oldu. Berlin'de 50.000, Londra'da ise 100.000 kişi savaş karşıtı gösterilere katıldı. (Karakaş, 2005: 22). İngiltere'deki gösteri özel bir önem taşıyordu çünkü ABD'nin hem Afganistan işgali hem de daha sonra gerçekleşen Irak işgali sırasındaki en yakın müttefiki olan İngiltere savaş karşıtı hareketin en yüksek olduğu noktalardan birisiydi.

Savaşın asıl etkisini yaşayan Ortadoğu'da da savaşa karşı tepki çok hızlı gelişti. 9 Ekim'de Endonezya, Bangladeş, Hindistan ve İran'da gösteriler yapıldı. Nijerya ve Keşmir'de ise savaşa karşı muhalefet çok güçlü oldu ancak gördükleri tepki de bir o kadar sertti. Nijerya'daki gösterilerde 16, Keşmir'de ise 17 kişi gösterilerde polis tarafından öldürüldü.

Türkiye'de de savaş karşıtı süreç oldukça Afganistan savaşı ile başladı. Savaşa karşı ilk tepkiler sönüktü. Tepkilerin sönük olmasında iktidarda bulunan

Demokratik Sol Parti-Milliyetçi Hareket Partisi- Anavatan Partisi (DSP-MHP-ANAP) koalisyonunun etkisi büyüktü. Sürece tanıklık eden aktivist Şenol Karakaş, Türkiye'de savaş karşıtı hareketi anlattığı *Biz Bu Savaşı Durdurabiliriz* isimli kitabında süreci şöyle anlatmaktadır:

> ABD saldırısını izleyen günlerde çeşitli savaş karşıtı eylemler yine de yapıldı ya da yapılmaya çalışıldı. Ankara garip bir biçimde Valilik tarafından "savaş hâli bölgesi" gibi görülmeye başlandı ve savaş protestoları ardı ardına yasaklandı. Ankara Valiliği, EMEP, ÖDP ile SİP'in 14 Ekim günü "Savaş Değil İş, Ekmek, Eşitlik ve Özgürlük" talebiyle yapacağı mitingi yasakladı. Valilik sadece bu eyleme değil, iki ay boyunca tüm savaş karşıtı eylemlere yasak getirdi.
>
> 10 Ekim'de Hacettepe ve Ankara Üniversiteleri'nde yaklaşık 150 öğrenci savaşı protesto etti. Adana'da ise yine sol partilerin "İşsizliğe, Yoksulluğa ve Savaşa Hayır!" mitingi yasaklandı. Durum giderek, yasaklanan mitingleri parti binaları içinde yapılan basın toplantılarıyla protesto etme biçimine bürünmeye başlamıştı (Karakaş, 2005: 24).

Bu baskı ortamının ertesinde bazı şehirlerde savaş karşıtı platformlar kuruldu. Küresel BAK'a giden süreç bu savaş karşıtı platformlarla başladı. Öncelikle İstanbul'da faaliyet gösteren Savaşa Hayır Platformu (SaHP) 2002 yılında çok çeşitli bileşenlerin üzerinde anlaşabileceği bir metin ile kuruldu. Platform o dönemde Türkiye'dekine benzer tartışmalar yürüterek kendisini savaş karşıtı harekete evriltmekte olan küresel antikapitalist hareketin bir parçası olmayı önemsemenin yanı sıra örgütlenmesinde de dünyanın diğer yerlerinde bu hareketin örgütlenme modellerine uygun bir yapı yaratmaya çalışıyor, yeni türden bir birleşik cephe deneyimini hayata geçirme yönünde çaba sarf ediyordu. Hatta dünyadaki hareketle bağını göstermek amacıyla Platform'un logosu Seattle'daki DTÖ protestolarının simgesi hâline gelmiş kaplumbağalar oldu.

ABD'nin Afganistan saldırısından kısa bir süre sonra Irak'ı da tehdit etmeye başlaması SaHPların aktivizm düzeyini arttırmasını sağladı. SaHP kısa sürede çevrecilerden sosyalist partilere, feminist gruplardan siyasal islamcılara kadar birçok grubu çevresinde toplamaya başladı. Kamu Emekçileri Sendikası'nın (KESK) desteği SaHPların olanaklarının artmasını sağladı. Bileşenlerin platforma çağrılması süreci çoğunlukla yüz yüze görüşmeler aracılığı ile yapıldı, bir grup aktivist ciddi mesai harcayarak tek tek grupları ziyaret ettiler.

SaHP ilk toplantısını 4 Nisan 2002'de yaptı, yaklaşık bir ay sonra 1 Mayıs eylemine katıldı, bu süreç boyunca Afganistan savaşına, Irak'a olası bir saldırıya ve Filistin'de İsrail tarafından uygulanan baskıya karşı kampanya yaptı. Aynı sıralarda çeşitli illerde kurulan SaHPların yanında Ankara Üniversitesi Cebeci Kampüsü, Marmara Üniversitesi gibi yerel SaHPlar kuruldu. Küresel hareketin "küresel düşün, yerel davran" sloganı ile ifade etmekte olduğu anlayış savaş karşıtı aktivistler arasında yayılmaya başladı.

Ağustos ayında SaHP küresel bir hareketin parçası olduğunu dünyadaki diğer savaş karşıtı aktivistlerin bir araya geldiği "Savaşsız Bir Dünya İçin Uluslararası Buluşma"yı örgütleyerek gösterdi. Eylül ayının son haftası gerçekleşen bu buluşma, dünyanın çeşitli yerlerinden savaş karşıtı aktivistlerin deneyimlerini paylaştıkları ve çözüm önerilerini tartıştıkları bir forum oldu ve Türkiye'deki faaliyete de dinamizm kazandırdı. Benzerleri daha sonraki yıllarda Küresel BAK tarafından da gerçekleştirilecekti.

Sempozyumdan 10 gün sonra Londra'da yapılan savaş karşıtı eylemin etkisi tüm dünyada harekete ivme kazandırdı. 400 bin kişinin katıldığı eylem hareketin

büyümesinde ve görünürlüğünün artmasında büyük bir rol oynadı. Ancak asıl büyük rol oynayan eylemler 6-10 Kasım 2002 tarihleri arasında düzenlenen toplumsal hareketlerin ortak ağı olarak adlandırılabilecek Avrupa Sosyal Forumu (ASF)'nun Floransa'da gerçekleşen ilk buluşmasında oldu. SaHP aktivistlerinin de bir bölümünün katıldığı bu forumda 1 milyon kişinin katıldığı büyük bir savaş karşıtı gösteri oldu, bu Avrupa çapında birleşik bir eylemdi. Bu forumda ayrıca 15 Şubat 2003 günü tüm dünyada savaşa karşı gösteriler örgütlenmesi kararı alındı.

SaHPların yaygınlaşması kendiliğinden birleşik eyleme yol açmadı ancak bir birleşik eylem inşa edilmesinin önünü açtı. Platformda alınan karar sonucunda 1 Aralık 2002'de savaşa karşı büyük bir eylem inşa etmek amacı ile 1 Aralık Koordinasyonu oluşturuldu. Bu eylem kararı hem yerel SaHPlarda ciddi bir hareketlilik yarattı hem de SaHP'ın çapından çok daha büyük bir birlikteliğin yolunu açtı. 1 Aralık tarihine gelindiğinde 159 kurum eylem için çağrıcı olmuştu. Bu kurumlar içinde Müslüman bir insan hakları örgütü olan Mazlum-Der'den, anarşist gruplara, eşcinsel hareketinden, sosyalist partilere kadar pek çok farklı kesimden örgütler vardı. Eylemin örgütlenmesinde ise yerel SaHPlara katılan çok sayıda örgütsüz aktivist yer aldı. İşçi sendikalarının birliği olan Emek Platformu'ndan temsilciler eylemin tertip komitesini oluşturarak örgütlü işçi sınıfının da eylemin bir parçası hâline gelmeye başladığını gösterdiler. Bunun yanı sıra Savaşa Karşı Avukatlar, Savaşa Karşı Doktorlar, Savaşa Karşı Eğitimciler gibi pek çok meslek kolunda savaş karşıtı hareketi örgütleyen gruplar ortaya çıkarak 1 Aralık eylemini örgütlemeye başladı.

1 Aralık eylemi Türkiye'deki savaş karşıtı hareket açısından bir dönüm

noktası oldu. Eylem, küresel antikapitalist hareketin Türkiye'deki ilk kitlesel yansıması olarak görülebilir. Eylemde küresel hareketin tipik özelliklerinden birisi ortaya çıkmıştı, farklı konularda kampanyalar yapan birçok farklı grup tek konulu bir kampanya etrafında bir araya gelmişti. Mitinge destek için İngiltere'deki Labour Party'nin sol kanat milletvekillerinden ve aynı zamanda Stop The War Coalition isimli savaş karşıtı kampanyanın aktivistlerinden olan Jeremy Corbin de İstanbul'a gelmişti. Küresel harekettekine benzer bir karnaval havası bu eylemde hissedilir bir biçimde ortaya çıktı.

1 Aralık için bir araya gelen örgütler eylemden sonra bu birliği fesh etmediler. 1 Aralık Koordinasyonu adını hızla Irak'ta Savaşa Hayır Koordinasyonu (ISHK) olarak değiştirdi. Yerel SaHPlar da bu koordinasyonun bir parçası olarak davranmaya başladılar.

ISHK'nin kurulması ile birlikte birçok yerde irili ufaklı eylemler, toplantılar düzenlenmeye başlandı. Savaş karşıtı hareket toplum içinde ciddi bir yaygınlığa ve meşruiyete ulaşmıştı. 22 Aralık'ta Ankara SaHP tarafından bir eylem düzenlendi. Türkiye'nin dört bir yanında çoğunlukla kendiliğinden eylemler olmaya başladı, kışın denize girenlerden, Wolkswagen araba kullananlara birçok değişik grup da savaşa karşı eylemler yapmaya başladı. Savaşa karşı kardan adamlar gibi yaratıcı gösteriler de yapılıyordu.

ISHK çok geniş bir birlik olması ile hareketin yaygınlaşmasını sağlarken bir yandan da tartışmaların yolunu açtı, Küresel BAK'ın kurulmasına giden süreci belirleyen bu tartışmalar oldu. ISHK içinde pek çok farklı grup vardı ve bu grupların bir çoğu kendi gündemlerini de platforma dâhil etmeye çalışıyordu. Özellikle sol

grup ve partilerin bir bölümü platformu savaşın yanı sıra bir dizi konuda tutum almaya çağırıyordu, platformun mücadelesini yetersiz görüyor ve platformu kendisine benzetmeye çalışıyordu. Ancak ISHK tek konulu bir kampanya etrafında bir araya gelmişti, ona asıl gücünü veren şey buydu. Sadece sol grupların taleplerini sahiplenen bir ISHK'de bir süre sonra bir avuç solcu aktivist dışında kimse kalmayacaktı. Bu tartışmaya bağlı olarak ISHK içinde eylemlerde bağımsız aktivistlerin de kendilerini ifade edebilmelerini ve eylemin temel vurgusunu öne çıkarabilmek için tek pankart ile yürünmesini savunanlarla, eyleme kendi pankartları ile katılmak isteyen gruplar arasında da tartışmalar yaşanıyordu,

Bütün bu tartışmaların ortasında Floransa'da yapılan ASF sırasında kararı alınan 15 Şubat eylemleri gerçekleşti. 15 Şubat, dünya savaş karşıtı hareketinin olduğu kadar toplumsal hareketlerin tarihi açısından da bir dönüm noktasıydı. Bunun iki sebebi vardı. Birincisi bu eylem tarihte dünya çapında en fazla insanın aynı gün içinde sokağa çıkmasını sağlamıştı. Dünyanın birçok başkentinde devasa gösteriler olmuş, dünya genelinde yaklaşık 35 milyon kişi savaşa karşı gösterilere katılmıştı. Bu kalabalığın büyük bir çoğunluğu ömründe ilk kez bir eyleme katılan bireylerden oluşuyordu. İkinci sebep ise bu kadar büyük çapta bir savaş karşıtı hareketin ilk defa savaş başlamadan yani ABD'nin Irak'a dönük saldırısı henüz gerçekleşmeden başlamış olmasıydı. O güne kadarki en kapsamlı savaş karşıtı hareket sayılan ve 1960'ların sonunda ortaya çıkan Vietnam Savaşı'na karşı hareket bile savaş başladıktan yıllar sonra ortaya çıkmıştı (Benlisoy, 2008: 424).

Türkiye'de 15 Şubat eylemi İstanbul'da kitlesel bir basın açıklaması biçiminde örgütlendi –çeşitli kentlerde de eylemler düzenlenmişti ancak bunlar

görece küçüktü-, eylemde polis Demokratik Halk Partisi (DEHAP) kortejine saldırdı. Ancak bütün bu hava savaş karşıtı gösterilerin meşruiyetine gölge düşürmedi, dünyadaki gösteriler bütün dünyada savaş karşıtı hareketin en üst noktasını oluşturmuştu. Türkiye'de savaş karşıtlığı yüzde 90'lı rakamlarla ifade ediliyordu. Bu, ISHK içindeki bütün tartışmalara rağmen, 1 Mart 2003'te Ankara'da düzenlenecek olan mitinge dönük "Halka Sor" kampanyası için ivme yarattı.

15 Şubat- 1 Mart 2003 arasında çeşitli illerde, kampuslarda, sendikalarda çok sayıda toplantı yapıldı. Bu toplantıların yanı sıra yerellerde çoğu kendiliğinden gelişen eylemler de yapıldı.

1 Mart 2003'te Ankara'da merkezi bir miting yapma kararı Ocak ayında alınmıştı, Mart ayı içinde Türkiye'nin ABD'ye destek olarak Irak'a asker göndereceği ve kuzey cephesinin Türkiye toprakları içinden açılmasına olanak sağlayacağı tezkerenin parlamentoda görüşülmesi bekleniyordu. Ana muhalefet partisi Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) tezkereye "hayır" oyu vereceğini açıklamıştı, iktidar partisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) içinde de savaşa karşı olanlar vardı, başbakanın tezkereye onay vermeleri için kendi partisinin milletvekillerini ikna çabası son ana kadar sürdü. Ancak sürpriz bir biçimde tezkere oylaması da 1 Mart 2003 tarihine alındı, bu kararın alınmasında AKP içinde, savaşa karşı çıkan milletvekilleri de etkili oldu. Bu adım savaş karşıtı hareket ile sokağa çıkan toplumsal muhalefetin milletvekillerini de etkilemeye başladığının göstergesiydi.

1 Mart 2003 tarihinde Ankara, Sıhhiye Meydanı'nda büyük bir merkezi miting oldu. Mitinge katılan kitle ağırlıklı olarak gençlerden oluşuyordu ancak neredeyse her yaş ve meslek grubundan insanlar bu mitinge katıldılar. ISHK korteji

en önde yürüdü. Şenol Karakaş bu eylemi ve eylemde atılan sloganları şöyle anlatıyor:

> Yürüyüş boyunca ve miting alanında tüm kortejlerden ortak sloganlar yükseliyordu: "Çıkarsa Tezkere, Meclis Gitsin Askere", "Katil ABD, İşbirlikçi AKP", "Savaşa Hayır!". Bergama köylüleri "Savaştan Utanıyık" dövizleriyle yürürken… benim de içinde bulunduğum ISHK korteji, "Savaş, Savaş, Bok Var, Bok Var", "Biz, Anti, Antikapitalistiz", "Katil Bush, Hesap Ver, Bugün Kaç Çocuk Öldürdün", "Irak Halkı Yalnız Değildir", "Biz Bu Savaşı Durdurabiliriz", "Bush, Blair, Berlusconi, Katiller", "Çıkarsa Tezkere, Tayyip Gitsin Askere", "Ampul Tayyip", "Yaşasın Halkların Kardeşliği", "Milyonlar Aç, İşgal Altında, Yaşasın Küresel İntifada" sloganları atarak, zıplayarak, ritim tutarak, çömelip koşarak, yürüyüş boyunca yepyeni yüzlerce insanın katılımıyla giderek büyüyen bir kortej halinde ilerledi. Tüm miting alanının ve kortejin en belirgin özelliği, genç göstericilerin sayısındaki fazlalıktı. Bir başka özellik, katılımın yığınsal olmasında da büyük rol oynayan Ankaralıların eyleme yoğun ilgi göstermeleri ve çok sayıda Ankaralının eyleme neredeyse ailece katılmalarıydı (Karakaş, 2005: 177).

1 Mart eylemi ile aynı saatlerde yapılan tezkere görüşmelerinde sonuç aynı gün içinde açıklandı. Tezkere mecliste kabul edilmedi. Bu karar savaş karşıtı hareketin dünya çapındaki ilk siyasal zaferi oldu. Tezkerenin meclisten geçmediği haberini aldığı sırada Londra'da Uluslararası Savaş Karşıtları Birinci Konferansı'nda bulunan ISHK aktivistleri, dünyada bu haberin yarattığı coşkunun bir bölümüne şahit olmuşlardı. ISHK sekreteryasında bulunan Yıldız Önen'in ISHK'ya hazırladığı raporda şöyle söyleniyordu:

"Toplam üç kıtadan 24 ülkenin (Avusturya, Belçika, Brezilya, Kanada, Kosta Rika, Kıbrıs, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İsrail, İngiltere, Amerika) katıldığı konferans çok heyecanlı ve coşkuluydu. Özellikle

Türkiye'deki Meclis haberi herkesi coşturdu." (Önen, 2003)

Savaş karşıtı hareketin 1 Mart zaferi ABD'nin Irak işgalini zorlaştıran bir rol oynadı, Kuzey Cephesi açılamadığı için ABD askerlerinin yerini değiştirmek zorunda kaldı, Irak'a saldırı bir süre gecikti ve bu sayede Irak'ta işgale karşı bir direniş hareketi ortaya çıktı.

Yukarıda Karakaş tarafından ayrıntılı bir şekilde anlatılan ISHK korteji, 1 Mart sonrasında Küresel BAK'ın şekillenmesinde büyük rol oynadı. ISHK içindeki tartışmalar 1 Mart'tan sonra derinleşti. Çok çeşitli gündemlerin, ISHK'ye dayatılması Koordinasyon'un işleyişini zorlaştırmaya başladı. Özellikle 1 Mayıs'tan sonra yapılan tartışmalar ISHK'nin sonunu getirdi. Ancak ISHK'nin motor gücü denilebilecek örgütler, bireyler, partiler ve sendikalar 2003 yılında Küresel BAK'ı kurdular.

Küresel BAK, küresel antikapitalist ve savaş karşıtı hareketin parçası olan Noam Chomsky, Tarık Ali gibi aydınların kamuoyuna sundukları "Barış ve Adaletten Yanayım" başlıklı bir metnin Türkiye'de imzaya açılması ile başladı:

> Barış ve adaletten yanayım.
>
> Ben demokrasi ve özerklikten yanayım. Bence ABD ya da başka bir ülke, halkın iradesini hiçe saymamalı, Güvenlik Konseyi'nde zorbalık ve rüşvetle oy elde etmeye çalışarak uluslararası hukuku ihlal etmemeli, zayıflatmamalıdır.
>
> Ben enternasyonalizmden yanayım. Herhangi bir ulusun durmaksızın genişleyen askeri üsler şebekesini tüm dünyaya yaymasına ve dünyada benzersiz bir silah stoku oluşturmasına karşıyım.
>
> Ben hakkaniyetten yanayım. ABD'nin ya da başka bir ülkenin, imparatorluk emelleri gütmemesi gerektiğini düşünüyorum. ABD'nin, başka ülkeler üzerinde siyasal hakimiyet

kurmak amacıyla ABD' şirketleri adına ortadoğu petrolünü denetimi altına almasına karşıyım.

Ben özgürlükten yanayım. Irak'ta ve her yerde zorba rejimlere karşıyım, ama aynı zamanda, sürekli ve tehlikeli çatışmaları kaçınılmaz kılan, dünyanın önemli bir bölümünün ABD'yi barış için büyük bir tehlike saymasına neden olan yeni "önleyici savaş" doktrinine de karşıyım.

Ben emperyalizme, diktatörlüğe ve her türlü tutucu politikaya karşı, halk muhalefetini destekleyen, demokratik bir dış politikadan yanayım.

Ben dayanışmadan yanayım. Ben bütün yoksullardan ve dışlananlardan yana ve onlarla birlikteyim. Muazzam boyutlara varan dezenformasyona rağmen, milyonlar bu haksız, yasadışı, ahlak dışı savaşa karşı duruyorlar; ben de sesimi onların sesine eklemek istiyorum. Ben tüm dünyanın dini ve manevi önderleriyle birlikte, dünya emekçileriyle birlikte ve dünyanın bütün ülkelerindeki insanların ezici çoğunluğuyla birlikte duruyorum.

Ben çeşitlilikten yanayım. Göçmenleri ve beyaz olmayanları hedef alan ırkçılığa son verilmesinden yanayım. Ülkede ve yabancı ülkelerde baskıya son verilmesinden yanayım.

Ben barıştan yanayım. Bu savaşa; savaşı ve adaletsizliği besleyen koşullara, zihniyetlere ve kurumlara karşıyım.

Ben sürdürülebilirlikten yanayım. Bütün yaşamın temeli olan ormanların, toprağın, suyun, doğa kaynaklarının ve doğal çeşitliliğin yok edilmesine karşıyım.

Ben adaletten yanayım. gücü gücüne yetene zihniyetini yücelten; muazzam ekonomik eşitsizlikler ve kuvvet dengesizlikleri yaratan; şirketlerin, sağlığa aykırı koşullarda düşük ücretle işgücü hatta köle emeği kullanmaya dayalı egemenliğini, ırkçılığı cinsiyet ve cinsellikle ilgili hiyerarşileri teşvik eden ekonomik, siyasi ve kültürel kurumlara karşıyım.

Ben, savaş ve askeri harcamalara kullanılan parayı sağlık hizmetlerine, eğitim, konut ve iş sağlamaya aktarılan politikalardan yanayım.

Ben siyasal, ekonomik ve toplumsal kurumlarıyla, dayanışmayı geliştiren hakkaniyeti savunan, katilimi en üst düzeye çıkartan, çeşitliliği yücelten ve tam demokrasiyi teşvik eden bir dünyadan yanayım.

Barış ve adaletten yanayım ve barış ve adalet için çalışacağıma söz veriyorum (aktaran, Çelikkan, 2003).

Yukarıda yazılı olan ilkeler etrafında yola çıkan Küresel BAK, SaHP'tan gelen ilişkilerinin de etkisi ile kısa sürede bu metni çok sayıda aydın, sanatçı, politikacı ve aktiviste imzalatmayı başararak kendisini ilan etti.

Küresel BAK'ın öncelikli olarak üç hedefi vardır, bu hedefleri şöyle ifade etmektedirler:

1.Tüm Türkiye'de bir kampanya birliği inşa etmek. Bugün 40 ilde Küresel BAK aktivistleri savaş karşıtı kampanyalar örgütlüyorlar. Böylece birçoketkinlikler örgütleyerek sesimizi daha güçlü bir şekilde duyurabiliyoruz.

2. Küresel anti kapitalist savaş karşıtı hareketle ilişkilerin çok daha organik bir hale getirilmesi. Bugüne kadar 2003 yılında Paris'te, 2003 yılında Kahire'de yapılan Dünya Savaş Karşıtları Konferansı'na, 2004 yılında Dünya Savaş Karşıtları Buluşması'na katıldık. Bu uluslararası ilişkiler ABD'nin hegemonya savaşına karşı gelişen yığınsal savaş karşıtı küresel hareketin kopmaz birve küresel eylemlerin ve tartışmaların eşgüdümünün merkezinde yer almamızı sağlıyor.

3. Küresel BAK kuruluş metninde de belirtildiği gibi, "Örgütsüzleri harekete geçirme"yi amaçladı. Bugüne kadar yaptığımız bütün kampanyalarda bu amaçlarımız doğrultusunda hareket etmeye özen gösterdik Koalisyonun ilk metnine sadık kaldık. Küresel Barış ve Adalet1.5 yılını tamamladı ve ülkemizin en önemli savaş karşıtı hareketi haline geldi. Bu ise bize daha fazla sorumluluk yüklüyor. (Küresel BAK web sitesi, 2009)

Küresel BAK'ın ilk eylemi 27 Eylül 2003 yılında, Filistin İntifadasının yıldönümünde yapılan Ankara gösterisi oldu. Küresel BAK, o günden sonra pek çok etkinliğe imza atmıştır. 2005 yılına kadar yapılan etkinlikler Küresel BAK'ın web sitesinde şu şekilde yer almaktadır:

1. 27 Eylül 2003 Küresel Savaş Karşıtı Eylem Günü'nde tüm dünya ile birlikte Ankara'da sokağa çıktık. Eylemden önce 5 ilde imza kampanyaları başlattık. Eyleme Türkiye'nin her yanından yaklaşık 10 bin savaş karşıtı katıldı.

2. 2004 yılının Ocak ayından Haziran ayının sonuna kadar devam eden ve hem sloganı hem de logosu bütün Türkiye'ye mâl olan 'GELME BUSH!' kampanyasını örgütledik. Bu kampanya boyunca 40 ilde toplantılar yaptık. Kampanya sırasında 24 Ocak'ta bir uluslar arası sempozyum düzenledik, 20 Mart'ta küresel eylem gününde, 'Gelme Bush' diyerek tüm dünyadaki savaş karşıtları ile birlikte sokağa çıktık. Nisan ayındaİstanbul'da yapılan Avrupa Sosyal Forumu hazırlık toplantısında, Bush'un Türkiye'ye geldiği haftanın Küresel Eylem Haftası olarak kabul edilmesini sağladık, 12 Haziran'da Göztepe Özgürlük Parkı'nda 'Gelme Bush' şenliği düzenledik. 19-25 Haziran tarihlerinde İstanbul'da savaşı, işgali ve Amerikan emperyalizmini nasıl durduracağımızı tartıştığımız 'Barış Buluşmaları'nı düzenledik. 'Gelme Bush!' kampanyası Bush'un İstanbul'da olduğu 27 Haziran'da, Kadıköy'de yapılan ortak eylemle sonuçlandı. İstanbul'da 50 bine yakın kişi tepkisini sokağa çıkarak gösterdi.

3. 2003 ve 2004 yıllarının Ağustos aylarında BARIŞAROCK antikapitalist müzik festivalini düzenledik.

4. 1 Eylül Dünya Barış Günü'nde Beşiktaş İskelesi'nde oturma eylemi yaptık.

5. 27 Eylül'de İntifada'nın yıldönümünde Galatasaray Postanesi'nin önünde basın açıklaması yaptık.

6. Ekim ayında 'Bush'a hayır Irak'ta işgale son!' kampanyamızı sürdürdük. 30 Ekim'de Taksim Gezi Parkı'nda 'BUSH'A HAYIR!' eylemini yaptık.

7. Amerika'nın Kasım ayında Felluce'ye başlattığı insanlık dışı saldırının ardından 10 Kasım ve 25 Kasım tarihlerinde Galatasaray Postanesi'nin önünde basın açıklamaları yaptık.

8. 2004 yılının Aralık ayından, 19 Mart 2005 Küresel Eylem Günü'ne kadar devam eden 'ABD İşgaline Ortak Olma' kampanyasını yaptık. 19Mart'ta Emek Platformu tarafından Kadıköy'de düzenlenen gösteriye katıldık

9. Hükümetin gizli bir kararname ile İncirlik Üssü'nü Amerika'nın kullanımına açmasıyla birlikte, 'İncirlik Kapatılsın, Komşuma Dokunma' kampanyası başlattık. Bu kampanya çerçevesinde, önce hükümete kararnamenin içeriğinin açıklanması için bir dilekçe verdik, arından 28 Mayıs'ta Adana'da ve İncirlik Üssü'nün önünde sendika temsilcilerinin de katıldığı 1000 kişilik bir eylem yaptık.

10. Haziran ayında İstanbul'da düzenlenen Irak Dünya Mahkemesi'ne destek olmak için 'Savaş Suçlusu Bush Yargılansın' kampanyası. Bu kampanya çerçevesinde 27 Haziran'da Eminönü Meydanı'nda bir basın açıklaması yaptık. (Küresel BAK web sitesi, 2009).[*]

Küresel BAK, bu çalışmanın yapıldığı 2009 yılında hâlen aktif olarak varlığını sürdürmektedir.

3.3 Küresel BAK ve Yeni İletişim Teknolojileri

Küresel BAK'ın yapısı, kapsamı ve ne tür araçlara sahip olduğu, bir toplumsal hareket olarak Küresel BAK'ı anlamak için önemli noktalardır. Bu bölümde başta Küresel BAK web sitesi olmak üzere, Küresel BAK'ın kullandığı çeşitli araçlar ve Koalisyon'un yapısı üzerinde durulacaktır.

Küresel BAK, ilk olarak İstanbul'da kurulmuştur ve merkezi olarak İstanbul kabul edilebilir. Küresel BAK'ın herkesin katılımına açık bir yürütmesi bulunmaktadır. Bu yürütme İstanbul'da haftalık toplantılar yapmaktadır. Yürütme, Küresel BAK'ın aktivist profili ile aşağı yukarı aynı bir görüntü arz etmektedir. İçinde DSİP, ÖDP, KESK, Mazlum-Der, SODEV gibi örgüt ve kurumlardan bireylerin yanı sıra bağımsız aktivistler de yer almaktadır. İçinde örgütlü bireyler yer almasına rağmen, Küresel BAK örgütsel katılımı değil bireysel katılımı temel alan

[*] Web sitesindeki bazı cümle hataları ve yanlış anlatımlar buraya aktarılırken düzeltilmiştir. Sitenin bu bölümünden çıkan sonuç ancak 2006 yılına kadar yapılan etkinliklerin bu bölümde yer aldığıdır. Bu sebeple "yapılacak" ya da "planlanan" eylem olarak geçenler metinden çıkartılmıştır. Çalışmanın ileriki kısımlarında, web sitesi üzerinde durulacaktır.

bir örgüttür. Küresel BAK yürütme toplantılarının raporları, koalisyonun internet sitesine konulmakta ve elektronik posta grubuna da yollanmaktadır.

Küresel BAK'ın yürütmesi dışında yerel koalisyonları da bulunmaktadır. Adana, Adapazarı, Akhisar, Aksaray, Aliağa, Ankara, Ankara Üniversitesi Cebeci Kampüsü, Ankara Üniversitesi OrtaDoğu Teknik Ünivertesi, Aydın, Balıkesir, Bandırma, Bartın, Burdur, Bursa, Bursa Uludağ Üniversitesi, Çanakkale, Çerkezköy, Çorlu, Çorum, Denizli, Düzce, Edirne, Eskişehir, Gaziantep, Gebze, Hatay, İzmir, İzmit, Kahramanmaraş, Kars, Kırklareli, Konya, Kütahya, Lüleburgaz, Malatya, Manisa, Mersin, Muğla, Muğla Üniversitesi, Niğde, Ordu, Pınarhisar, Samsun, Sivas, Tekirdağ, Trabzon, Yalova ve Zonguldak'ta Küresel BAK yerelleri bulunmaktadır. (Küresel BAK web sitesi, 2009) Bu yerel koalisyonların bazıları düzenli olarak toplantılar yapmakta, bazıları ise daha düzensizdir. Yapılan toplantılarda yerellerin faaliyetleri planlanmaktadır.

Küresel BAK'ın bir tane web sitesi (www.kureselbarisveadalet.org) ve elektronik posta grubu (http://groups.yahoo.com/group/baris_ve_adalet/) bulunmaktadır. Küresel BAK'ın bazı yerellerinin de kendi elektronik posta grupları bulunmaktadır.

Küresel BAK, web sitesi oldukça kapsamlıdır. Sürekli güncellenen anasayfada siteye en son girilen enformasyon yer almaktadır.

Sitede yer alan "BAK hakkında" bölümünde koalisyon hakkında kısa bir bilgilendirmenin yanı sıra, yerel koalisyonlar ve düzenli haftalık toplantıların tarih ve yerleri yer almaktadır. "Küresel BAK Nedir?" başlıklı tanıtımda yer alan "Neler Yaptık?" bölümünde, bu çalışmanın yapıldığı 2009 yılında çoktan tamamlanmış

bulunan bazı etkinliklerin "yapılacak" şeklinde duyurulması ve 2005 yılından sonraki etkinliklerin bu listede yer almaması, bu bölümün uzun zamandır güncellenmediğini göstermektedir. Ancak sitenin diğer bölümleri sıkça güncellenmektedir.

Sitede tanıtım dışında, "Medyada Küresel BAK" bölümü yer almaktadır. Bu bölümde Küresel BAK hakkında ulusal veya yerel basında çıkan haberler derlenmektedir. Bu haberlerin derleniyor olması koalisyon içinde iyi bir medya takip işlemi yapıldığını göstermektedir.

Küresel BAK'ın şeffaf bir yapısı olduğu da web sitesinden çıkartılabilecek sonuçlar arasındadır. Basın açıklamaları, haftalık bültenler ve toplantı notları da sitede yer almaktadır. Bu raporların yanı sıra sunulan uluslararası raporlar da, koalisyonun küresel savaş karşıtı hareket ile olan bağlarını gösterir niteliktedir. Türkiye dışından siteyi incelemek isteyenler için sayfanın daha sınırlı bir İngilizce versiyonuna da siteden bir bağlantı aracılığı ile ulaşılabilmektedir.

Küresel BAK web sitesinde aynı zamanda savaş ve savaş karşıtı hareket ile ilgili basında çıkan haberler de derlenmektedir. "Haber ve Analiz" isimli bu bölümde, ABD'nin Irak ve Afganistan savaşları, Türkiye'nin bu savaştaki rolü ile ilgili haberler ve çeşitli analiz yazıları yer almaktadır.

Web sitesinde, her kampanya için ayrı bir başlık oluşturulmuştur. Bu başlıklar altında, kampanyanın etkinlik takvimi, faaliyet raporları, basında kampanya ile ilgili çıkan haberler ve yapılan basın açıklamaları yer almaktadır.

Sitenin "Linkler" bölümünde, Türkiye'nin ve dünyanın çeşitli yerlerindeki savaş karşıtı sitelere bağlantılar bulunmaktadır. Ayrıca Küresel BAK'ın da içinde bulunduğu Türkiye Sosyal Forumu, Barışarock gibi kampanyaların da sayfalarına

bağlantılar sitede yer almaktadır. Bağımsız medya siteleri de Küresel BAK'ın bağlantı verdiği sayfalar arasındadır.

Küresel BAK web sitesinin bu kadar ayrıntılı hazırlanmış olması, koalisyonun internet gibi yeni iletişim teknolojilerine önem verdiğinin göstergesidir. Ancak unutmamak gerekir ki siteye konulan faaliyet raporlarının pek çoğu sokak ve salon etkinliklerinden bahsetmekte, toplantı raporları fiili olarak bir araya gelen insanlar tarafından alınan kararlardan bahsetmektedir . Bu açıdan Küresel BAK sokak etkinliğini web sitesine taşımayı, web sitesinden de tekrar sokak etkinliği için insanlara ulaşabilmeyi hedefliyor demek yanlış olmayacaktır.

Küresel BAK'ın web sitesi dışında bir de elektronik posta grubu bulunmaktadır. Yahoogroups üzerinden açılmış bulunan bu posta grubunda, 2009 Eylül ayı itibariyle 2758 üye bulunmaktadır. Gene aynı tarih itibariyle 4435 mesaj bulunan gruptaki en eski mesaj Haziran 2003'e aittir. Küresel BAK mail grubu, Küresel BAK etkinliklerinin duyurusu ve raporların paylaşılması için kullanılmaktadır. Ancak bazı farklı konularda duyuru ve mesajlar da grupta yer almaktadır.

3.4 Küresel BAK Aktivistlerinin Deneyimleri

Küresel BAK, neredeyse bütünüyle aktivistlerine dayanan bir oluşumdur. Bu sebeple, bu çalışmada Küresel BAK aktivistlerinin deneyimleri, hareketi anlamanın en uygun yolu olarak görülmektedir. Bu sebeple bu bölümde çeşitli Küresel BAK aktivistleri ile düzenlenmemiş derinlemesine görüşmeler yapılmıştır.

Haluk Geray (2004); bir veri toplama yöntemi olarak görüşme hakkında şöyle söylemektedir: "Tekniğin çıkış noktası, 'insanların ne düşündüğünü öğrenmek istiyorsan onlara sor' ilkesidir. Ayrıca dilin kullanımı toplumsal bir eylemdir. Görüşmelerdeki cümlelerin tamamı, yanlış veya doğru olarak değerlendirilemez. Onların her biri bir toplumsal etkinlik, bir öznenin/eyleyicinin (aktörün) eylemi olarak değerlendirilir (150)."

Kendisini, tek tek aktivistlerin birliği olarak tanımlayan bir toplumsal hareket örgütünü anlamak açısından, öznelerin kendi bakış açılarını yansıttıkları görüşmeler tercih edilmiştir.

Düzenlenmemiş derinlemesine görüşmeler, iletişim araştırmalarında genellikle az tercih edilen bir görüşme türüdür ve bazı araştırmacılar tarafından gayrı-resmi görüşmeler olarak adlandırılmaktadır: "Burada ayırt edici unsur önceden ayarlanmamış bir şekilde, belli bir kümenin içinde, o kümen hakkında iyi bilgiye sahip olduğuna inanılan bir kişinin araştırmacıyla karşılaşması ve görüşme yapmalarıdır" (Geray, 2004: 150).

Bu bölümde, Küresel BAK hakkında iyi bilgiye sahip olduğuna inanılan toplam beş kişi ile düzenlenmemiş görüşmeler yapılmıştır. Bu kişilerin dördü kadın, bir tanesi ise erkektir. Çalışmada kadın sayısının, erkek sayısına oranla fazla olmasının sebebi Küresel BAK eylemlerinde kadınların ön planda yer almasının yanı sıra çalışmanın bu konuda kadınlara dönük bir pozitif ayrımcılık uygulama çabasıdır. Görüşme yapılan isimler gizli tutulmuştur.

Görüşme yapılan kişiler sırasıyla şöyledir:

1. Küresel BAK yürütme kurulu üyesi ve DSİP üyesi, kadın, 41 yaşında. Koalisyon'un merkezi sayılabilecek olan İstanbul'da yaşıyor. Koalisyon'un kuruluşundan beri içinde, ayrıca ISHK içinde de yer almış ve Sosyal Forum süreçlerinin aktif bir parçası.

2. Küresel BAK'ın Ankara Üniversitesi Cebeci Kampüsü'nde kurulan yerelinden (Cebeci BAK) bir aktivist, İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü öğrencisi, erkek, 24 yaşında, Koalisyon'un kuruluşundan beri içinde, ayrıca ISHK içinde yer almış ve aynı döneme denk düşen lise öğrenciliği yıllarında ISHK'nin liselerdeki yereli olan Savaşa Karşı Liseliler içinde yer almış. Ankara'da yaşıyor.

3. Cebeci BAK aktivisti, kadın, 22 yaşında, İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema bölümünde okuyor. Koalisyon'a 2005 yılında üniversiteye girdikten sonra katılmış.

4. Küresel BAK'ın Ortadoğu Teknik Üniversitesi (ODTÜ)'ndeki yerelinden bir aktivist, kadın, 21 yaşında, ODTÜ Siyaset Bilimi Öğrencisi, Koalisyon'a 2007 yılında katılmış. Ankara'da yaşıyor.

5. Küresel BAK aktivisti, 20 yaşında, işsiz. Koalisyon'a 2004 yılında katılmış. Küresel BAK'ın merkezi sayılabilecek olan İstanbul'da yaşıyor.

Aktivistlerin dağılımında hem Küresel BAK merkezinde, hem de yerellerinde faaliyet yürüten aktivistler olmasına dikkat edilmiştir. Görüşmeler sırasında, katılımcıların hareket içinden aşina oldukları kavramlar kullanılmıştır. Görüşülen kişilere, harekete ne zaman katıldıkları, katılımlarında ne tür sebeplerin etkili olduğu, kararlarını ne şekilde aldıkları, geçmiş toplumsal hareketleri nasıl gördükleri, sokak

aktivizminin Küresel BAK ve kendi hayatları açısından ne ifade ettiği, bunun için ne kadar zaman harcadıkları, küresel antikapitalist harekete bakışları, bu hareket ile yeni iletişim teknolojileri arasındaki ilişkiyi nasıl konumlandırdıkları ve Küresel BAK için bu teknolojileri ne şekilde kullandıkları yönünde sorular sorulmuştur. Her görüşme, aktivistlerin bakış açılarına farklı olarak, kendi içinde farklı yönlere ilerlemiştir. Bu sebeple, belirli bazı başlıklar altında bu söyleşilerden yola çıkılarak edinilen ortak noktalar ile bir sonuca varılmaya çalışılmıştır. Bu başlıklar, bir konunun diğer konuyu da kapsayabileceği, bu sebeple belli bazı başlıklar koymanın ortaya bazı sınırlılıklar çıkarttığı akılda tutularak okunmalıdır. Bu başlıklar ve çıkartılan sonuçlar sırası ile aşağıda verilmiştir.

3.4.1 Küresel Antikapitalist Hareket

Görüşme yapılan aktivistlerin tamamı, Küresel BAK'ın küresel antikapitalist hareket ile olan bağlantılarına özel olarak dikkat çekmişlerdir. Örneğin 1. Aktivist[*], Küresel BAK'ın küresel antikapitalist hareketin bir parçası olduğunu vurguladıktan sonra Küresel BAK'ın diğer toplumsal hareketlerden farkını küresel antikapitalist hareketin farklılığına bağlamaktadır.

Bu aktivist, 1999'da Seattle'da başlayan hareketin kendisinden önceki işçi hareketi, eşcinsel hareketi, kadın hareketi gibi hareketlerden farklı olduğunu düşünmektedir. Bu noktadaki temel farklılığı ise değişik konularda kampanya yapan insanları tek bir slogan etrafında bir araya getirmesinde görmektedir. Küresel BAK da kendisini bu hareketin devamı olarak gördüğü için bütünüyle yeni bir harekettir. Önceki hareketlerde kadın hareketinin kadın sorunu, işçi sorununun işçi sorunu, Kürt

[*] Bu noktadan itibaren görüşme yapılan aktivistler, yukarıda yapılmış olan sıralamaya göre 1.,2,3.,4. ve 5.aktivistler olarak anılacaktır.

hareketinin Kürt sorunu etrafında hareket ettiğini anlatan 1. Aktivist, Türkiye'de 1 Aralık 2002 eylemi ile birlikte bunun değişmeye başladığını Irak'ta Savaşa Hayır sloganı etrafında eşcinsellerin, Kürt hareketinin, islamcıların ve solcuların bir araya geldiğini söylemektedir. Görüşme sırasında sık sık diğer ülkelerde yapılan gösterilerden örnekler vermesi de bu aktivistin, dünyanın diğer yerlerindeki aktiviteleri takip ettiğinin bir göstergesidir. Bu aktivist aynı zamanda hareketin küresel olarak karar alma süreçlerinde Dünya Sosyal Forumu (DSF), Avupa Sosyal Forumu (ASF) gibi süreçlerin etkili olduğunun da altını çizmektedir.

Seattle eylemlerine özel bir vurgu görüşe yapılan aktivistlerin hepsinde dikkat çekmektedir. Görüşme yapılan 2. Aktivist de daha sonradan savaş karşıtı bir nitelik de alan antikapitalist hareketin ilk sıçrama noktasının Seattle'daki DTÖ karşıtı eylemler olduğunu düşünmektedir. Seattle'da kaplumbağa severler, eşcinseller, metal işçileri, öğrenciler gibi farklı mücadeleler veren unsurların "Kapitalizm Öldürür, Kapitalizmi Öldürelim" sloganı etrafında bir araya geldiğini anlatan aktivist, bu eylemlerden sonra dünyanın pek çok yerinde benzer tarzda birleşik cepheler kurulduğunu söylemektedir.

2. Aktivist, hareketin hem küresel hem de yerel bir niteliği olduğunu vurgulamaktadır. Yerel örgütlenmeye örnek olarak kampüste çıkardıkları ve 200 kopya satan Barış Bülteni isimli yerel yayını göstererek, küresel eylem günlerini de bu tür yerel araçlarla örgütlediklerini anlatmaktadır.

3. Aktivist de Küresel BAK'ın Türkiye'deki toplumsal hareketler açısından bir ilk olduğunu düşünmekte ve BAK'ın küresel antikapitalist hareketin bir parçası olduğunu anlatmaktadır. 3. Aktivist aynı zamanda dünyadaki savaş karşıtı

aktivistlerin pek çok olaya aynı anda tepki verdiklerinin altını çizerek savaş karşıtı hareketin küresel niteliğini vurgulamaktadır.

4. Aktivist ise antikapitalist olunmadan savaş karşıtı olunamayacağını vurgulamaktadır. Bu bakımdan, hem savaş karşıtı hem de küresel antikapitalist hareketin bir parçası olduğu için Küresel BAK içinde yer aldığını belirtmektedir.

5. Aktivist de Seattle gösterilerinden bahsederek, bu gösterilerin antikapitalist hareket açısından milat olduğunu söylemekle beraber, Seattle sürecinin neoliberalizme karşı bir dizi mücadelenin sonucu olduğunu belirtmektedir.

Küresel antikapitalist hareket konusunda bütün aktivistlerin belirli bir donanıma sahip olduklarını söylemek mümkündür. Aktivistler, kendilerini bir parçası olarak gördükleri küresel antikapitalist hareketin tarihi, belirli başlı eylemleri ve güncel durumu konusunda ayrıntılı bilgi sahibidirler ve güncel olarak hareket içinde neler olup bittiğini takip etmektedirler. Sosyal Forum süreçleri aktivistlerin kararlarını önemsedikleri ve bazen bizzat içinde yer aldıkları süreçlerdir.

3.4.2 Hareketin Unsurları

Küresel BAK, çok çeşitli unsurları içinde barındıran bir oluşumdur. Hareket içinde sosyalistlerden, sosyal demokratlara, İslamcılara kadar kendisini pek çok farklı eğilim içinde tanımlayan bireyler yer almaktadır. Görüşme yapılan aktivistler, hareket içindeki bu çeşitliliği hareketin yeni ve ayırt edici yanı olarak tanımlamaktadırlar.

1. Aktivist Küresel BAK'ın yürütmesinde Mazlum-Der'den, DSİP' ten, Özgürlük ve Dayanışma Partisi'nden, Sosyal Demokrasi Vakfı'ndan, KESK' ten birçok temsilcinin

yanı sıra pek çok bireyin yer aldığını anlatarak bu farklılığın Küresel BAK'ta vücut bulduğunu anlatmaktadır. Bu farklılıkların, yeni olan hareketin en ayırt edici niteliği olduğunu vurgulayan 1. Aktivist değişik konularda kampanyalar yapan insanların, yan yana gelebilmesini tek konulu kampanyalar yapabilmeye bağlamaktadır.

3. Aktivist de, Küresel BAK'ın ilk katıldığı eyleminde kendisini en çok etkileyen şeylerden birinin pek çok farklı insanın aynı kortejde yürüyor olması olduğunu söylemektedir. Bu aktivist, o güne kadar başörtülü bir Müslüman ile bir sosyalisti aynı eylemde, aynı kortej içinde görmediğini belirterek, böyle bir manzarayı görmenin kazanma yönündeki inancını arttırdığını söylemektedir.

4. Aktivist, hareket içindeki bu çeşitliliğin yeni bir dönemin, postmodern bir çağın sonucu olduğunu düşünmektedir. Buna göre, çağın değişmesi ile birlikte mücadele edilmesi gereken alanlar da genişlemiştir. 4. Aktiviste göre bu çağa uygun olarak örgütlenen Küresel BAK'ın ayırt edici noktası aşağıdan örgütlenmesi ve çeşitliliği içinde barındırıyor olmasıdır.

5. Aktivist gittiği ilk eylemde Küresel BAK kortejine kim olduklarını bilmeden girdiğini, renkli eylem tarzının onun bu korteje katılmasında etkili olduğunu, bu korteji diğerlerine göre daha kapsayıcı bulduğu için katıldığını belirtmektedir.

Buradan çıkartılabilecek olan sonuç bütün aktivistlerin, hareketin çeşitliliği içinde birliğini korumaya özel bir önem göstermekte olmalarıdır. Hareket içindeki unsurlar her ne kadar kendilerini farklı şekillerde tanımlamaktalarsa da ortak bir hedef yönünde birlikteliklerini korumak isteğindedirler. Bu isteğin yanı sıra, aktivistlerin, homojenlikten uzak oluşu bir olumsuzluk olarak değil de bir avantaj

olarak anlatmaları dikkati çekmektedir. Aktivistlerin, bu çeşitlilikten memnun olduklarını ve hareketlerinin ayırt edici yönü olan bu yöne özel bir önem gösterdiklerini söylemek mümkündür.

3.4.3 Politik İlgi Alanları

Küresel BAK aktivistlerinin, politik ilgi alanları çok çeşitlidir. Görüşmelerde de açıkça görülebileceği gibi aktivistler sadece savaşa karşı mücadele ile değil, kapitalizmin çok çeşitli düzeylerde yarattığı eşitsizlik ve tahribatlara karşı mücadele etmek ile de ilgilenmektedirler.

Yapılan görüşmelerde bu konudaki en net konuşmalardan bir tanesi 2. Aktiviste aittir. Cebeci BAK aktivisti olan 2. Aktivist, Küresel BAK aktivistlerinin başka tür kampanyalar ve mücadeleler sırasında da yan yana geldiğini anlatmaktadır. Bu kampanyalar arasında Irkçılığa ve Milliyetçiliğe DurDe! Girişimi gibi toplumsal hareket örgütleri tarafından düzenlenen kampanyalar da bulunduğunu anlatan 2. Aktivist yemekhane işçilerinin işten atılmasına karşı eylemlerden, küresel ısınma konusuna, eşcinsel haklarından, darbe karşıtlığına kadar pek çok konuda bir araya gelindiğini belirtmektedir. Kısa bir süre önce Cebeci Kampüsü'nde bulunan ve benzer tarzda kampanyalar yürüten aktivistlerin bu mücadeleleri birbirine bağlamak amacı ile Antikapitalist Öğrenciler adında bir oluşum kurduklarından bahsetmektedir.

Yine bir Cebeci BAK aktivisti olan 3. Aktivist, Küresel BAK'ın başka kampanyaları da etkilediğini belirtmektedir. Bu kampanyalara örnek olarak küresel ısınma ve nükleer enerjiye karşı kampanyalar yürütmekte olan Küresel Eylem Grubu (KEG)'nu göstermektedir. 3.Aktiviste göre başta savaş karşıtı kampanyalar olmak

üzere bu tür kampanyalar, insanları ABD'yi ve dolayısıyla onun baş aktörlerinden birisi olduğu küresel kapitalizmi sorgulamaya ittiğini söyleyerek, kapitalizmin sorgulanması ile birlikte pek çok alanda kampanyalar inşa etme ihtiyacının doğduğunu belirtmektedir.

4. Aktivist ise 20. Yüzyıldan 21. Yüzyıla geçilmesinin mücadele edilen öznenin de değişmesi anlamına geldiğini düşünmektedir. Buna göre örgütlenme tarzlarında da bir değişikliğin olduğunu vurgulamaktadır. İşçi sınıfı içinde bir takım değişiklikler olduğunu artık birçok hareketin fabrikalarda örgütlenme yoluna gitmediğini çünkü işçi sınıfının artık sadece fabrikalarda bulunmadığını belirten 4. Aktivist, artık farklı alanların örneğin ekolojinin de mücadelenin alanlarından birisi hâline geldiğini söylemektedir.

Aktivistlerin, savaş ile kapitalizm arasında net bir bağlantı kuruyor olmaları bu görüşmelerden çıkan sonuçlar arasındadır. Pek çok alanda eşitsizliklere ve tahribata yol açan kapitalizmin tüm etkilerine karşı tek konulu kampanyalar içinde mücadele edebilmek ve bu mücadeleleri kapitalizme karşı tek bir mücadeleye, küresel antikapitalist harekete bağlamak aktivistlerle görüşmeler sırasında göze çarpan bir eğilimdir.

3.4.4 "Eski" Toplumsal Hareketlerle Bağlantıları

Küresel BAK aktivistlerinin hepsi hareketi, yeni bir hareket olarak tanımlamaktadırlar. Ancak hareketin önceki toplumsal hareketlerle bağlantıları konusunda farklı düşünceleri vardır.

1. Aktivist, küresel antikapitalist hareketin önceki toplumsal hareketlerden bir tür kopuş olarak görmektedir. 1. Aktiviste göre 1999'da Seattle'da başlayan hareket

kendisinden önceki işçi hareketi, eşcinsel hareketi, kadın hareketi gibi hareketlerden farklıdır. Önceden bu hareketler sadece kendi alanları içinde kampanyalar yaparken, artık bütün bu kampanyalardan gelen insanlar kendi alanlarından farklı konular etrafında, tek slogan etrafında bir araya gelerek kampanyalar yapabilmektedirler.

1. Aktivist, antikapitalist hareketi söylemsel düzeyde bir kopuş olarak tanımlamasına rağmen düşünceleri kopuş tezlerinden hayli farklıdır. Kendisini bir Marksist olarak tanımlayan 1. Aktivist, işçi sınıfının bittiği yönündeki teze kesinlikle karşı çıkmaktadır. 15 Şubat 2003'te İngiltere'deki Trafalgar Square'e 2 milyon insan toplanmasına rağmen İngiltere'nin savaşa girmesinin engellenememesinin temel sebebi olarak işçi sınıfının harekete kazanılamamasını göstermektedir: 1. Aktiviste göre milyonlarca işçi işe gitmeyip, "Bu savaşı Durdurun" diyebilmiş olsaydı İngiltere savaşın bir parçası olmayacaktı. Son yıllarda sınıf mücadelesinin yükselmeye başlaması ile birlikte antikapitalist hareketin en büyük sorunu olan işçi sınıfı ile bağ kuramamanın da aşılmaya başladığını anlatan 1. Aktivist, kendisinin de bir devrimci Marksist olarak görevinin bu hareket ile işçi sınıfı mücadelesinin birbirine bağlanması yönünde çaba sarf etmek olduğunu düşünmektedir.

2. Aktivist, Küresel BAK'ın önceki dönemdeki hareketlerden farklı olduğunu düşünmekle beraber birçok benzerliği olduğunu, eski toplumsal hareketlerin yeni harekete ilham verdiği birçok noktanın bulunduğunu düşünmektedir. Tek konulu kampanyalar etrafında bir birlik kurulmasının bu hareketin yeni olan tarafı olduğunu vurgulayan 2. Aktivist bir yandan da 1960'larda Vietnam Savaşı'na karşı bir hareket gelişmiş olmasaydı bugünkü hareketin mevcut biçimini almasının zor olacağını da söylemektedir. Aktivistlerin, Vietnam Savaşı'na karşı gelişen hareketten birçok şey öğrendiğini hatta o hareketin mücadele yöntemlerine benzer yöntemleri yeni savaş

karşıtı hareket içinde de uyguladığını bazense bu yöntemlerin birebir Vietnam savaşı karşıtı hareketten ilham alınarak geliştirildiğini anlatan 2. Aktivist, bu sebeple bu hareketler arasında bir süreklilik olduğunu söylemenin mümkün olduğunu düşünmektedir. Gençlerin harekette ön planda olduğunu söyleyen 2. Aktivist, bunun temel sebebini gençlerin bir yandan geçmiş kuşakların yürütmüş olduğu mücadeleyi sahiplenirken o kuşakların yaşamış olduğu yenilgi sürecini hissetmiyor olmalarında gördüğünü belirtmektedir. 2. Aktivist, geçmiş kuşakların yenilgi psikolojisini 1980'lerde dünyadaki toplumsal hareketlerin geri çekilmesinde görmekte ve bunun çeşitli ülkelerde farklı şekillerde –Türkiye'de 12 Eylül 1980 darbesi, İngiltere'de madencilerin grevinin yenilmesi vb-yaşanmakla beraber tüm dünyaya hâkim olduğunu anlatmaktadır. Antikapitalist hareket içindeki genç kuşağın ise geçmiş dönemlerden dersler çıkarmaya çalıştığını ancak yenilgi havasını taşımadığının altını çizmektedir.

4. Aktivist yukarıda diğer başlıklar altında da belirtildiği gibi bu hareketi kopuş olarak görme eğilimindedir. Farklı alanların mücadeleye açılmış olmasının postmodern bir çağın göstergesi olduğunu söyleyen 4. Aktivist, buna rağmen temel olarak kapitalizmden bir kopuştan bahsedilemeyeceğinin altını çizmektedir. Yeni hareketin, eski ile aynı anda var olduğunu belirten 4. Aktiviste göre artı değeri sömüren kapitalistler ve Filistin ya da Çeçenistan gibi yerlerdeki direniş hareketleri 20. Yüzyıldakinden çok da farklı bir tablo ortaya çıkartmamaktadır.

5. Aktivist, yeni hareketin "geçmişin deneyimini sahiplenmek ve geçmişin yükünü omuzlamak" arasındaki farkı çok net bir biçimde ortaya koyduğunu düşünmektedir. Geçmişin yükünü taşımak zorunda kalmayan pek çok gencin bu yolla

kendini hareketin bir parçası olarak görebilmesi bu hareketin önemli bir özeliğidir. 5. Aktiviste göre işçi sınıfının bittiğini iddia eden postmodern tezler yenilgi döneminin ürünleridir.

Yukarıda da görülebileceği gibi aktivistlerin, geçmiş dönemin toplumsal hareketlerine ilişkin bakış açıları birbirlerinden farklıdır. Ancak içinde yaşanılan dönemi yeni bir dönem olarak gören ve antikapitalist hareketi bir kopuş olarak tanımlayan aktivistler dahi işçi sınıfının bittiği yönündeki tezi desteklememektedirler. Aktivistler, geçmiş dönemin toplumsal hareketi hakkında bilgi sahibidirler ve bu hareketler ile ilgilenmektedirler. Görüşmeler de dikkat çeken başka bir nokta ise önceki dönem toplumsal hareketler hakkında verilen örneklerde Türkiye dışındaki örneklerin fazlalığıdır.

3.4.5 Yeni İletişim Teknolojilerinin Kullanımı ve Sokak Aktivizmi

Görüşme yapılan Küresel BAK aktivistlerinin hepsi internet, kısa mesaj gibi yeni iletişim teknolojilerini aktif bir biçimde kullanmaktadırlar. Gene aktivistlerin tümü yeni iletişim teknolojilerini örgütlenme için önemli bir araç olarak görmektedirler. Yeni iletişim teknolojileri ve sokak aktivizmini, aktivistler birbiri ile bağlantılı bir biçimde ele almışlar, buradan yola çıkarak demokrasi, karar alma mekanizmaları gibi konular da söz konusu olmuştur.

1. Aktivist, internet ile sokak aktivizminin karşı karşıya konulmaması gerektiğini, bu ikisinin birbirini beslediğini söylemektedir. Aktivistlerin küresel olarak aldığı kararlarda Dünya Sosyal Forumu ve Avrupa Sosyal Forumu gibi süreçlerin etkili olduğunu belirterek, internetin de deneyim alışverişi yapmakta ya da eylemleri duyurmakta etkin olarak kullanıldığının altını çizmektedir. Eylem

kararlarının genellikle sosyal forumlarda ve bu forumlarda oluşturulan savaş karşıtı çalışma ağlarında alındığını belirten 1. Aktivist, ABD'den Filipinler'e kadar bir çok ülkeden insanın üye olduğu Global Anti-War, Global Peace Movement isimli iki mail grubunun yanı sıra nükleer enerjiye ve üslere karşı da birer mail grubuna üyedir. Bu mail grupları üzerinden sık sık deneyim aktarımı ve fikir paylaşımı yaptıklarını anlatmaktadır. 1. Aktivist, yapılan her etkinliğin bu gruplara anında iletildiğini bu sayede dünyanın birçok yerindeki aktivistlerin farklı ülkelerdeki savaş karşıtı etkinliklerden haberdar olabildiğini söylemektedir. Bu mail grubunda aynı zamanda etkinliklerin nasıl ortaklaştırılabileceği yönünde tartışmalar da sürmektedir. Toplantı ve konferanslarda eylem kararları alındığını ama bu eylemlerin örgütlenmesi sırasında yapılan etkinlikler mail grupları üzerinden iletilmektedir. Bazı durumlarda ise kendiliğinden gelişen etkinlikler için mail grupları işlevsel olmaktadır, örneğin bir ülkedeki üslerde hareketlenme olduğunda o ülkenin aktivistleri diğer ülkelere belli bir tarihte eylem yapmaları çağrısında bulunabilmekte, bu konudaki tartışmalar da yine mail grupları üzerinden yürütülmektedir. Küresel BAK'ın mail grubuna internet üzerinden üye olunabilmektedir. Web üzerinden üyelik sık etkinlik yapılan dönemlerde, örneğin "Gelme Bush" kampanyasında günlük 5-10 kişiye ulaşabilirken bu rakam etkinlik olmadığı zamanlarda düşmektedir.

1. Aktiviste göre internet üzerinden eylem duyuruları yapmak pek çok insanın bu eylemlerden haberdar olmasını sağlıyor ancak gerçekten insanlara ulaşabilmenin yolu sokakta bir güç olarak kampanyayı gösterebilmektir. 1.Aktivist, Küresel BAK'ın yaptığı en başarılı kampanya olan "Gelme Bush"un yüzlerce aktivistin birçok ilde açtığı sokak stantları sayesinde gerçekleştiğini vurguluyor, 1 Mart'tan bu yana bu sokak gücünü gösterebildikleri için de Küresel BAK'ın interneti

kullanmasının kolaylaştığını belirtiyor. Aktivistlerin neredeyse günün bütün bölümünde sokak stantlarında mesai harcadığını belirten 1. Aktivist, internetin hareketi demokratikleştirici bir etkisi bulunduğunu düşünmüyor. Küresel BAK'ın mail grubunun başlangıçta tartışmalara açık olduğunu ancak bir süre sonra sadece aynı kişilerin –internete ulaşabilen, yazı yazabilen ve boş vakti bol olan kişilerin- gruptaki tartışmalara katıldığını ve geri kalan üyelerin ise tartışmaları sadece izlemekle yetindiğini belirterek, bir süre sonra bunun antidemokratik olduğunu düşünerek mail grubu sadece Küresel BAK'ın duyuruları ile sınırladıklarını anlatıyor. Küresel BAK'ın gerçek demokratik işleyişinin katılabilecek durumdaki bütün aktivistlerin bir araya geldiği toplantılardaki tartışmalarda konsensüs üzerinden kararlar alması olduğunun altını çiziyor.

2. Aktivist ise antikapitalist hareket hakkında sıkça gündeme gelen "bu gençler internetten örgütleniyor" anlayışının doğru olmadığını söylemektedir. Bu aktiviste göre kendi kuşağı teknolojiyi yeterince kullanamıyor olmakla bile eleştirilebilir. 2. Aktivist, üye olduğu mail gruplarını örnek göstererek iki türlü problemin ortaya çıkabildiğinden bahsetmektedir; bunlardan birincisi mail grubunun aşırı enformasyon bombardımanına maruz kalması ve örgütlenmeyi engellemesi, ikincisi ise aktif katılımın engellenmedir. 2. Aktivist, yüz yüze tartışmanın ve anında cevap almanın hızı ve etkisine hiçbir iletişim teknolojisinin yetişemeyeceğini düşünmektedir: "Yüz kişiyi bir araya, koymakla yüz kişinin tek tek cevap vermesi arasında radikal bir fark oluşuyor".

2. Aktiviste göre küresel antikapitalist hareketin temel mekanizması küçük atölyelerden, büyük toplantılara kadar insanların bir araya geldiği sosyal forumlar ve

benzeri örgütlenmelerdir: “Dünya Sosyal Forumu’nda bir araya gelen aktivistler birbirleriyle temas eden hareketler, birbirlerini Google’dan arayıp bulmuyorlar.” Ancak 2. Aktivist, internetin işleri bazı konularda daha kolay hâle getirdiğini de yadsımamakta, ani reaksiyon gerektiren eylemlerde internet, SMS gibi teknolojilerin önemli olduğunu söylemektedir. 19 Ocak 2007’de gazeteci Hrant Dink’in öldürülmesi üzerine Küresel BAK’ın bütün listesine SMS yollaması sonucunda ilk anda binlerce kişinin cinayet yerine gittiğini ve bu sayede Dink’in birkaç gün sonraki cenazesinin çok büyük sayılara ulaştığını vurgulayan 2. Aktivist, gene de internet, SMS gibi teknolojilerin karşılıklı haberleşmeden çok tek yönlü bir ileti gönderme süreci olarak yaşandığını söylemektedir.

2. Aktivist, internetten Küresel BAK’a ulaşıp kampanyalara katılan aktivistler de olduğunu, web sitelerinden de yararlandıklarını ancak bu konuda da sorunlar olduğunu, binlerce web sitesi içinden birisinin Küresel BAK’ın sitesine ulaşmasının bile tek başına bir sorun olduğunu söylemektedir. 2. Aktivist; “iyi ki internet var, iyi ki cep telefonları var, birçok insana çok hızlı bir şekilde ulaşabiliyoruz” derken bu teknolojilerin yemeğin tuzu, biberi olduğunu onlarsız da yemeğin pişebileceğini ancak onlarla daha lezzetli olduğunu söylemektedir. 2. Aktivist, sokak aktivizmine çok vakit ayırdıklarını anlatmaktadır. Bazı durumlarda 24 saatten fazla bir kampanyanın duyurusu için uğraştıklarını anlatan 2. Aktivist, gündüz kampüste stant açıp sonra gece geç saatte kostiklerle afişlemeye gittikleri, üzerlerinde kostik lekesi olduğu hâlde bir sendikaya gidip bir miktar para istedikleri oradan bir Müslüman derneğe giderek ortak toplantı yaptıkları durumların olabildiğini, bu işin bütünüyle aktivistlerin kişisel fedakârlıkları ile işlediğini belirtmektedir.

Dünyadaki savaş karşıtlarının pek çok olaya aynı anda refleks verdiğinden söz eden 3. Aktivist ise internetin bu refleksin gelişmesinde önemli bir rolü olduğunu söylemektedir. Bu aktiviste göre dünyanın pek çok yanındaki savaş karşıtı etkinliklerden haberdar olmak adına internet çok işlevsel bir araçtır. 3. Aktivist, küresel olarak internetten yararlanmanın yanı sıra yerel olarak da mail gruplarından yararlanıldığını anlatmaktadır. Kampüste yaptıkları etkinliklere katılan insanların mail adresleri ve telefon numaralarını içeren listeler oluşturmaya çalıştıklarını anlatan 3. Aktivist, daha sonra bu listeler üzerinden insanları mail gruba eklediklerini ve etkinliklere davet ettiklerini söylemektedir. Asıl karar mekanizmasının ise haftalık yapılan toplantılar olduğunun altını çizmektedir.

3. Aktivist, Küresel BAK'ın yaptığı en önemli şeylerden birinin haftalık toplantılarda, herkesin tartışarak karar alması olduğunu söylemektedir. Ona göre böyle yapılmadığı takdirde demokrasiden bahsetmek ve hareket içinde farklı unsurları bir arada tutabilmek mümkün değildir. 3. Aktivist internetin de demokratikleşmeye katkıda bulunduğunu söylemektedir. Cebeci BAK'ın yerel elektronik posta grubunu sınırlı bir araç olarak kullanmadıklarını anlatan 3. Aktivist, insanların kaçırdıkları ayrıntıları bu gruptaki tartışmalardan öğrenebildiklerini söylemekte ancak internetin yüz yüze iletişimin yerini tutamayacağını sözlerine eklemektedir.

3. Aktivist, yüz yüze iletişimde en önemli araçlardan birinin açtıkları stantlarda dağıttıkları bildiriler olduğunu söylemektedir. Saatlerce bildiri dağıtırken bir sürü insanla tartışma olanağı bulduklarını söyleyen bu aktivist, bu etkileşim sayesinde tartıştıkları insanları ikna edebildiklerini ve aktivist kazanabildiklerini

anlatmaktadır. 3. Aktiviste göre hareket gücünü sokaktan almaktadır bu sebeple sokak aktivizmine çok fazla vakit ayırdıklarını, gönüllü olan aktivistlerin bazen sınıfta kalmak pahasına gece gündüz kampanya faaliyetlerine katıldığını belirtmektedir.

4. Aktivist de internetin önemli bir araç olduğunu düşünmektedir. İnternet üzerinden örgütlenen kalabalık bir insan topluluğunun doğrudan eylemi olan flash mob eylemlerini doğru bulduğunu söyleyen 4. Aktivist, küresel bir iletişim aracı olan internet sayesinde dünyanın diğer yerlerinde aynı mücadeleyi verdiği aktivistlere ulaşabildiğini, ayın zamanda farklı ülkelerdeki etkinliklerden ve mücadele örneklerinden haberdar olabildiğini söylemektedir. Ancak küresel hareketin temelinin internet olduğunu düşünmemektedir. Küresel BAK'ı internetten tanıdığını ancak bu hareketin temelinin sokak olduğunu söylemektedir.

5. Aktivist, internetin toplumsal hareketlerin elini güçlendiren bir araç olduğunu, bu araç sayesinde Polonya'daki nükleer karşıtlarıyla birlikte eylemler örgütleyebildiklerini ya da Almanya'daki bir okul işgalinden çok hızlı bir şekilde haberdar olabildiklerini söylemektedir. 5. Aktiviste göre küresel antikapitalist hareket bu kanalı egemenlerin hegemonyasına karşı kullanabilme yeteneğine sahiptir ve hareketin küresel iletişiminde bunun etkisini görmezden gelmek yanlış bir şeydir. Ancak küresel hareketin temel aracı olarak interneti görmek de bir o kadar yanlıştır.

Görüşmelerden açıkça anlaşılabileceği gibi, görüşme yapılan aktivistlerin tümü interneti örgütlenmek için aktif bir biçimde kullanmakta ve yeni iletişim teknolojilerini önemli görmektedirler. Ancak yeni iletişim teknolojilerinden daha çok önem verdikleri faaliyetin sokaktaki faaliyet yani sokak aktivizmi olduğu rahatlıkla

söylenebilir.

3.5 Değerlendirme

Küresel BAK'a ilişkin aktivistler ile yapılan yapılan görüşmelerde açığa çıkan unsurlar şöyle sıralanabilir:

1. Bütün aktivistler küresel antikapitalist hareketin bir parçası olduklarına vurgu yapmaktadırlar. Seattle eylemi tüm aktivistler için bu hareketin önemli simgelerinden bir tanesidir.

2. Aktivistlerin tümü hareketin farklı unsurlardan oluştuğuna dikkat çekmekte ve hareketin farklı olan yönünün bu çeşitlilik olduğunu söylemektedirler. Tek konu etrafında kampanya yapmanın önemi de aktivistlerin ortak vurguları arasında sayılabilir.

3. Aktivistlerle yapılan söyleşilerde, politik ilgi alanlarının savaşla sınırlı olmadığı açık biçimde görülmektedir. Kapitalizme özel bir vurgu bütün aktivistlerin söylemlerinde dikkat çekmektedir. Aktivistler kapitalizmin salt ekonomik sonuçlarına değil çevre sorunları, cinsel ayrımcılık, ırk ayrımcılığı gibi dolaylı sonuçlarına karşı da duyarlılardır. Çeşitli alanlardaki baskı ve eşitsizlikler aktivistler tarafından kapitalizm ile ilişkili olarak algılanmaktadır.

4. Aktivistlerin büyük bir bölümü geçmiş dönemlerdeki toplumsal hareketler konusunda bilgi sahibidirler ve bu hareketleri eleştirmekle beraber, bu hareketlere ilgi duymaktadırlar.

5. Aktivistler, yeni iletişim teknolojilerini gerek eylem ve etkinliklerin planlanması ve duyurulması, gerekse de dünyanın diğer yerlerindeki aktivistlerle haberleşmek için aktif biçimde kullanmaktadırlar. Acil eylemlerin örgütlenmesinde ise yeni iletişim teknolojileri önemli rol oynamaktadır. İnternet tüm aktivistlerin önemli gördükleri bir araçtır ancak aktivistlerin tümü internetin, toplumsal hareketin temelini oluşturduğu noktasına karşı çıkmaktadırlar.

6. Küresel BAK'ın karar alma mekanizması genel olarak küresel ve yerel olarak yapılan toplantılardır. Küresel olarak planlanan eylemlerin kararı genellikle uluslar arası toplantılarda özellikle de sosyal forumlarda alınmaktadır.

7. Sokak aktivizmi, Küresel BAK için hayati öneme sahiptir, aktivistler politik faaliyetlerinin önemli bir bölümünü sokak örgütlenmesine ayırmaktadırlar. Kampanyalar için sokak stantları, bildiriler gibi geleneksel araçlardan sıklıkla faydalanılmaktadır. Aktivistlerin tamamı "sokak" kelimesini özel olarak vurgulamakta bunu yüz yüze görüştükleri ve eylemlerde yan yana geldikleri insanları tanımlamak üzere kullanmaktadırlar. Yüz yüze iletişim genel olarak Küresel BAK aktivistleri için önemli bir araçtır.

8. Büyük mobilizasyonlar hareketin temel itici gücünü oluşturmaktadır. Bütün aktivistlerin kendi kişisel politik yaşamları içinde milat olarak aldıkları eylemler vardır. Harekete sonradan katılmış olan aktivistler genel olarak bir eylem ya da etkinlik sonucu aktivist olmaya karar

vermişlerdir. Bu karar süreçlerinde hareketin "kazanmasına" dair vurgu etkilidir.

Buradan yola çıkılarak, Küresel BAK'ın pek çok yönden küresel antikapitalist hareketin yapısına benzer bir yapı arz ettiği söylenebilir. Küresel BAK içindeki genç aktivistler kendilerini Seattle, Cenova gibi gösterilerdeki genç aktivist kuşağının bir parçası olarak görmekte ve küresel bir hareketin parçası olarak hissetmektedirler. Sosyal Forum süreçleri ve uluslararası konferanslar, Küresel BAK'ın faaliyeti açısından önemli bir yer işgal etmektedir. Yerel etkinlikler genellikle bu konferans ve forumlarda kararı alınan küresel eylem günlerinin Türkiye içinde örgütlenmesine dönük olarak yapılmaktadır.

Bir önceki bölümde tartışılan çeşitli eğilimler de Avrupa'daki kadar örgütlü ve net biçimde olmamakla beraber Küresel BAK'ta karşılık bulmaktadır. Ancak tek konulu bir kampanya olması Küresel BAK'taki farklı eğilimlerin net bir biçimde ortaya çıkması önünde bir engel oluşturmaktadır. Bu sebeple Küresel BAK içindeki eğilimleri sınıflandırmak pek mümkün değildir. Bunun iki tür sebebi olduğu düşünülebilir:

1. Küresel BAK, birliğini korumaya azami özen gösteren bir koalisyondur, net bir teorik duruştan çok savaş karşıtı olmayı öne çıkartmaktadır. Bu sebeple koalisyon içindeki farklılıkların öne çıkartılmasından çok amaca dönük eylemin öne çıkartılması Küresel BAK içindeki birbirinden farklı anlayışların net bir şekilde görünmesini engellemektedir.

2. Türkiye'de küresel antikapitalist harekete gösterilen örgütlü ilgi düşük

> seviyededir. Türkiye'deki sol hareket içinde pek çok örgüt bulunmasına rağmen bu örgütlerin küçük bir kısmı küresel antikapitalist harekete ilgi göstermiştir. Bu sebeple Küresel BAK içindeki farklı eğilimlerin çoğunluğu esas olarak bireylerin harekete dönük farklı algıları ya da bireysel olarak teorik konumlanışlardan oluşmaktadır bu sebeple bu eğilimler kendilerini ağırlıklı bir biçimde göstermemektedir.

Elbette, Küresel BAK içinde de çeşitli konularda politik tartışmalar yaşanmaktadır. Bu tartışmalar büyük oranda küresel antikapitalist hareket içindeki tartışmaların yansıması biçiminde ortaya çıkmaktadır. Örnek olarak; Irak direnişinin niteliğine ilişkin bir tartışma tüm dünyadaki savaş karşıtı hareket içinde olduğu gibi Küresel BAK içinde de bir başlık olarak ortaya çıkmıştır çünkü savaş karşıtı hareket içinde direnişi koşulsuz desteklemek gerektiğini savunan ve her türden silahlı mücadeleye karşı olanlar da vardır (Benlisoy, 2008: 461). Dünya savaş karşıtı hareketinin önde gelen aktivistlerinden Aruhdhati Roy'un bu tartışmaya çözüm bulmaya çalışan şu sözleri, bu tartışmanın hareketin küresel olarak yapmakta olduğu bir tartışma olduğunu gösterir niteliktedir:

> Tartışma şu olmamalı: Biz Irak'taki direnişi destekliyor muyuz? Böyle bir konumlanışın karşısına anında, "terörizmi, çocukların öldürülmesini mi destekliyorsunuz" gibi sorular peyda oluyor. Sanki çocukların öldürülmesinin, kafa kesme gösterilerinin asıl sorumlusu "savaş" değilmiş gibi. Yapmamız gereken şudur: Direniş tanımlamaktan ziyade, "biz direniş olmalıyız". Kendi kavramlarımızla direnişin ne olduğunu tanımlamalıyız. O zaman kimse çıkıp, bu yol "direniş yolu değil" diyemez. (Morgül, 2005: 66)

Küresel BAK'ın "yeni" olan noktasının ne olduğu ve bu yenilik içinde yeni iletişim teknolojilerinin nasıl bir yer tuttuğu konusu, bu çalışma açısından temel noktadır. Aktivistlerle yapılan söyleşilerde görülebileceği gibi Küresel BAK, küresel

antikapitalist hareket gibi yeni sayılabilecek bir harekettir. Bu yenilik, geçmişteki toplumsal hareketlerden tam anlamıyla bir kopuş olarak değil ancak yeni bir mücadeleci kuşağın ortaya çıkışı, neoliberal hegemonyanın ve kapitalizmin yeniden sorgulanır hâle gelmesi bağlamında değerlendirilmelidir. 1 Mart 2003'te düzenlenen savaş karşıtı eylemin zaferle sonuçlanmış olması aktivistler arasında kendi eylemlerinin kazanımla sonuçlanabileceği yönünde güçlü bir inanç yaratmıştır. Antikapitalist hareketin eylem repertuarının aktivistler üzerinde güçlü bir etkisinin olması, sadece içerik olarak değil biçim olarak da bu hareketin daha düzensiz ve farklılıkları öne çıkartarak kapsayıcılığı arttırmaya çalışan yönünün eylemlerde hâkim olması sonucunu doğurmaktadır. Bireylere dayalı yeni bir kampanyacılık tarzı da bu hareketin daha önceki toplumsal hareketlerden ayrılan bir yönü olarak ortaya çıkmaktadır. Hareketin yeni olarak tanımlanan yönlerinin zayıf tarafları da bulunmaktadır. Antikapitalist hareketin bütünlüklü olmayan, net bir teorik ve politik perspektif benimsemeyen yapısı bu hareket için de geçerlidir. Elbette, kendi içinde tutarlı bir politik perspektif benimseyen aktivistler de hareket içinde yer almaktadırlar ancak bu genelleştirilebilir bir durum değildir. Küresel BAK'ın da örgütlü işçi sınıfı hareketi ile ilişkisi aynen antikapitalist hareketinki gibi değişkendir, sendika yöneticileri Küresel BAK'ın aktif bileşenleri olmasına rağmen örgütlü işçi sınıfı tabanı ile organik bağlarının çok kuvvetli olduğu söylenemez.

Ancak bütün bu yenilikler, kopuş teorilerinde ifade edildiği gibi "postmateryalist" değerlerin ya da bilgi üzerine şekillenen bir toplum yapısı içinde ortaya çıkan ve yeni iletişim teknolojilerine dayanan bir yapının olduğu anlamına gelmemektedir. Küresel BAK, aktivistleri barış, adalet, eşitlik, özgürlük gibi toplumsal hareketler içinde kökleri çok eskilere dayanan modernist değerleri

benimsemektedirler. Benlisoy'un da belirttiği gibi Küresel BAK'ın temel faaliyet alanı olan savaş karşıtlığının tarihsel kökleri epeyce eskilere, 19. Yüzyıl başlarından başlayarak, 1960'lardaki Vietnam Savaşı karşıtı hareketlere kadar uzanmaktadır (Benlisoy, 2008: 418).

Çok çeşitli alanlarda harekete geçen aktivistler, benimsedikleri değerleri, kapitalizm ve onun mevcut toplumsal formasyonu olan neoliberalizm ile ilişkilendirmekte ve dar bir alan tanımlamak yerine her alanda verdikleri mücadeleyi sistemin bütününe karşı verilen bir mücadele olarak görmektedirler.

Ezici çoğunluğu genç olan Küresel BAK aktivistleri için iletişim teknolojileri, yeni değildir. Bu araçlar zaten içine doğdukları ortamın doğal bir parçasıdır. Bu bakımdan harekete geçmelerini sağlayan temel motivasyon, iletişim araçları üzerinden değil kapitalizmin savaş gibi sonuçları üzerinden şekillenmiştir.

Aktivistlerin büyük bir çoğunluğu interneti, örgütlenmenin önemli bir aracı olarak görmekte ve bu yönde kullanmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerinin kitlesizleştirme özelliği yani bir mesajı aynı anda çok geniş bir insan topluluğuna ulaştırabilme özelliği mobilizasyonların duyurusu açısından önem taşımaktadır. Aynı zamanda aktivistler, dünyanın çeşitli yerlerindeki diğer toplumsal hareketlerle ilişki kurabilme ve daha fazla bilgi edinebilme amacı ile de yeni iletişim teknolojilerini yoğun biçimde kullanmaktadırlar. Ancak Küresel BAK'ın genel durumuna bakıldığında iletişim teknolojilerinin harekete etkisi bu kadarla sınırlıdır. Yeni iletişim teknolojileri örgütlenmenin bir aracıdır ve bu araçlar arasında en önemli olanı da değildir.

Küresel BAK aktivistlerinin asıl faaliyeti ise sokak aktivizmidir. Aktivistler

sokak etkinliklerinde geleneksel iletişim araçlarından en az yeni iletişim teknolojileri kadar yararlanmakta ve yüz yüze iletişime önem vermektedirler. Şenol Karakaş'ın Küresel BAK tarafından 2004 yılındaki NATO zirvesine karşı düzenlenen "Gelme Bush" kampanyası ile ilgili ortaya koyduğu veriler bunu kanıtlar niteliktedir:

> Yapılan bütün etkinliklerde Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu olarak aktivistimiz olmak istediğini beyan eden 800 yeni üye kaydettik. Kampanya boyunca 20 yürütme toplantısı, 35 sekretarya toplantısı, 15 basın toplantısı ve açıklaması yapıldı. Ayrıca kampanya boyunca Gelme Bush sloganı bütün Türkiye'ye mal olmayı başardı.
> Kampanya boyunca 4 sayı olmak üzere toplam 40 bin adet bülten, 50 bin adet sticker ,5000 adet kağıt bayrak , 200 adet bez bayrak, 100.000 adet bildiri, 15.000 adet afiş, 100 adet önlük ,10.000 adet rozet yaptırdık ve etkinliklerimizde kullandık. (Karakaş, 2004: 12)

Sonuç olarak Küresel BAK, bir tür enformasyon toplumunun ürünü olan postmodern bir toplumsal hareket değildir. Kapitalizmin sonuçlarına karşı mücadele eden ve neoliberal hegemonyanın zayıflamasına dönük eylemler sonucunda ortaya çıkmış olan küresel antikapitalist hareket ile birlikte ortaya çıkmış yeni türden bir örgütlenmedir.

SONUÇ

Toplumsal hareketler bütün tarih boyunca olduğu gibi toplumsal yapının geçirdiği dönüşümlere yanıt vermekte ve kendilerini yeni süreçlere uydurmaktadır. Bu değişimin en temelinde hâlen kendisini emek sömürüsü üzerinden var eden kapitalist sistemin ve bu sistemin ortaya çıkartmış olduğu çeşitli sömürü ve ezilme biçimleri bulunmaktadır. Yeni iletişim teknolojilerini, yeni toplumsal hareketlerin ortaya çıkışının temeli olarak gören yaklaşımlar ya da toplumsal hareketlerdeki değişimin en önemli sebebi olarak yeni iletişim teknolojilerini gören yaklaşımlar kapitalist sistemin kökten bir değişim geçirdiğini hatta artık post kapitalist bir evreye geçildiğini iddia eden enformasyon toplumu teorisyenleri ile paralellik göstermektedir. Oysa çalışmada gösterilmeye çalışıldığı gibi kapitalist sistem aşılmamış ya da temelindeki mantık değişmemiştir. Hizmet sektörünün genişlemeye başlaması ile birlikte işçi sınıfı da bir genişleme sürecine girmiştir. Beyaz yakalı işçilerin özellikle de büro işçilerinin sayısındaki artış dikkate değerdir. Sınıf mücadelesi 1990'ların ortalarından bu yana yeniden yükselmekte ve farklı dolayımları da kapsayan bir veya birden fazla mücadele dalgası yaratmaktadır. Bu bakımdan yeni toplumsal hareketler de bu mücadele dalgasından etkilenmekte ve dönüşüme uğramaktadır.

1999 Seattle eyleminin milat kabul edildiği küresel antikapitalist hareket asıl olarak bu dönüşümün bir göstergesi ve yeni toplumsal hareketlerin sınıf çelişkilerinden bağımsız olduğunu savlayan kopuş teorilerinin yanlışlanmasıdır. Çalışmanın birinci bölümünde antikapitalist hareketin ortaya çıkmasına yol açan kapitalist dönüşüm süreci anlatılmaya çalışılmış ve enformasyon toplumu

yaklaşımının tersine kapitalizmin bilgiye dayalı bir sistem hâline gelmediği çeşitli ekonomik ve toplumsal süreçler ile açıklanmaya, yeni iletişim teknolojilerinin gelişiminin de kapitalizmin ihtiyaçları doğrultusunda şekillendiği gösterilmeye çalışılmıştır.

Kısaca özetlemek gerekirse kapitalizmin "refah toplumu" olarak adlandırılan dönemde yaşamış olduğu ekonomik büyüme 1960'ların ortalarından itibaren tıkanmaya başlamış, 1970'lerin ortalarından başlayarak da kapitalizm yapısal bir krize girmiştir. 1980'li yıllar bu krizin hizmet sektörüne yatırım yapılarak ve finans sektöründeki karmaşık kredi ve spekülatif işlemlerle aşılmaya çalışılmıştır. Neoliberal politikaların temelini bu oluşturmuştur. Ancak üretim alanında kârların düşüşünü engellemeye dönük tek net adım işçi sınıfının örgütsüzleştirilerek, artık değer sömürüsünün maksimize edilmeye çalışılmasıdır. Üretim alanındaki kriz asıl olarak ideolojik bir örtü ile perdelenmiş, "küreselleşme" ve işçi sınıfının yok olduğu yönündeki tezlerle birlikte mevcut sistem dışında bir alternatif olmadığı anlatılarak neoliberal hegemonyanın pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

1990'lı yıllarda yeni iletişim teknolojilerinin ön plana çıkmasıyla ve bu alandaki yatırımların artmaya başlaması ile beraber bu ideolojik hegemonyanın önemli araçlarından bir tanesi olarak enformasyon toplumu kavramı da dolaşıma sokulmuştur. Enformasyon toplumuna ilişkin yaklaşımların kökleri daha eskilere dayanmakla birlikte, bu dönemde daha fazla yaygınlaşma olanağı bulmuş hatta neoliberal politikaları uygulayan bir dizi hükümet tarafından içinde yaşanılan çağın bir bilgi çağı olduğu tekrarlanmıştır. Bu açıdan enformasyon toplumu tezi egemen sınıfın ideolojik hegemonyasının bir aracı olarak karşımıza çıkmaktadır. Borsa

hareketlilikleri ne kadar spekülatifse, enformasyon toplumu da o kadar spekülatiftir, illüzyondur.

Bu hegemonya toplumsal hareketler alanında da kendisini göstermiştir. 1980'li yıllardan başlayarak bu hegemonya altında işçi sınıfı hareketi ile bağları koparılmış ve marjinalize olmuş toplumsal hareketler olarak varlıklarını sürdürmüşlerdir ve bu dönemde kimlik politikaları ön plana çıkmıştır. Bu durum bazı teorisyenlerin yeni toplumsal hareketleri önceki dönemin sınıf çelişkilerinden bağımsız bir yeni formasyonun ürünü olarak tanımlamalarına yol açmıştır. Bu formasyonun alt yapısını ise enformasyon toplumu teorisi oluşturmuştur. Bu bakımdan her ne kadar çeşitli ezilmişliklere karşı mücadeleyi öne çıkartmış olsalar da yeni toplumsal hareketler hakkındaki kopuş teorileri olarak adlandırılan bu türden yaklaşımlar, kapitalizmin ideolojik hegemonyasının pekişmesine yardımcı olmuşlardır.

1990'lı yılların ortalarından başlayarak neoliberal hegemonyaya karşı gelişen hareketler ortaya çıkmaya başlamıştır. Bunda kapitalizmin yukarıda bahsedilen yapısal krize üretim alanında bir çözüm bulamayışının yarattığı atmosferin bir dizi krize yol açması ve eşitsizlikleri her alanda derinleştirmesinin büyük bir etkisi olmuştur. Bu hareketler neoliberal hegemonyanın zayıflamaya başlamasını sağlamış ve 1990'lı yılların sonlarından başlayarak kapitalizme karşı küresel bir mücadele veren antikapitalist hareket ortaya çıkmıştır.

Enformasyon toplumu yaklaşımı temelinde şekillenen kopuş teorileri, bu hareketi de kapitalizmin temel çelişkilerinden kopuk bir biçimde iletişim teknolojileri

üzerinde şekillenen postmodern bir çağın mücadele dalgası olarak okuma eğilimindedirler. Ancak çalışmada gösterilmeye çalışıldığı gibi antikapitalist hareketi böyle değerlendirmek gerçeklikten kopuk bir düşünce tarzını göstermektedir. Elbette, bu değerlendirmeler sadece değerlendirme olarak kaldığı sürece büyük bir önem arz etmemektedirler. Ancak antikapitalist hareket içinde de bu tezlerin ciddi bir yaygınlığı olduğu açıktır.

Antikapitalist hareketin aktivistlerinin iletişim teknolojilerinden yoğun biçimde yararlanıyor oluşu bu değerlendirmelere temel oluşturmaktadır. Oysa düşünülmelidir ki, tarihsel olarak tüm toplumsal hareketler kendi döneminin en ileri iletişim araçlarını kullanmaya çalışmıştır. Antikapitalist hareketin aktivistlerinin e-postayı, cep telefonunu, kısa mesaj servislerini ve benzer iletişim araçlarını sıkça kullanıyor olmalarından yola çıkarak, kapitalizmin temel çelişkisini yani emek ile sermaye arasındaki çelişkiyi görmezden gelmek bu yaklaşımların asıl tehlikeli noktasını oluşturmaktadır. İletişim teknolojileri karşısındaki konumlanış antikapitalist hareketin, "başka bir dünya" özlemi doğrultusundaki öznenin belirlenmesi –ya da belirsiz kılınması- ve hareketin gitmesi gereken yön gibi bir dizi tartışmaya temel oluşturmaktadır. Antikapitalist hareket içindeki otonomist ya da teknolojik determinizme bir şekilde dahil olan akımların bir çoğu yeni iletişim teknolojilerinden yola çıkarak merkezsizleşen bir sistem tanımlamaya ve mücadelenin karşısına net bir hedef koymamaya eğilimlidirler. Bunun karşısındaki Marksist eğilimler ise hareketin hedefinde kapitalizm olması gerektiğini dolayısıyla antikapitalist hareketin yüzünü işçi sınıfı hareketine dönmesi gerektiğini savunmaktadırlar. İletişim teknolojilerinin gelişimini ve aktivistlerin iletişim teknolojilerine odaklanma biçimlerini ön plana alan bir yaklaşım benimsendiğinde

kaçınılmaz olarak mücadelenin hattı kapitalizmin kendisi olmaktan çıkmakta ve belirsizleşmektedir. Oysa yeni iletişim teknolojileri ve neoliberalizme karşı direniş kapitalizm içinde yerli yerine oturtulduğunda yani kapitalist üretim sistemi ile ilişkilendirilerek ele alındığında, mücadelenin hattı da kapitalizmin kendisine yönelecektir.

Enformasyon toplumu yaklaşımına dayanan anlayışlar sınıf hareketinin belirleyici bir özne olmaktan çıktığını anlatarak asıl olarak öznesiz bir mücadele süreci tanımlamaktadırlar. Bu öznesizlik, neoliberal hegemonya üzerinde tahribat yaratan bir harekete sunulan bir mücadele perspektifi hâline geldiğinde, neoliberal hegemonyanın tezlerini yeniden üretme tehlikesini içinde barındırmaktadır. Bu sebeple antikapitalist hareket ve iletişim teknolojileri arasındaki ilişkiyi doğru tanımlamak, yeni iletişim teknolojilerini ve toplumsal hareketleri kapitalizm ile bütünlük içinde ele almak önem kazanmaktadır.

İletişim teknolojilerinin toplumsal hareketler üzerindeki etkisi gerçekten de abartılarla dolu bir alandır. Ne yeni iletişim teknolojileri toplumsal hareketlerin yapısını kökten değiştirmekte ne de toplumsal hareketler kendilerini bir enformasyon toplumuna göre şekillendirmektedir. Hareketin örgütleri ve aktivistleri hâlen fiziki olarak bir araya geldikleri konferanslarda, toplantılarda ya da forumlarda karar almaktadırlar. Dünya Sosyal Forumu ve Avrupa Sosyal Forumu süreçleri bunun en açık örneklerini oluşturmaktadır.

Antikapitalist hareket adını büyük kitle eylemleri ile duyurmuştur. Bu eylemlerin örgütlenmesinde internet, e-posta ya da cep telefonundan kısa mesaj gibi yeni iletişim teknolojilerinden yararlanılsa da asıl gücünü geniş kitlelerin mekânsal

olarak bir araya gelişinden almaktadır. Toplumsal hareket örgütleri hâlen büyük oranda "eski" usül mobilizasyon yöntemlerini kullanmakta, aktivistler sokaklarda bildiri dağıtmakta ve afiş asmaktadırlar. Eylemlere katılan herkesin olmasa da hareketin örgütlenmesine katkıda bulunanların tamamına yakını yüz yüze konuşmalar ve tartışmalar sayesinde harekete geçmektedirler. Bu açıdan sokak aktivizmi hâlen en etkili mobilizasyon yöntemidir.

Antikapitalist hareketi ortaya çıkaran asıl dinamik ise çalışmada belirtilmeye çalışıldığı gibi neoliberalizmin yarattığı eşitsizliklerdir, iletişim teknolojileri değil. Bu nokta sınıf mücadelesinin birden fazla dolayımının hâlen toplumsal hareketlerin temelini oluşturduğunu göstermektedir. Bu açıdan antikapitalist hareketin, sınıf hareketi ile kuracağı bağlar mücadelesinin de yönünü belirleyecektir.

Antikapitalist hareketin mücadele ettiği bir dizi sorun sınıf mücadelesinin dolayımları olduğu için kapitalizm aşılmadan, emek ile sermaye arasındaki çelişki emeğin lehine çözülmedikçe, ortadan kalkamayacak sorunlardır. Kapitalizmde kârın kaynağı olan ve bu sebeple toplumu bir bütün olarak dönüştürebilecek tek devrimci özne olan işçi sınıfı ile kurulacak ilişki bu bakımdan antikapitalist hareketin amaçlarına ulaşabilmesinin tek yoludur. Bu sebeple antikapitalist hareketin, gözünü dikmesi gereken iletişim teknolojileri değil, kapitalizmin zincirlerinin kurulduğu ve bu zincirlerin kırılabileceği yer olan üretimin kalbidir.

KAYNAKÇA

Adaklı, Gülseren (2003), "Hakim Medya Gruplarının Kısa Tarihi", http://www.bianet.org/bianet/medya/27919-hakim-medya-gruplarinin-kisa-tarihi

Adaklı, Gülseren (2006*), Türkiye'de Medya Endüstrisi Neoliberalizm Çağında Mülkiyet ve Kontrol İlişkileri*, Ütopya: Ankara.

Ağaoğulları, Mehmet Ali (1990), "Aşırı Milliyetçi Sağ", *Geçiş Sürecinde Türkiye*, der. Irvin Cemil Schick, Ertuğrul Ahmet Tonak içinde s.189-212, Belge Yayınları: İstanbul.

Althusser, Louis (2002), *Marx İçin*, Çev. Işık Ergüden, İthaki Yayınları: İstanbul.

Althusser, Louis (2006), *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları,* çev. Alp Tümertekin, İthaki Yayınları: İstanbul.

Aydoğan, Aylin (2005), İnternette Geleneksel Medya, *İletişim Ağlarının Ekonomisi Telekomünikasyon, Kitle İletişimi ve İnternet*, der. Funda Başaran, Haluk Geray içinde s. 259-285, Siyasal Kitabevi: Ankara.

Balta, Ecehan (2006), "Toplumsal Hareketler Üzerine Tartışmak İçin Birkaç Başlık", Yeni Yol, Yaz 2006 sayısı, 16-37.

Başaran, Funda (2005), Ağ Ekonomisi ve İnternet, *İletişim Ağlarının Ekonomisi Telekomünikasyon, Kitle İletişimi ve İnternet*, der. Funda Başaran, Haluk Geray içinde s. 259-285, Siyasal Kitabevi: Ankara.

Beniger, James R. (1986); *The Control Revolution*, Harvard University Press: USA.

Benlisoy, Foti (2004), "Savaş Karşıtı Hareket: Yeniden 'Vietnam Sendromu'", *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*, der. Y.Doğan Çetinkaya içinde, s.417-470, İletişim: İstanbul.

Bell, Daniel (1973); The Coming Post-Industrial Society, Basic Books: New York.

Bennet, W. Lance (2003), "Communicating Global Activism" Information, Communication and Society 6, s.143-168, Routledge: London.

Callinicos, Alex (1994), " 'Yeni Orta Sınıf' ve Sosyalist Siyaset", *Değişen İşçi Sınıfı: Günümüzde Değişen Sınıf Tanımı Üzerine Denemeler*, der. ve yaz. Alex Callinicos, Chris Harman, çev. Osman Akınhay içinde s. 21-62, Z Yayınları: İstanbul.

Callinicos, Alex (2001), *Postmodernizme Hayır: Marksist Bir Eleştiri*, çev. Şebnem Pala, Ayraç Yayınevi: Ankara.

Callinicos, Alex (2003), *Antikapitalist Manifesto*, çev. Derya Kömürcü, Literatür Yayıncılık: İstanbul.

Callinicos, Alex (2005); *Toplum Kuramı*, Çev. Yasemin Tezgiden, İletişim Yayınları: İstanbul.

Callinicos, Alex; Nineham Chris (2007); "At an impasse? Anti-capitalism and the social forums today", *International Socialism Journal* 123, http://www.isj.org.uk/?id=337

Callinicos, Alex (2009), *Günümüzde Emperyalizm ve Marksizm*, çev. Mehmet Yıldız, Sosyalist İşçi Özel Eki: İstanbul.

Campbell, Al (2005), "The Birth of Neoliberalism in United States", *Neoliberalism a Critical Reader*, der. Alfredo Saad Filho ve Deborah Johnston içinde, Pluto: Chippenham and Eastbourne.

Castells, Manuel (1989), *The Information City: Information Technology, Economic Restructring and Urban-regional Process*, Blackwell: Oxford.

Castells, Manuel (1996); *The Rise of The Network Society; The Information Age: Economy, Society and Culture, Volume 1*, Blackwell: Oxford.

Castells, Manuel (2001), *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society,* Oxford University Press: Oxford.

Castells, Manuel (2002), "Internet and Internet Society", *Birinci Sanat, Bilim ve Teknoloji Festivali kataloğuna katkı.*

Cockburn, Alexander; St.Clair Jeffery (2003), *Seattle: Dünyayı Sarsan Beş Gün*, çev. Yetkin Başkavak, Agora: İstanbul.

Cohen, Robin (1998), "Transnational Social Movements: An Assesment, *Paper to the Transnational Communities Program Seminar Held at the School of Geography*: University of Oxford.

Çetinkaya, Y.Doğan (2008), "Tarih ve Kuram Arasında Toplumsal Hareketler", *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*, der. Y.Doğan Çetinkaya içinde, s.15-64, İletişim: İstanbul.

Coşkun, Mustafa Kemal (2007), *Demokrasi Teorileri ve Toplumsal Hareketler*, Dipnot: Ankara.

Çelikkan, Murat (2003), Barış!, *Radikal Gazetesi İnternet Arşivi,* http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=70445

della Porta, Donatella; Andretta, Masimiliano; Mosca Lorenzo; Reiter, Herbert (2006), Globalization From Below: Transnational Activists and Protest Networks, University of Minnesota Press: London.

Dirlik, Arif (2008), "Pasifik Perspektifinde Toplumsal Hareketler: Çağdaş Radikal Siyasetin Soyağacı Üzerine Düşünceler", çev. Galip Doğduaslan, *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*, der. Y.Doğan Çetinkaya içinde, s.65-83, İletişim: İstanbul.

Eagleton Terry (2002), "Terry Eagleton ile Söyleşi: Nasıl Direnmeli?", Sinan Kadir Çelik, *Praksis,* sayı: 7, s.11-18.

Eagleton, Terry (2006), *İdeoloji*, çev. Muttalip Özcan, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Edwards, Gemma (2004), "Habermas and New Social Movements: What's New?", *After Habermas,* der. N.Crossley- J.M. Roberts, Blackwell: Madlen.

Engels, Friedrich (1968), *Ludwig Feuerbach ve Klasik Alman Felsefesinin Sonu*, *Felsefe İncelemeleri*(K.Marx, F. Engels) içinde, Çev. Cem Eroğul, Sol Yayınları: Ankara.

Fukuyama, Francis (1992), The End of History and The Last Man, Free Press: New York.

Garnham, Nicholas (1977), "Towards a Political Economy of Culture", *New Universities Quarterly, Summer.*

Garnham, Nicholas (1997), "Ekonomi Politik ve Kültürel Çalışmalar: Birleşme mi, Boşanma mı?", *Teori ve Politika*, Sayı: 8, Ankara.

Garnham, Nicholas (2000), *Emancipation, Media and Modernity, Arguments about the Media and Social Theory*, Oxford University Press: New York.

Garnham, Nicholas (2001), "Bir Kültürel Materyalizm Teorisine Doğru", *Praksis* Dergisi, Sayı: 4, s. 126-143.

George, Susan (2005), *Başka Bir Dünya Mümkün, Eğer…,* çev. Ali Tonak, Metis Yayınları: İstanbul.

Geray, Haluk (2003), *İletişim ve Teknoloji Uluslar arası Birikim Düzeninde Yeni Medya Politikaları*, Ütopya: Ankara.

Geray, Haluk (2006), *Toplumsal Araştırmalarda Nicel ve Nitel Yöntemlere Giriş*, Siyasal Kitabevi: Ankara.

Geray, Haluk (2005), İletişim Ağları ve Masaüstü Sömürgecilik, *İletişim Ağlarının Ekonomisi Telekomünikasyon, Kitle İletişimi ve İnternet*, der. Funda Başaran, Haluk Geray içinde s. 179-203, Siyasal Kitabevi: Ankara.

Giddens, Antony (1976), *New Rules of Sociological Method*, Unwin Hyman: London.

Golding, Peter ve Murdock, Graham (2008), İdeoloji ve Kitle İletişim Araçları: Belirlenim Sorunu, *Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji* içinde, der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Dipnot Yayınları: Ankara.

Gramsci, Antonio (2003*), Selections From the Prison Notebooks*, Çev. Ve der. Quintin Hoare ve Geoffrey Nowell Smith, International Publishers: New York.

Habermas, Jürgen (1987), The Theory of Communicative Action, Volume 2, Lifeworld and System: A Critique of Functionalist Reason, çev. Thomas McCarthy, Beacon Press: Boston.

Habermas, Jürgen (1990), "What does socialism mean today ? The rectifying revolution and the new thinking on the Left", New Left Review, 183: 3-21.

Hall, Stuart (1996), "When was the 'post-colonial'? Thinking at the limit", *The Post-Colonial Question*, der. Chambers, I. ve Curti, L., Routledge: London.

Hall, Stuart (1977), "The Political and the 'Economic in Marx's Theory of Class'", (in) A. Hunt (Ed.).

Halleck, Deedee (1994), "Zapatistas On-Line", NACLA Report on the Americas 28, no. 2.

Hardt, Michael ve Negri, Antonio (2001), *Empire*, Harvard University Press: London.

Harman, Chris (1988); *The Fire Last Time: 1968 and After,* Bookmarks: London.

Harman, Chris (2001); *Küreselleşme ve Direniş*, çev. Bernar Kutluğ, Z Yayınları: İstanbul.

Harman, Chris (2008); Theorising Neoliberalism, *International Socialism Journal No.117*, s.87-121.

Harris, Nigel (1974); *India and China: Underdevelopment and Revolution*, Vikas and Carolina Academic Press: New Delhi.

Inglehart, Robert (1990), "Values, Ideology and Cognitive Mobilization in New Social Movements", *Challenging the Political Order: New Social and Political Movements in Western Democrasies*, Oxford University Press: New York.

Innis, Harold A. (2006*); İmparatorluk ve İletişim Araçları*, çev. Nurcan Törenli, Ütopya: Ankara.

Kara, Cevat (1987), "Türkiye'de Neler Oluyor?", İşçiler ve Toplum Kitap Dizisi sayı: 1, s.96-110.

Karakaş, Şenol (2004), *Savaş, Bush ve Küresel BAK*, Sosyalist İşçi Özel Eki: İstanbul.

Karakaş, Şenol (2005), *Biz Bu Savaşı Durdurabiliriz*, Metis Yayınları: İstanbul.

Keskin, Cem (2005), " '89 Bahar Eylemleri",
http://www.marksist.com/cem_keskin/89_bahar_eylemleri.htm

Kidron, Michael (2009*), Sürekli Silahlanma Ekonomisi*, çev. Tufan Takak, Sosyalist İşçi Özel Eki: İstanbul.

Kitschelt, Herbert (1991), Resource Mobilization Theory: A Critique, *Research on Social Movements - The State of the Art in Europe and the USA*, Der. Rucht, D. içinde s. 323-347 Westner Press: Boulder, Colorado.

Klein, Naomi (2002), *No Logo*, çev. Nalan Uysal, Bilgi Yayınevi: Ankara.

Kumar, Krishan (1999); *Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları*, Çev. Mehmet Küçük, Dost Kitabevi Yayınları: Ankara.

Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu elektronik posta grubu, http://groups.yahoo.com/group/baris_ve_adalet/

Küresel Barış ve Adalet Koalisyonu web sayfası (2009), www.kureselbarisveadalet.org

Laclau, Ernesto ve Mouffe, Chantal (1992), *Hegemonya ve Sosyalist Strateji*, çev. A.Kardam-D.Şahiner, Birikim Yayınları: İstanbul.

Lee, Eric (1997), *The Labour Movement and Internet: The New Internationalism*, Pluto Press: London.

Lenin, Vladimir İlyiç (2003), *Devlet ve İhtilal*, çev. Kenan Somer, Bilim ve Sosyalizm Yayınları: Ankara.

Lenin, Vladimir İlyiç Lenin (2004), *Ne Yapmalı?,* Çev. Muzaffer Erdost, Sol Yayınları: Ankara.

Lipietz, Alan (1987), *Mirages and Miracles: The Crisis of Global Fordism*, Verso: London.

Luxemburg, Rosa (1990), *Kitle Grevi, Parti ve Sendikalar*, Çev. Nedim Tuglu, Z Yayınları: İstanbul.

Luxemburg, Rosa (1993), *Sosyal Reform Mu, Devrim mi?*, çev. Nihal Yılmaz, Belge Yayınları: İstanbul.

Mandel, Ernest ve Freeman, Alan (2008), Marksist İktisat El Kitabı, çev. Nail Satlıgan, Yordam Kitap: İstanbul.

Marx, Karl (1963), *Theories of Surplus Value 1*: Moscow.

Marx, Karl (1968), *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkıya Önsöz*, Felsefe İncelemeleri (K. Marx, F.Engels) içinde, Çev. Cem Eroğul, Sol Yayınları: Ankara.

Marx, Karl ve Engels, Friedrich (1999), Anarşizm Üzerine, çev. Sevim Belli, Sol Yayınları: Ankara.

Marx, Karl ve Engels, Friedrich (2004*), Alman İdeolojisi(Feuerbach)*, Çev. Sevim Belli, Sol Yayınları: Ankara.

Marx, Karl (2004), Feuerbach Üzerine Tezler, *Alman İdeolojisi (Feuerbach)(*K.Marx, F.Engels) içinde, Çev.Ahmet Kardam, Sol Yayınları: Ankara.

Marx, Karl ve Engels, Friedrich (2006), *Komünist Parti Manifestosu*, Çev. Cihan Çabuk, Mephisto: İstanbul.

Marx, Karl (2007), *Kapital*, Birinci Cilt, çev. Alaattin Bilgi, Sol Yayınları: Ankara.

Masuda, Yoneji (1983); *The Information Society as Post-Industrial Society*, MD: World Future Society, Bethesda.

McLuhan, Marshall (1969); *Counterblast*, Harcourt, Brace and World, New York.

McLuhan, Marshall (1994), *Understanding Media: the Extensions of Man*, Routledge: London.

Meszaros, Istvan (1999), *Beyond Capital: Towards a Theory of Transition*, Monthly Review Press: New York.

Morgül, Tan (2005), "Arundhati Roy ile Söyleşi: İhtiyacımız Olan Gerçek Politikadır", *Birikim*, sayı: 197, s.64-67.

Munck, Ronaldo (2003), *Emeğin Yeni Dünyası: Küresel Mücadele, Küresel Dayanışma*, çev. Mahmut Tekçe, Kitap Yayınevi: İstanbul.

Murdock, Graham (2008), Batı Marksizmi Hakkında Kör Noktalar: Dallas Smythe'ye Cevap, *Medya, Popüler Kültür ve İdeoloji* içinde, der. Levent Yaylagül, Nilüfer Korkmaz, Dipnot Yayınları: Ankara.

Nineham, Chris (2006), "Anti-capitalism, Social Forums and The Return of The Politics", *International Socialism Journal 109*, http://www.isj.org.uk/index.php4?id=161

Nugent, Daniel (2000), "Kuzeyli Entelektüeller ve EZLN", Marksizm ve Postmodern Gündem, der. Ellen Meiksins Wood, John Bellamy Foster, içinde s.149-163, çev. Ahmet Fethi, Ütopya: Ankara.

Ollman, Bertell (2003), *Diyalektiğin Dansı*, Marx'ın Yönteminde Adımlar, Çev. Cenk Saraçoğlu, Yordam Kitap: İstanbul.

Önen, Yıldız (2003), Uluslararası Savaş Karşıtları Birinci Konferansı Raporu.

Pakulski, Jan (1993), "Social Movements and Class: The Decline of the Marxist Paradigm", *Social Movements and Social Classes; The Future of Collective Action*, der. L. Maheu içinde, Sage Publications: London.

Porat, Mar Uri (1978), "Emergence of An Information Economy", *Economic Impact*, No.24,

Rogers, Everett (1995), *Diffusion of Innovations*, The Free Press: New York.

Rhenigold, Howard (2003*), Smart Mobs, The Next Social Revolution*, Perseus Publishing: New York.

Savran, Gülnur (1992), "Marksizm ve 'Yeni Toplumsal Hareketler' Tartışması", *Sınıf Bilinci*, sayı 11, s. 6-27. X

Schick, Irvin Cemil; Tonak, Ertuğrul Ahmet (1990), *Geçiş Sürecinde Türkiye*, Belge Yayınları: İstanbul.

Schiller, Herb (1996), *Information Inequality: The Deepening Crisis of America*, Routledge: London.

Shapiro, Carl and Varian, Hal (1999), *Information Rules: A Strategic Guide to the Network Economy,* Harvard Business School Press: Boston.

Shy, Oz (2001), *Economics of Network Industries*, Cambridge University Press: USA.

Sönmez, Mustafa (1982), *Türkiye Ekonomisinde Bunalım: II*, 1980 Sonbaharından 1982'ye, Belge Yayınları: İstanbul.

Sprinker, Michael (1995), "The Legacies of Althusser", *Yale French Studies*, 88, 201-225.

Stevenson, Nick (2008), *Medya Kültürleri, Sosyal Teori ve Kitle İletişimi*, Ütopya: Ankara.

Şensever, F.Levent (2003), *Dünya Sosyal Forumu: Aşağıdan Küreselleşme Hareketi ve Küresel Direniş*, Metis: İstanbul.

Tarkan, Doğan (2009), İşçi Sınıfı Bitiyor mu?, *Taraf Gazetesi İnternet Arşivi*, http://taraf.com.tr/haber/28152.htm

Tilly, Charles (1999), "From Interactions to Outcomes in Social Movements", *How Social Movements Matter* içinde, ed. Marco Giugni, Doug McAdam ve Charles Tilly, University of Minnesota Press: London.

Tilly, Charles (2008), "Toplumsal Hareketler 21. Yüzyıla Giriyor", çev. Emre Ergüven, *Toplumsal Hareketler: Tarih, Teori ve Deneyim*, der. Y.Doğan Çetinkaya içinde, s.143-189, İletişim: İstanbul.

Timisi, Nilüfer (2003); *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Dost, Ankara.

Törenli, Nurcan (2005), *Bilişim Teknolojileri Temelinde Haber Medyasının Yeniden Biçimlenişi: Yeni Medya, Yeni İletişim Ortamı*, Bilim ve Sanat Yayınları: Ankara.

Wallerstein, Immanuel (2000), "Kapitalizmin İdeolojik Gerilimleri: Irkçılık ve Cinsiyetçilik Karşısında Evrenselcilik", *Irk, Ulus, Sınıf*, ed. I.Wallerstein, E.Balibar, çev. Nazlı Ökten, içinde s.39-49, Metis: İstanbul.

Waterman, Peter (1998), *Globalisation, Social Movements and the New Internationalism*, Mansell: London.

Webster, Frank (2002), *Theories of the Information Society*, Routledge: London and New York.

Williams, Raymond (1989); *İkibine Doğru*, çev. Esen Tarım, Ayrıntı Yayınları: İstanbul.

Williams, Raymond (2003); *Televizyon, Teknoloji ve Kültürel Biçim*, çev. A.U. Türkbağ, Dost: Ankara.

Wood, Ellen Meiksins (1999); "Unhappy Families: Global Capitalism in a World of Nation-States", *Monthly Review,* 51:3, 1-12.

Wood, Ellen Meiksins (2001); "Postmodern Gündem Nedir?", *Marksizm ve Postmodern Gündem*, der. Ellen Meiksins Wood, John Bellamy Foster, çev. Ahmet Fethi içinde, s. 7-26, Ütopya Yayınları: Ankara.

Wright, Eric Olin (1978), *Class, Crisis and The State*, New Left Books: London.

Zelizer, Vivana (2004), "Circuits within Capitalism", The *Economic Sociology of Capitalism*, der. Victor Nee ve Richard Swedberg içinde, s. 289–321, Princeton University Press: Princeton.

Zileli, Gün (2001), "Kapitalizmin Global İflası", *Birikim*, Sayı: 149 E, s.42-44.

ÖZET

Bu çalışmada, 1999 yılında ABD'nin Seattle eyaletinde Dünya Ticaret Örgütü toplantılarının bloke eden ve sonrasında Prag ve Cenova'daki eylemliliklerle dünyaya yayılan küresel toplumsal hareket ile yeni iletişim teknolojileri arasındaki ilişki ele alınmaktadır. Çalışma, yeni toplumsal hareketler ile ilgili kopuş ve süreklilik teorileri ile daha geniş bir toplumsal teori arasında bağ kurmayı, buradan yola çıkarak küresel antikapitalist hareket ve bu hareketin Türkiye'deki yansımalarında yeni iletişim teknolojilerinin nasıl bir yer tuttuğunu göstermeyi amaçlamaktadır.

Bu amaçla çalışmada, yeni iletişim teknolojilerinin temel özellikleri anlatılmış daha sonra buradan yola çıkan enformasyon toplumu yaklaşımları konu edilmiştir. Kapitalizmin krizi ve neoliberalizm tartışması ile enformasyon toplumu yaklaşımları beraber ele alınmıştır. Daha sonra toplumsal hareket teorilerinde süreklilik ve kopuşun izi sürülmüş, bu teoriler yeni iletişim teknolojileri bağlamında ele alınmıştır.

Bu yaklaşımların küresel antikapitalist hareket içinde ne tür etkiler yarattığı da tartışılmış, iletişim teknolojilerine göre konumlanışın praksis üzerindeki etkisi gösterilmeye çalışılmıştır. Son olarak antikapitalist hareketle, yeni iletişim

teknolojileri arasındaki bağlantıları gösterebilmek için Türkiye'den Küresel BAK örneği işlenmiş, aktivistlerle yapılan planlanmamış derinlemesine görüşmeler aracılığı ile bilgi toplanmıştır.

Tezin vardığı sonuç, post endüstriyel bir enformasyon toplumu içinde yaşamadığımız, dolayısıyla toplumsal hareketler açısından bir kopuştan değil de süreklilikten bahsedilmesi gerektiğidir. Bu bağlamda iletişim teknolojileri, toplumsal hareketler için çok kullanışlı olmakla beraber, asla hareketin temelini oluşturmamaktadır.

ABSTRACT

This project, examines the relation between the new communication technologies and the global anticapitalist movement which has spread to the world after stopping the World Trade Organization summit at Seattle in 1999. The purpose of the working is to correlate the theories of break and continuity about the new social movements with a larger social theory and considering this, to show how new communication technologies take space in the global anticapitalist movement and its reflections in Turkey.

For this purpose, the primary properties of the new communication technologies are told and the information community approaches are considered. The crisis of the capitalism, neoliberalism arguments and the information community approaches are considered togther. Then, the break and the continuity aprroches are traced in the theorise of new social movements and these theories are interpreted in the context of new communication technologies.

Also here discussed, these approaches created what kind of effects in the global anticapitalist movement and tried to show effects of positioning according to communication technologies on praxis. At last, from Turkey the Küresel BAK (Global Peace and Justice Coalition) example worked up for pointing out ties

between anticapitalist movement and communication technologies and seeked information through unplanned indepth interviews treated with acitivists.

The conclusion of this master project is that we are not living in a post-industrial communication society, consequently we should not talk about a break in terms of social movements but a continuity. In this context, altough the communication technologies are very useful for the social movements, they never constitute the basis of the movements.